

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 3.

Fredagen den 17 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av närslutna läkarintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet för sjukdom tills vidare under en vecka.

Uppsala den 16 januari 1936.

Östen Undén.

Härmed intygas, att statsrådet *Östen Undén* på grund av sjukdom (inflensa) icke kan deltaga i riksdagsarbetet under de närmast följande dagarna.

Uppsala den 16 januari 1936.

Ivar Thorling,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1936/1937. *Statsverkspropositionen.*

Herr **Bagge**: Det ytterst allvarliga utrikespolitiska läget har präglat den stämning, under vilken denna riksdag öppnats, och kommer säkert att i mycket stor utsträckning även sätta sin prägel på dess överläggningar och beslut. Annat vore ju också fullkomligt onaturligt. Ett krig har utbrutit, vars slut och följder för vår världsdel ingen nu kan förutse. Ett litet land har blivit överfallet av en stormakt, båda medlemmar av det Nationernas förbund, som skulle stärka freden och rätten i världen, och i öppen strid mot de förpliktelser, som förbundsakten pålägger. Brutaliteten i krigföringen ha vi själva fått känna av på ett sätt, som djupt upprört hela vårt folk. I hela världen råder en stämning, som låter oss ana möjligheten av en ny krigsperiod, kanske ännu förskräckligare än världskriget. Vi få hoppas att alla goda krafter måtte förenas att avvärja en sådan olycka, men det skulle vara brottsligt lättsinne att ej se den bistra verkligheten sådan den är och inrätta oss därefter.

Vi få heller icke förbise, att detta akuta läge endast är ett utbrott av ett kroniskt sjukligt tillstånd i världen. Ja, det är icke utan fog som den sedan gammalt starkt pacifistiskt inriktade danske utrikesministern Munck yttrat, att vi i själva verket befinna oss i ett fortsatt krigstillstånd efter världskriget. Detta tillstånd kommer med säkerhet att fortvara en lång tid framåt; i Europa är det framför allt beroende på Versaillesfredens olyckliga verkningar och den ständiga oro, som dessa medföra. Hela Östeuropa ifrån Östersjön och till Adriatiska havet är och förblir en farozon av första ordningen. Och härtill kommer den stora japanska expansionen i fjärran östern med allt vad denna innebär. Vi se redan hur den sträcker sina orosverkningar fram till

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Europa över de sovjetryska länderna och ha bevittnat, hur det gamla återförsäkringssystemet därigenom på ett oroande sätt återigen kommit i gång. Vi befinna oss med ett ord i ett läge, då ändringar i statssystemet förefalla oundvikliga och det samtidigt ingenstädes finnes en auktoritet med tillräckliga maktmedel, som kan hindra att dessa förändringar försiggå på ett sätt, som ej riskerar allmänt sammanbrott. Hur allt detta kommer att omedelbart beröra också vårt lands trygghet behöver jag icke närmare uppehålla mig vid; vi ha från det förra världskriget tillräckliga erfarenheter av vad en allmän konflagration i Europa i detta avseende betyder. Men även krig av till en början mindre räckvidd kunna få återverkningar för Sverige av den mest oroväckande beskaffenhet. Det är kanske icke ur vägen att erinra om de under förra året ändrade förhållandena inom Östersjön och Östersjöområdet samt sist men icke minst om den förändring uti vårt lands ställning, som den i viss mån oförmodade utvecklingen inom Nationernas förbund och formerna för dess aktivitet tagit på sista tiden.

Förbundspaktens § 16 om de nu så omtalade sanktionerna hade länge ute i världen betraktats som en av paktens döda bokstäver. Dess tillämpning i den italiensk-abessinska konflikten kom därför otvivelaktigt som en överraskning, och lika otvivelaktigt är, att följderna härav för framtiden icke för närvarande kunna av någon människa överskådas. Detta gäller både verkningarna för förbundet självt och för dess medlemmar, och sålunda även för Sverige. Vad detta i framtiden kan komma att betyda för förbundet och framför allt för Sveriges ställning är tidpunkten nu icke inne för att kunna bedöma. Vad det nuvarande läget beträffar är det uppenbart, att Sverige måste fylla sina förpliktelser enligt paktens, så länge vi tillhöra förbundet och övriga medlemmar av betydelse intaga samma ställning. Enligt min mening är det också både vårt lands plikt och ligger i dess eget uppenbara intresse att efter förmåga söka medverka till att inför de ovissa och skrämmande utsikter, som världen och särskilt Europa står, ingenting försummas, som rimligen kan göras till förmån för freden och rätten i världen. Härvidlag är emellertid tydligt, att vi under alla förhållanden böra undvika risker, som nu eller i framtiden icke motsvara rimliga resultat, och framför allt sådana risker, vilka vårt land icke förmår bära i betraktande av dess ställning och begränsade resurser. Under alla förhållanden kan det icke anses vara från någon synpunkt lyckligt, att Sverige intager en särskilt påfallande och ledande plats i fråga om sanktionernas utformning. Klokhet och behärskning äro överhuvud av nöden i nuvarande läge, icke minst vid det offentliga dryftandet av dessa lika allvarliga som ömtåliga angelägenheter. Det är önskvärt att utrikesministern låter riksdagen under lämpliga former få tillfälle att få informationer och närmare dryfta dessa spörsmål.

I dessa mörka tider skänker oss vårt förhållande till våra nordiska grannländer en särskild anledning till tillfredsställelse. Ej minst samarbetet inom Nationernas förbund har främjat den politik av förtroende och ömsesidigt stöd, som inleddes under världskriget, och det tal, vari Finlands statsminister i varmhjärtade ordalag nyligen tillkännagav sitt lands fulla anslutning till detta nordiska fredsblock, har väckt glädje och förhoppningar i hela vårt land. Det vill jag gärna understryka vid detta tillfälle.

Som jag nyss sade äro våra möjligheter att göra nytta och gagna fredens intressen i högsta grad beroende av våra materiella resurser, d. v. s. framför allt omfattningen och effektiviteten hos våra försvarsanordningar. Och det är ganska egendomligt att iakttaga, hur föga man på sina håll beaktar detta påtagliga förhållande. Det skulle nästan kunna sägas, att den högröstade iveren att få fram Sverige på arenan står i omvänd proportion till försvars-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

viljan. Men nödvändigheten att skaffa oss ett tillfredsställande försvar beror också på vad som än viktigare är, nämligen hänsynen till rikets trygghet och bestånd under dessa tider, då de uppenbarligen när som helst kunna bli hotade. Det gäller med andra ord de allra högsta värden som tänkas kan. Oron ute i landet inför det nuvarande läget är allmän och har åtminstone haft den glädjande verkan med sig, att svenska folket, inför vad som nu sker, uppenbarligen vaknat upp, och att försvarsviljan och försvarsintresset fått en livaktighet som sällan förr.

Hur än framtiden för Nationernas förbund och vårt förhållande till detta kommer att gestalta sig, framstå under alla förhållanden kraftiga förstärkningar av vårt försvar som en konsekvens av de erfarenheter vi gjort. Oaktat det nu varit fråga om ett fall, som ligger enastående gynnsamt till för Nationernas förbunds ingripande — där det ej kan råda tvivel om vem som är angripare, där denne angripare genom sitt uppträdande vänt världsoptionen emot sig på ett enastående sätt och där uppenbarligen vitala stormaktsintressen äro sammanflätade med den angripna statens sak — oaktat allt detta har det dock icke lyckats Nationernas förbund att på den s. k. kollektiva säkerhetens väg förebygga ett erövringskrig mot en liten makt, som är medlem av förbundet. Även i detta som sagt särskilt gynnsamma fall, som kanske icke en annan gång upprepas, då det tröghörda Nationernas förbundsmaskineriet verkligen kommit i gång med sanktioner o. s. v., har ett flagrant erövringskrig mot en liten medlemsstat icke kunnat förebyggas. Om överhuvud taget Abessinien kommer att räddas, blir det främst på grund av dess egna ansträngningar och dess eget försvar. Därav måste vi för vårt lands vidkommande dra konsekvenserna, vilka uppenbarligen icke äro beroende av ländernas olika civilisatoriska och geografiska läge. Det senare kan dessutom gestalta sig betydligt ogynnsammare för oss. Därtill kommer, att medlemskapet i Nationernas förbund under alla förhållanden numera kommer att medföra ett stort ansvar och mycket allvarliga risker, vilka växa i samma mån som man vill bidra till att göra gällande bestämmelser i pakten effektiva. Detta har ju icke minst från vårt håll många gånger tidigare framhållits, men nu kan väl ingen undgå att med dagens åskådningsmaterial för ögonen fatta, att riskerna för de enskilda staterna, och icke minst för de små, av medlemskap av Nationernas förbund, om man verkligen menar allvarligt med pakten, äro synnerligen påtagliga realiteter. Vi behöva endast föreställa oss konfliktfall, som ligga oss närmare, för att fatta hela vidden av vad framtiden härutinnan kan bära i sitt sköte. Hur än Nationernas förbunds framtid och vårt förhållande till förbundet komma att gestalta sig som ett resultat av den pågående krisen, ge sålunda redan gjorda erfarenheter oförtydligt vid handen, att vi under alla förhållanden ofördröjligen måste söka skaffa oss ett fullt effektivt försvar. Det bli A och O av de konsekvenser, som vi kunna draga av betraktelserna över det nuvarande läget.

Jag vill ej här gå närmare in på vårt försvarsväsens nuvarande tillstånd. Vi veta att 1925 års snävt tillskurna försvarsoräning icke fullföljts, att det brustit i fråga om materielanskaffning, utrustning, de värnpliktigas utbildning, truppförbandens övningar, korteligen snart sagt på alla punkter. Men dessutom ha vi nu fått konstaterat, att utgångspunkten för 1925 års nedrustningsbeslut var felaktig. De förhoppningar och bedömanden, som voro grundläggande för riksdagsmajoritetens åtgöranden då, ha svikits eller ha visat sig alltför optimistiska. Det gäller nu att så fort som möjligt reparera de skador, som åsamkats, och bygga vidare på ny grund. Jag skall vid detta tillfälle icke heller gå i detalj beträffande vad som bör göras i detta avseende; härtill få vi ju tillfälle att återkomma, eftersom det i trontalet bestämt för-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

såkrats, att ett förslag till »ny försvarsordning syftande till förstärkning av rikets värnkraft» kommer att framläggas av regeringen vid denna riksdag. Jag tillåter mig emellertid framhålla önskvärdheten av att detta förslag måtte framkomma så tidigt som möjligt även på den grund att det ej vore lyckligt om, som skett under de senaste riksdagarna med ytterst viktiga förslag, sådana komma under riksdagens bedömande under dess sista timmar, då visserligen sommarnätterna bli ljusare, men den parlamentariska skymningen brukar breda sig över riksdagens förhandlingar på ett sätt, som icke i något avseende kan anses vara lyckligt.

I fråga om de förslag till ny försvarsordning, som föreligga, kan jag nöja mig med att framhålla, att högerns representanter i försvarskommissionen ha drivits av en ärlig vilja att komma fram till samförstånd, så långt det har varit möjligt, med andra partier. Detta har, såsom de själva uppgivit i sin reservation, endast kunnat ske på bekostnad av åtskilligt, som måste ur olika synpunkter anses synnerligen önskvärt. Jag hoppas livligt, att detta icke skall ha skett förgäves, utan att det skall visa sig möjligt att under riksdagsbehandlingen förena vår principiella inställning med önskan om samförstånd och att särskilt kraven på en flotta, vars effektivitet motsvarar de uppoffringar, som måste göras, bli beaktade. Att så kommer att ske, om vi komma i saklig diskussion rörande de brister, som härutinnan vidlåda mellanpartiernas förslag, förefaller mig sannolikt.

Regeringen har ju ännu icke framlagt sin ståndpunkt — att tala om de socialdemokratiska reservanternas tjänar tydligen icke mycket till — men från våra utgångspunkter måste vi säga, att redan behandlingen av fjärde huvudtiteln i årets statsverksproposition är sådan, att vi måste tvivla på regeringens villighet att vidtaga de försvarsanstalter, som vi anse vara ett ofrånkomligt minimum i dessa tider.

Det är minst sagt egendomligt att i statsverkspropositionen icke beretts utrymme för möjligheten att taga igen vad som försummats i fråga om försvaret under de gångna åren, något som uppenbarligen kan göras i stor utsträckning oberoende av den blivande försvarsordningen. Det tycks icke heller att döma av statsverkspropositionen vara regeringens mening att på något sätt förbereda införandet av denna nya försvarsordning under nästkommande budgetår. Och detta i en budget, som formligen sväller av välmåga och anslagskrav i övrigt.

Det förefaller som om de främsta anledningarna till meningsskiljaktigheter denna gång komma att bli av ekonomisk art, d. v. s. hänföra sig till den berömda kostnadsramen. För vår del ha vi velat söka utröna, vad som måste anses vara det oundgängliga för varje försvarsgren, och på detta sätt bygga upp förslaget också ur kostnadssynpunkt. Vi kunna icke godkänna den metoden att gå ut ifrån en fullkomligt godtyckligt vald summa och sedan ordna in försvarsanstalterna därefter. Vi måste i första hand beakta de behov, som göra sig gällande, om man vill fylla vissa försvarskrav. Men naturligtvis är det klart att man aldrig kan komma ifrån hänsynen till vad som är det ekonomiskt möjliga, och likaså är det ju klart, att så snart som man icke har obegränsade medel, så betyder varje utgift en viss avvägning mellan denna och andra eventuella sådana, de må vara av vilket slag som helst. Det är emellertid svårt att förstå, varför man på sina håll är så ivrig att alltid, så snart det är frågan om försvarsutgifter, tala om avvägningen gent emot utgifter för *sociala* ändamål; det finns ju en mängd andra utgifter, vilka precis på samma sätt påverkas. Man talar sällan om nödvändigheten av att minska på exempelvis utgifterna för rättsväsendet eller undervisningsväsendet eller vad det vara må för att få plats för s. k. sociala utgifter. Det finns ingen särskild anled-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ning att ställa mot varandra just fjärde och femte huvudtitlarna, för såvitt man inte har något speciellt politiskt syfte därmed, vilket ju kanske inte är alldeles omöjligt. Vill man nödvändigtvis i det ena eller andra syftet göra en sådan jämförelse, så kanske man då också borde erinra sig den tidigare utvecklingen: hur utgifterna på femte huvudtiteln undergått en enorm ökning och ansvällning under en lång följd av år, enligt min mening i stort sett av ofrånkomliga skäl och i de flesta fall på synnerligen goda grunder, under det att försvaret ställts på indragningsstat tills dess vi kommit i ett läge, som icke kan föranleda annat än oro hos envar, som har något sinne för realiteter. *Utgångsläget* är sålunda helt olika för de båda huvudtitlarna, om man som sagt överhuvud taget vill göra en dylik jämförelse, och det är nu framför allt försvarets tur att bli föremål för särskild omsorg. Härtill kommer att försvaret i alla fall måste intaga en alldeles särskild ställning i förhållande till alla övriga utgiftsbehov av den enkla anledningen, att alla andra utgifter och uppoffringar äro förgäves om vi ej få behålla vårt oberoende.

Detta betyder givetvis icke att jag skulle anse att ytterligare sociala reformer — särskilt på familjepolitikens områden och beträffande hittills tillbakasatta folkklasser, såsom exempelvis de privatanställda och jordbrukets arbetare — ej skulle vara nödvändiga också i framtiden. Jag vill i detta sammanhang nämna som min uppfattning, att det av regeringen halvt om halvt utlovade inordnandet i det allmänna lönesystemet av våra olika lärarkårer bör enligt riksdagens utfästelser genomföras. Allt detta betyder emellertid icke, att vi ej skulle ha anledning att på alla områden iakttaga ekonomi och sparsamhet; tvärtom, en öppen blick för de krav, som framtiden ställer på oss i olika avseenden, visar mer än något annat nödvändigheten av att icke öka bördorna över hövan. Finansministerns optimistiska inställning — om jag förstätt honom rätt — att det icke gäller i första rummet att spara på statens utgifter, då dessa i regel öka våra resurser, kan icke gärna vara, i varje fall obegränsat, riktig.

Inför den budget och den finansplan, som nu föreligger för riksdagens bedömning, kan det måhända synas som om dylika reflexioner vore föga tidsenliga. Finansministern har haft tur, har man sagt, då den goda konjunkturen tillåtit honom att lägga fram en sådan budget. Det är otvivelaktigt så. Men *landet* har också haft tur, och det ha vi all anledning att glädja oss åt utan alla baktankar. Ty hur skulle det ha sett ut här i landet med den finanspolitik, som förts de senare åren, om vi ej gynnats på detta enastående sätt av konjunkturen, och denna i stället gått andra vägar, vilket ju lika väl kunnat inträffa? Vi böra ställa den frågan och tänka igenom den, icke för att få argument för att den ena eller den andra haft rätt i sitt tidigare ståndpunktstagande — det är ju i grund och botten ytterst likgiltigt — utan för att kunna lära för framtiden, som med all sannolikhet kommer att ställa oss inför likartade problem igen. Det är långt ifrån troligt att vi alltid bli lika gynnade, och svåra tider kunna åter inträffa. För min del har jag dragit den konsekvensen av vad vi genomlevat dessa år, att den äventyrspolitik, som vi nu genom sällsynt lyckliga yttre omständigheter kommit något så när helskinnade ifrån, icke får återupprepas, i all synnerhet som den uppenbarligen icke haft de verkningar som åsyftats. Det har ju varit på det viset, att konjunkturläget kontinuerligt felbedömts, och åtgärder, som åsyftat ett konjunkturläge, ha regelbundet kommit att inträffa under helt andra konjunkturförhållanden. Regeringens konjunkturpolitik, har det sagts, såvitt jag förstår med full rätt, har ständigt varit två år efter sin tid, och det har överhuvud taget varit helt andra faktorer, som bestämt konjunkturons gång. Herr finansministern och jag ha många gånger här i kammaren diskuterat dessa saker — nu föreligger måhända mera material och större möjligheter att bedöma dem, men jag föreställer mig att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

våra uppfattningar i dessa ting knappast kunna ytterligare klargöras, så jag skall icke gå in på några detaljer, försåvitt det icke blir anledning därtill i den kommande debatten. Jag hoppas däremot att vi skola komma fram till mera praktiska och mindre verklighetsfrämmande former för konjunkturpolitiken, och det förefaller mig som om arbetslöshetsutredningens förslag pekar på sådana linjer.

Att finansministern har begagnat det gynnsamma tillfället att bli kvitt en del av resultatet av sin tidigare finanspolitik finner jag givetvis från mina utgångspunkter vara klokt. Vi kunna icke riskera att ha ett sådant lik i lasten. Men det är lika viktigt att taga hänsyn till andra, minst lika allvarliga risker, varom jag tidigare har talat i samband med det utrikespolitiska läget, och försäkra oss mot dem genom anslag till försvarsförstärkningar. Så gynnad som denna budget blivit av konjunkturen, förefaller det, som om det icke vore omöjligt att i viss utsträckning tillfredsställa båda dessa trygghetsbehov, i all synnerhet som budgeten ju utvisar en väldig utgiftsstegring mot tidigare, samtidigt med en betydande skattesänkning. Rörande formen för denna senare vill jag icke nu närmare yttra mig; det blir ju tillfälle att återkomma därtill. Jag vill endast framhålla, att det förefaller mig riktigare att i första hand lätta på den särskilda förmögenhetsskatten, icke blott på grund av tidigare gjorda uttalanden rörande dess natur utan även och kanske i minst lika hög grad på grund av dess tekniska brister och de orättvisor den visat sig vara behäftad med. Detta är någonting, som är alldeles oberoende av den ena eller andra principen angående sättet för förmögenhetens beskattning.

Finansministern har infört en synnerligen tacknämlig nyhet, nämligen ett överslag över de närmaste årens sannolika utgifter. Detta ger en ganska skrämmande bild av den framtid, som väntar oss på det finansiella området. Var nu möjligheter kunna föreligga att dämna upp den hotande översvämningen är naturligtvis omöjligt att säga efter den flyktiga granskning, som tiden sedan statsverkspropositionens överlämnande medgivit. Det blir en uppgift för den kommande behandlingen, särskilt i statsutskottet. Och jag tillåter mig ännu en gång — jag vet inte vilken i ordningen — att uttala mitt bekvämlighet över de egendomliga arbetsformer, som vi ha, vilka göra, att varken statsutskott eller riksdag kommer att stå inför några principavgöranden, när det gäller de viktiga budgetfrågorna.

Särskilt måste jag vända mig mot finansministerns försvar för de stora belopp till kapitalökning, som han upptagit i budgeten — det är en fråga av mera principiell betydelse. Den eljest mycket klara framställningen blir här egendomligt gåtfull och fylld av inre motsägelser. Det gäller ju också att motivera, varför finansministern och regeringen nu skola göra alldeles motsatsen till vad de tidigare förklarar vara en för dem ledande princip, nämligen att minska de offentliga kapitalinvesteringarna under högkonjunktur i sådan utsträckning, att de kunna ökas under nedåtgående konjunkturer. De ha tidigare ökat med den motiveringen, att det var lågkonjunktur. Nu fortsätter man den motiveringen, att det visserligen är högkonjunktur, men, som det heter så fint, »konjunkturförloppen ändra karaktär och i sina olika faser framvisa nya drag». Men herr Wigforss' finanspolitik visar uppenbarligen i alla faser samma drag! Det är precis vad som från vår sida alltid förutsagts. Om nu denna politik har till syfte att i dåliga och i goda tider vidga statens verksamhet, bör den naturligtvis motiveras härmed och icke med några andra talesätt. Finansministern pekar på arbetslösheten, alldeles som tidigare. I arbetslöshetsutredningens betänkande finns en utförlig framställning, som det här skulle föra alldeles för långt att referera, vilken visar, varför det icke är troligt, att offentliga investeringar under en uppgångskonjunktur kunna motverka arbetslösheten,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

och varför, om man under sådana tider vill genom arbete försörja arbetslösa, det riktiga är att göra detta genom arbeten av särskild karaktär och särskilda anordningar, exempelvis sådana, som känneteckna de nuvarande reservarbetena. De som kvarstå som arbetslösa under högkonjunkturen få nämligen ingen nämnvärd glädje av de vanliga offentliga arbetena, beroende på orsakerna till deras arbetslöshet. Jag har här flera gånger tidigare — jag tror första gången var för ett par år sedan — försökt att fästa uppmärksamheten på den permanenta arbetslöshetens särskilda problem. Regeringen har alltid velat möta arbetslösheten med samma medel — framför allt offentliga arbeten i öppna marknaden — och har aldrig velat riktigt gå in på den fråga, som för mig framstår som så utomordentligt viktig, nämligen angående de olika orsakerna till olika slag av arbetslöshet och vilka medel man bör använda för att motverka den permanenta arbetslösheten, som ju inte väsentligen är av konjunkturkaraktär. Det har talats om att man skulle företaga allehanda utredningar av olika slag; de tidigare utredningarna tyckas ha kommit av sig på något sätt, de ha åtminstone aldrig publicerats. Sedan har igångsatts vissa utredningar på allra sista tiden, men ännu förefaller det tyvärr råda en viss oklarhet om vilka medel, som här kunna göra verklig och effektiv nytta. Jag beklagar verkligen, att man på regeringshåll icke i tid har tagit upp dessa frågor. De äro ytterligt svårlösta, det erkänner jag, och jag har så litet att komma med härvidlag, men det är regeringen, som förfogar över förvaltningsapparaten, som måste försöka att bereda marken.

Men det är icke nog med att dessa investeringar inte hjälpa arbetslösheten: offentliga investeringar under uppgångskonjunktur kunna förvärra den följande despressionen och äro sålunda enligt min mening en mycket dålig förberedelse för denna. Eller för att citera herr Nothins utredning (1935: 65) på sid. 81: »En sådan begränsning», nämligen av det allmännas verksamhet under högkonjunkturen, »vilken är nödvändig för att staten vid vikande konjunkturer skall kunna bereda arbetstillfällen, motiveras även därav, att staten icke under högkonjunktur skall konkurrera med det privata näringslivet om kapitalresurserna och forcera uppsvinget samt därigenom framkalla ett så mycket starkare bakslag.» Eller, för att tala med finansministern själv (sid. 15 i statsverkspropositionen, inkomsterna): »För den fortsatta konjunkturutvecklingen är bostadsproduktionens frammarsch givetvis av den allra största betydelse icke endast som drivande kraft utan även såsom en möjlig grund för överinvestering med åtföljande risk för kris.» Men redan på följande sida motiverar finansministern på nyss nämnt sätt »betydande belopp i kapitalökning», framför allt av sådan karaktär, som påverkar byggnadsverksamheten. Jag menar inte härmed på något sätt — det vill jag redan nu påpeka, så att inte den saken behöver upptagas i debatten — att jag icke är intresserad för de åtgärder, som föreslås beträffande bostadsförhållandena. Men jag anser, att dessa åtgärder måste företagas på lång sikt och att man bör försöka planera dem på ett sådant sätt, att man icke alltför mycket riskerar olyckliga verkningar av de ingripanden, som göras.

Det är inte någon vidare lämplig förberedelse för kommande sämre tider att låna upp medel för icke omedelbart nödvändiga ändamål och öka de automatiska utgifterna.

Vi ha också till denna riksdag fått mottaga den mycket omtalade »mammututredningen», där enligt statsministerns plan så gott som samtliga våra ekonomiska och sociala livsproblem skulle kartläggas, innan de av riksdagen begärda utredningarna om arbetsfreden och organisationsväsendet skulle få påbörjas. Resultatet motsvarar närmast den berömda definitionen på det löjligen: en spänd förväntans upplösning i intet eller åtminstone mycket litet. Med all

Statsverkspropositionen. (Forts.)

respekt för den goda viljan och skickligheten hos de utredningsmän, som påtagit sig den otacksamma uppgiften, måste säga, att utredningen innebär ingenting nytt för någon, som aldrig så litet har följt med de senaste årens offentliga diskussioner och utredningar. Betänkandet utgör närmast en sorts allmän guide i utredningslandet, som sätter stjärnor här och där för de mera intressanta sevärdheterna. Jag har med rörelse igenkänt åtskilligt, som tillkommit närmast på högerns initiativ, och en smula uttråkad, det får jag lov att erkänna, har jag ögnat igenom allehanda Lese Früchte ur arbetslöshetsutredningens och andra kommittéers betänkanden, som jag haft tillfälle att taga del av förut. Det finns också uttalanden av oförgripiga meningar i olika ämnen, som man ibland kan instämma i och ibland finner minst sagt tvivelaktiga. Var det nu detta, som behövdes, för att de viktiga frågorna om arbetsfreden och organisationsväsendet skulle få behandlas? Behövdes det först allmänna linjer för utredningsväsendet eller för ordnandet av den löpande ekonomiska statistiken (det är för övrigt den tredje utredningen nu, som har påpekat detta behov)? Eller var det så nödvändigt att först ställa frågan om ökad arbetskraft åt bankinspektionen? Eller det ytterst dubiösa uppslaget om tvångskartellering? Vad har allt detta för samband med arbetsfreden och organisationsväsendet annat än det samband, som finns mellan *alla* frågor här i världen?

Jag vill visst inte förneka, att det finns saker att ta vara på i detta betänkande, och man har alls ingen anledning att lasta utredningsmännen. Tvärtom får man vara dem tacksam, att de slutfört sitt arbete på så kort tid. Men kritiken mot tillsättandet av denna utredning, varigenom riksdagsmajoritetens bestämt uttalade önskan om snabba åtgärder i fråga om arbetsfreden och organisationsväsendet åsidosattes, har visat sig vara fullt berättigad. Utredningen har måhända fyllt sin uppgift för upphovsmännen, men riksdagsmajoritetens önskemål äro alltjämt icke uppfyllda. Om man därtill lägger, att det av riksdagsmajoriteten ständigt godtagna skytteanslaget alltjämt saknas i statsverkspropositionen, så att det i stället fått föras fram i en gemensam motion från alla de tre borgerliga partierna, under det att den vid förra riksdagen antagna anordningen av pensionsförsäkringen föreslås ändrad i den del, som icke vann riksdagens bifall, så får man säga, att det hela ter sig litet underligt i belysning av statsministerns proklamerade parlamentariska principer. För min del hoppas jag, att riksdagsmajoriteten icke längre skall låta sig behandlas på detta sätt. Det gångna året har dessutom till fullo visat nödvändigheten av att ifrågakvarande spörsmål får en omedelbar lösning. Vi ha senast i dagarna blivit påmindas därom, bland annat genom de strandade förhandlingarna mellan städerna och kommunalarbetarna, som jag haft särskild anledning att med intresse följa och där kommunalarbetarna yrka på full frihet att vidtaga sympatistrejker vid kommunala inrättningar, något som aldrig tidigare förekommit. Vilka konsekvenser detta skall få, kunna vi lätt förstå litet var. Dessutom är det uppenbart, att förhållandena på arbetsmarknaden i hög grad äro betydelsefulla både för vårt lands västånd och för konjunkturutvecklingen och icke minst för utvecklingen av den permanenta arbetslösheten.

På sätt och vis var det skada, att vi icke från denna utredning fingo den stora kartläggning av de socialdemokratiska vägarna fram mot socialiseringen, som många väntade. Den skulle ha blivit en alldeles utmärkt handledning för det kommande valet.

Vi stå nämligen säkerligen vid ett vägskal i fråga om vår ekonomiska politik, ett vägskal mellan socialistiska och borgerliga ideal för hela vårt samhällsutveckling. Statsministern har i ett uppmärksammat uttalande i höstas framhållit, att regeringen och dess parti äro i fullt arbete med att undan för undan

Statsverkspropositionen. (Forts.)

bygga upp det socialistiska samhället i Sverige och att de nu äro framför allt inriktade på detta mål. Det ha vi för vår del aldrig varit i tvivelsmål om. De närmaste byggnadsstenarna äro statsmonopolen, beskattningen och allehanda attacker mot näringslivets frihet, motiverade på olika sätt. Om den framlagda statsverkspropositionen kan man otvivelaktigt säga, att dessa strävanden synas väl ej men finns där ändå. De närmaste årens ekonomiska politik kommer otvivelaktigt att inom viktiga områden, framför allt jordbruket, kännetecknas av nödvändigheten av skydd och stöd; organisationsväsendets utveckling kommer säkerligen också att prägla lagstiftning och administration; försvaret, socialpolitik, lönereglerningar och annat komma att ställa stora krav på de offentliga finanserna, och en kommande depression får icke finna oss oförberedda. Men erfarenheterna från de gångna åren visa också begränsningarna i fråga om det allmännas möjligheter, planhushållningsidéernas misslyckande, det fria näringslivets allt dominerande betydelse för möjligheterna att uppehålla landets välstånd, nödvändigheten att hålla på vårt gamla rättssamhälles grundvalar, men framför allt att en regering med socialistisk inställning och socialistiska mål kan ge denna ekonomiska politik i våra dagar sådana former, som föra oss allt längre mot de socialistiska målen. Det är den lärdom, som riksdagsmajoriteten enligt min mening framför allt bör draga av dessa erfarenheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att denna Kungl. Maj:ts proposition måtte remitteras till vederbörande utskott.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den föregående talaren tecknade i början av sitt anförande lägets allvar ute i världen och den oro och osäkerhet, som alltjämt äro rådande. Han fäste även uppmärksamheten på att vi i vårt land måste stå vakna inför vad som händer och även ordna oss därefter, inte minst när det gäller vår nationella självständighet och vårt oberoende. Jag skall inte närmare ingå på dessa förhållanden. Jag kan inskränka mig till att stryka under vad den föregående talaren sagt härutinnan. Ett uppreppande torde vara överflödigt. Jag vill i stället vid detta tillfälle närmast inrikta mig på några betraktelser över den föreliggande statsverkspropositionen och de frågor, som därmed hänga samman.

Denna statsverksproposition skiljer sig i åtskilliga avseenden från sina närmaste föregångare, bland annat däruti att den utarbetats under väsentligt förbättrade och i ekonomiskt avseende gynnsammare förhållanden än dessa. Ändamål och behov, som under de senare åren fått stå tillbaka i brist på medel, föreslås nu i större utsträckning bli tillgodosedda än under de senare åren. De tidigare upptagna kristidslånen för arbetslöshetens bekämpande, som enligt riksdagens beslut skulle amorteras på sju år, föreslår nu finansministern med anlitande av olika skattekällor till slutbetalning under nästa budgetår, samtidigt som han föreslår en sänkning av det grundtal, varefter inkomst- och förmögenhetsskatten utgår, med tjugu enheter. Budgeten har härmed ej blott blivit balanserad, utan därmed likvideras vad som under de senare åren upplånats i kortfristiga lån till krisens bekämpande. Det är ju i sanning glädjande förhållanden. Och ändå sägs det, efter vad jag läst i en tidning, att finansministern icke skulle vara glad över att nu kunna presentera denna budget med den föreslagna skattesänkningen. Anledningen därtill känner jag icke. Skulle den möjligen kunna vara, att finansministern helst velat ha ännu fler miljoner att röra sig med än han nu på grund av läget har fått?

Vårt folk har sålunda mycket fort övervunnit den ekonomiska kris, som under de senast förflutna åren övergått icke blott vårt land utan så gott som hela den civiliserade världen. Att vårt land återhämtat sig så fort som skett

Statsverkspropositionen. (Forts.)

beror naturligtvis i första hand på styrkan och anpassningsförmågan hos vårt näringsliv, men även på de åtgärder som från det allmännas sida vidtagits till jordbrukets och övriga näringsars stöd och hjälp, vilket skett genom skyddande och försvarande av den egna marknaden, genom vår valuta- och räntepolitik och genom att i största möjliga utsträckning uppehålla produktionen. Om detta mål ha ju för övrigt så gott som samtliga av riksdagens politiska partier varit ense; det är endast om vägarna och medlen, som meningarna ha gått isär. Men härom har ganska stor meningsskiljaktighet mången gång varit rådande.

Det klander och de svartmålningar, för vilka man år 1933 och senare utsatt riksdagsmajoritetens beslut i dessa frågor, vilka även biträdades av det parti jag tillhör, ha icke visat sig befogade. Landets näringsliv har icke blivit ruinerat, och statens upplåning har ej verkat deprimerande på dess kreditvärdighet. Och med hänsyn till det begränsade anslag, som i år begäres till arbetslöshetens bekämpande, synes regeringen ha förhoppning om att arbetslösheten skall minskas.

Den ekonomiska konjunkturen synes alltså vara god, men man får därför icke under ekonomiskt gynnsamma tider hänge sig åt alltför stor optimism och tro, att dessa goda konjunkturer skola fortsätta, bara därför att det för närvarande sitter en socialdemokratisk regering. Högkonjunkturer avlösas ju i regel av lågkonjunkturer. Det växlar mellan ebb och flod. Och har man ej under de s. k. goda tiderna inrättat sig för att kunna möta en tillbakagång, blir det svårare att inrätta sig därefter, då den kommer. Finansministern synes icke ha haft lätt — om med eller mot sin vilja, vågar jag icke säga — att hålla igen. Budgeten har ökat med betydande belopp enligt statsverkspropositionen. Om man bortser från specialbudgeterna, uppgår ökningen till över 36 miljoner kronor på de samlade budgettitlarna. Denna summa ökas till över 60 miljoner kronor, om man därtill lägger den minskning i anslagsbehov, som beräknas inträda beträffande reservarbeten, skatteutjämning och statskuldens amortering. Ändå har icke i budgeten beräknats några medel för försvarets stärkande, vilken åtgärd alltså måste skjutas på framtiden liksom också de automatiska stegringarna av folkpensionerna med mera å socialdepartementets huvudtitel. Att det varit möjligt att på en gång föreslå en inbetalning av krislånen samtidigt som en viss skattesänkning företages får ej utgöra hinder för att man ingår på en noggrann prövning av budgetförslag och statsverksproposition och undersöker nödvändigheten av de anslag, som däri äskats.

Den lättnad i skattebelastning, som av finansministern föreslås, och som är både önskvärd och välkommen, har inskränkts till att beröra endast inkomst- och förmögenhetsskatten, medan såväl de indirekta skatterna som de extra kris-skatterna lämnats orubbade. Naturligtvis kan det råda olika meningar om på vilket område skattelättnad först bör komma i fråga. Godtages därvid regeringens ståndpunkt, att en sänkning bör ske i första hand av de direkta skatterna, så uppstår ju frågan, huruvida den därvid skall företagas beträffande de extra kris-skatterna eller beträffande inkomst- och förmögenhetsskatten. Men även denna senare skatt är ju underkastad de förändringar, som skattebehovet kräver, och den har under de sista fem åren uttagits med växlande belopp. Från år 1932 har det grundbelopp, varefter den uttagits, växlat mellan talen 145, 165, 170 till nu föreslagna 150. Då sålunda även denna skatt genom den procentsats, varefter den uttagits, kan få något krisartat över sig, och då den nu under de sista åren utgått efter en mycket hög skatteprocent, synes det mig icke vara oberättigat, om denna skatt i första hand blir underkastad en sänkning, i synnerhet som den drabbar ett så mycket större antal

Statsverkspropositionen. (Forts.)

skattskyldiga än den särskilda förmögenhetsskatten och även än den extra inkomst- och förmögenhetsskatten. Och då förmögenhetsskatten är tillkommen för krislånen amortering, synes det ej heller oberättigat, att den utgår tills dessa lån blivit betalda, alldenstund detta kan ske så mycket tidigare än vad som från början beräknats och satts i fråga. Men naturligtvis har jag ingenting emot, om även de s. k. krisskatterna kunna sänkas. Finansministern kommer nog emellertid att uppvisa, att även sedan kristidsskulden blivit betald, finnes starkt behov av dessa skatter på annat håll, om än i annan form.

En nyhet, som finansministern infört i budgeten, och som jag i detta sammanhang icke kan underlåta att beröra, är disponerandet av sju miljoner kronor av bilskattemedel till amortering av kristidslånen. Här frånträdde den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten, att bilskattemedlen endast skola användas till vägväsendet. Slår man in på denna väg, är det en viss fara i att bilskatterna icke enbart komma att användas till det ändamål, som från början med dem avsågs, nämligen underhåll, förbättring och byggande av vägar, utan de kunna i en företagsam finansministers hand bliva ett skatteinstrument av vilket slag som helst. Att under de senaste åren även andra skattemedel i rätt betydande omfattning tagits i anspråk till vägbyggnader, har ju varit föranlett av den stora arbetslösheten som under dessa år varit rådande och vilken tvingat till att i hastigare tempo än som eljest skulle ha skett forcera vägbyggena.

Ett område, där det med fog kan ifrågasättas, om icke bilskattemedel, då de nu flödat så rikligt, borde ha kommit till användning och ställts till förfogande, är byggande och underhåll av enskilda vägar. Här skulle ett bidrag från statens sida komma väl till pass och bidraga till att förbättra vägarna och lätta underhållet för de mången gång av detsamma allt för tyngda väghållarna. De enskilda väghållarna få ju för övrigt betala såväl sin vägskatt till de allmänna vägarna som även bilskatt och tillika bygga och underhålla sina enskilda vägar, vilket för dem många gånger är mycket betungande, ty även dessa vägar trafikeras numera i ganska stor utsträckning med automobil.

Det är emellertid icke de vid denna riksdag förekommande största frågorna, som föreligga i statsverkspropositionen, utan såvitt jag kan bedöma, äro de mest betydelsefulla frågorna de, som bebådats i trontalet, och som riksdagen senare har att vänta. Det var både många och betydelsefulla förslag, som enligt vad vi därom erinrades i trontalet, skulle komma på riksdagens bord, förslag, som vi naturligtvis icke på detta stadium av riksdagen kunna bedöma eller uttala oss om. Jag tillåter mig endast nämna något om dem. Det gäller då först frågan om stärkande av vårt försvarsväsende, vidare omläggning av beskattningen på inkomst och förmögenhet, utjämning av vägskatten och lättandet av vägdistriktens skuldbörda, förlängd giltighet och viss omläggning av gällande regleringsanordningar på jordbrukets område, obligatorisk sjuårig folkskola med flera viktiga och betydande förslag.

Av dessa är försvarsfrågan för närvarande med all sannolikhet den mest uppmärksammade. Den osäkerhet och oro, som är rådande i världen, erinrar oss om, att även för oss kan ofred stunda. Det är ej fredsviljan som är rådande bland folken, utan snarare dess motsats, och vi böra vara beredda att själva värna om vårt hus. Vi kunna icke förlita oss på hjälp från andra makter och ej heller för mycket på Nationernas förbund, utan vi böra i första hand lita till oss själva. Varken isolerad avrustning eller allmän nedrustning är för närvarande tänkbar. De försök, som i dessa avseenden gjorts, ha ju misslyckats, och även de varmaste fredsvänner våga icke hoppas på att ett sådant tillstånd inom överskådlig framtid skall kunna inträda. Man får

Statsverkspropositionen. (Forts.)

alltså inrätta sig efter de förhållanden, som äro rådande. Och att vårt försvarsväsen för närvarande icke ens inom den kostnadsram, som nu är tillmätt försvaret, är av den effektivitet, som skulle kunna erhållas, om det moderniserades, och att det icke heller fyller de anspråk, som vi äga rätt ställa därpå, därom borde vi kunna vara ense. Skyndsamt med ordnande av denna fråga är därför av nöden. Och regeringen har ju utlovat, att proposition om försvarsväsendets stärkande skall föreläggas denna riksdag. Det synes mig även att denna fråga är en hela folkets angelägenhet, och att dess lösning sålunda bör uppbäras av folkets förtroende. Nationen bör ej i en fråga som denna stå delad i olika läger, utan man bör så vitt möjligt se till att de, som nu skola vara med om att uppbygga och uppbära vårt försvar, känna tillit och förtroende härför och bli delaktiga i de beslut som fattas och att lösningen sker efter sakliga och objektiva grunder.

Det vittnar emellertid icke om förståelse för andras synpunkter, att i statsverkspropositionens fjärde huvudtitel icke upptagits något belopp till det frivilliga skytteväsendet. Riksdagen har under senare tid varje år på enskilda motioner beviljat anslag till detta ändamål, och då hade man kunnat förvänta, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet även skulle ha tagit någon hänsyn till denna av riksdagen manifesterade mening. Så har likväl ej skett.

I fråga om försvarets ordnande vill man dock ställa de förhoppningar på den nu sittande regeringen, att den skall taga hänsyn till den utbredda folkmening, som för närvarande förefinnes i landet, och alltså vad på den ankommer bidraga till att frågan erhåller en sådan lösning, att därmed tillgodoses rimliga och berättigade krav. Och som sådant kan ju i stort sett betecknas det förslag, som vann försvarskommissionens gillande.

En annan fråga, som också berör vår nationella styrka om icke utåt så dock inåt, är näringslivets tillstånd och förhållanden, särskilt förutsättningarna för jordbruksnäringens uppehållande. Även i denna fråga är förebådat förslag om viss förändring i regleringsåtgärderna till jordbrukets stödande. Då man icke äger kännedom om de blivande förslagen och deras utformning, är det visserligen icke möjligt att yttra sig om desamma, men det kan redan nu uttalas, att de böra så utformas, att jordbrukets ekonomiska bärighet blir tillgodosedd, och att planmässighet i stödåtgärderna alltjämt bibehålles. Rubbningar i olika avseenden komma alltid oro åstad.

För att nu beröra priserna å jordbruksprodukter under det gångna året, ha de utvecklats på ett sätt, som i stort sett torde motsvara vad fjolårets riksdag åsyftade med sina uttalanden vid jordbruksfrågornas behandling. Jag konstaterar alltså, att regeringen sökt och även i huvudsak lyckats att genom de i fjol beslutade åtgärderna bereda jordbruksnäringen avsett stöd. Under erkännande härav synes det mig dock vara anledning att göra en erinran rörande det sätt, på vilket regleringen av fläskimporten och därmed fläskpriset handhafs. Härmed vill jag icke förneka, att import av fläsk i viss utsträckning varit behövlig, men tilldelningen av licenser för sådan import synes tidvis hava skett på ett mindre lyckligt sätt, så att plötsliga och starka prisförändringar uppkommit samt priset även tidvis bragts ned till för låg nivå. Sålunda sänktes genom dylik import priset i Stockholm vid ett tillfälle plötsligt från kronor 1.45 till kronor 1.20 per kg, vilket senare utgör 77 % av medelpriset för åren 1925—1929. Det skall här erinras därom, att prisläget å denna produkt under flera år varit för jordbrukarna synnerligen ofördelaktigt och först under senare delen av 1935 kommit upp till den höjd, som åsyftades med stödåtgärderna. En beräkning på grundval av kreatursnoteringarna från några offentliga slakthus ger vid handen, att svin-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

priset år 1934 utgjorde endast 50 % av medelpriset för åren 1925—1929. För första hälften av år 1935 var procentsiffran mindre än 75, och först under de senaste tre månaderna uppnåddes priser, som lågo mellan 80 och 85 % av medeltalet för nämnda 5-årsperiod. Då jordbrukarna sålunda vissa tider få nöja sig med mycket låga fläskpriser, något som statsmakterna sväriligen kunna förhindra, synes det icke vara mer än rättvist att priset vid andra tider tillåtes röra sig över den nivå, som angivits som norm.

De sist anförda synpunkterna kunna i viss mån äga giltighet även i fråga om andra jordbrukets produkter, för vilka prisen under de tidigare åren varit låga. Under år 1935 ha prisen på jordbruksprodukter enligt tillgängliga uppgifter i medeltal varit 75 å 80 % av motsvarande priser för åren 1925—1929.

En tendens hos konsumenterna synes nu på vissa håll göra sig gällande att vända sig emot den mycket befogade prisförbättring, som jordbruket åtnjutit, en tendens, som måhända icke lämnar regeringen opåverkad. Jag har med vad jag nu sagt velat påvisa att de sålunda uppnådda priserna alls icke kunna betraktas såsom för höga. Snarare synas förhållandena kunna påkalla en måttlig ytterligare stegring. Det får sålunda beaktas, att den senaste tidens utveckling medfört en höjning av varuprisen på skilda områden, och därmed även av jordbrukarnas produktions- och levnadskostnader. Likaså förefinnes inom jordbruket en tendens till lönestegring för arbetarna som det vore önskvärt att kunna tillmötesgå, något som emellertid förutsätter en motsvarande inkomstförbättring för jordbrukarna. Slutligen skall framhållas, att den allmänna förbättring av det ekonomiska läget, som inträtt, bör, därest jämvikt skall bibehållas, komma även den jordbrukande befolkningen till del.

Vad jag nu anført utgör ju endast några sporadiska betraktelser över jordbrukets tillstånd, och det blir väl tillfälle att senare under riksdagen återkomma till dessa spörsmål. Vad som emellertid är önskvärt, sedan regleringsåtgärderna från statsmakternas sida vidtagits, är som jag tidigare nämnde att så få rubbningar som möjligt ske, och att räntabiliteten så vitt möjligt bibehålles på en tillfredsställande nivå, vilket bör kunna underlättas genom planmässighet i de vidtagna åtgärderna.

En enda ytterligare punkt i statsverkspropositionen vill jag vidröra, innan jag slutar, och den rör den bebådade dyrortsgrupperingen vid folkpensioneringen. Jag skall inte yttra mig om saken i och för sig, utan vill endast anmärka, att sedan riksdagen så sent som förra året fattat beslut i frågan, kunde det ha varit anledning att förutsätta att åtminstone det beslut, som riksdagen då fattade, får träda i tillämpning innan man inför några förändringar.

Herr talman! Med stöd av vad jag nu anført ber jag i likhet med den föregående talaren att få hemställa, att föreliggande statsverksproposition må remitteras till vederbörande utskott.

Herr Hamrin: Såväl den förste ärade talaren som den näst föregående började sina anföranden med att peka på de oroliga utrikespolitiska förhållandena.

När jag förra året, herr talman, från denna plats och vid samma tillfälle som i dag citerade trontalets ord: »Sveriges förhållande till främmande makter är gott!» tillade jag också, att intet annat land hade större anledning än vårt att avgiva denna deklaration. Jag framhöll också, att samma uttalande icke kunde göras av alla de andra staterna i vår världsdel. När vi i år samlas till lagtima riksmöte, återfinna vi samma traditionella uttalande men under en ganska annorlunda beskaffad situation även för vår del. Det korrekta diplomatspråket är detsamma i trontalet som förra året, men överensstämmer

Statsverkspropositionen. (Forts.)

föga med det verkliga förhållandet. Ungefär samtidigt som trontalet författades, formulerades, förmodar jag, den protest mot ett annat land, Italien, vilken för ett par dagar sedan publicerades här hemma. Och i den mån opinionen återspeglas i den fria pressen i vårt land, är vårt förhållande till främmande makter ingalunda gott. Orsaken härtill, ja, den känna vi alla, och den ha också de föregående talarna erinrat om, är vårt medlemskap i Nationernas förbund. Vi ha nödgats på grund av detta vårt medlemskap att till sammans med andra länder vidtaga aggressiva åtgärder mot en officiellt sett vänskapligt sinnad nation. Sverige har, såsom utrikesministern för en tid sedan uttryckte det, givit sitt fria samtycke till förpliktelserna i folkförbundspakten genom sitt inträde i Nationernas förbund, och vi stå vid vårt ord. Det är alldeles riktigt, men det är anledning att erinra om, att det i dessa dagar — jag undrar, om det inte är på dagen — ett år sedan konflikten, den begynnande konflikten, mellan Abessinien och Italien första gången kom inför folkförbundet efter vederbörlig anmälan. Alltså, ett år sedan Nationernas förbund första gången handlade denna konflikt, står Nationernas förbund där, det vågar jag säga, med det resultatet inför ögonen — att intet resultat vunnits!

Jag sade, att jag instämmer i utrikesministerns ord, att de förpliktelser, som vi iklätt oss, dem skola vi uppfylla. Vi skola stå vid vårt ord. Men frågan är ju ingalunda utdebatterad med det att vi fullgöra dessa våra förpliktelser. Liksom man inte hindrar en fridsstörare endast genom att sätta ett anslag på dörren, att tillträde är förbjudet, lika litet kunna vi och andra stater hindra våldsmän att störa den internationella ordningen, därest icke medel stå till förfogande, som ingiva respekt för anslaget innehåll. De fredliga åtgärderna — ty såsom sådana måste vi enligt trontalets mening ännu så länge betrakta sanktionerna — äro verkningslösa eller rättare kunna ej sättas i kraft utan stöd av maktmedel bakom. Sanktionerna sammanhånga ofrånkomligt med förekomsten av dessa maktmedel. Det går helt enkelt icke att frigöra dessa båda begrepp från varandra. Så ser man i varje fall detta problem inom de kretsar — jag tänker närmast på England — där man i främsta rummet bär ansvaret för genomförandet av sanktionsförpliktelserna. »Vi måste göra klart för oss», yttrade helt nyligen en av nyssnämnda lands statsmän. »att den yttersta sanktionen bakom folkförbundet alltid skall vara våld.» Och i det tal, varmed underhuset öppnades i början av förra månaden, underströks, att de internationella förpliktelserna i enlighet med pakten liksom omsorgen om landets trygghet gjorde det till en tvingande nödvändighet, att bristerna i försvarsväsendet avhjälpes.

Vi stå, herr talman, i år inför precis samma fråga. Om vi sätta ett annat lands namn i stället för Italien och ett annat namn i stället för envåldshärskarens i Rom, hade vår ståndpunkt då blivit till sanktionerna densamma som nu? Frågan giver anledning till åtskilliga reflexioner.

Det är emellertid icke blott från denna utgångspunkt vi böra behandla vår egen försvarsfråga. Alla hoppas vi livligt, att fredliga föreställningar i förening med de påtryckningsåtgärder, som vidtagits, skola återställa freden i åsyftade del av världen.

De förslag till försvarsväsendets omorganisation, som försvarskommissionen utarbetat, ha icke utgått från dagsläget.

Det finnes tvenne åtgärder, som en klok människa vidtager för att skydda åtminstone en del av sina materiella tillgångar. Den ena är att brandförsäkra dem och den andra är att underhålla brandredskapen. De båda åtgärderna komplettera varandra. Vår försäkring hos Nationernas förbund må ha sitt värde, och vi böra vidmakthålla densamma, åtminstone så länge den visar sig

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ha någon betydelse för de små staterna. Men det är ingalunda säkert, såsom den engelske utrikesministern uttryckt saken, att sanktionsförfarandet en annan gång kan ha samma betydelse som för närvarande. Då behöva vi ett eget brandsläckningsväsende. Det är detta, vi böra och skola reorganisera.

Trontalets innehåll ger vid handen, att regeringen så långt är överens med det överväldigande flertalet av riksdagens ledamöter. Regeringen är också i den lyckliga belägenhet, att densamma får allt vad den begär inom rimlighetens gränser. Och dessa gränser hava icke överträtts av den nuvarande regeringen. Var dessa gränser för övrigt gå, få vi tillfälle att överlägga om längre fram. Vi äro också eniga därom att vi sätta så stort värde på vår frihet och självständighet, att vi, även om det skulle behövas, försvara dessa värden, och detta även om vi aldrig kunna komma dithän, att vi under alla förhållanden kunna sätta över våra försvarsanstalter den stolta devis, som återfinnes på riksbankens sedlar: »Hine robur et securitas.»

Är det oro på det politiska området fortfarande, så är det oro också på det ekonomiska. Osäkerheten ute i världen såväl som hos oss och bristande solidaritet möter oss överallt.

I den exposé, som finansministern lämnar över det ekonomiska världsläget, erinrar statsrådet om att världshandeln alltjämt är av abnormt ringa omfattning. I guld räknat har det sammanlagda värdet rent av visat en fortsatt sjunkande tendens. Utom det att detta giver vid handen, att den sammanlagda köpkraften hos folken, eller om man så vill, välståndet, sjunkit ligger givetvis orsaken däri, att varuutbytet hindras överallt. När den nuvarande regeringen började sitt arbete, deklarerade den, att den skulle försöka främja varuutbytet. Tiden och utvecklingen ha orsakat, att alldeles motsatta åtgärder måst vidtagas. Andra länder ha handlat på samma sätt, och detta har lett till vad jag nyss anförde ur statsverkspropositionen. Protektionismen sitter i högsätet i alla länder, och skulle vi ensamma stiga ned och öppna portarna, bleve följderna därav förvisso katastrofala, naturligtvis främst för jordbruket.

Emellertid har enligt min mening en osund inhemsk protektionism eller skyddsanda gripit omkring sig, som måste påtalas. Det räcker icke med att vårt lands konsumtion förbehålles åt produktionen i landet som helhet. Varor, tjänster och så vidare skola förbehållas viss del av landet eller viss grupp. Man söker allt mer draga upp gränser för rörelsefriheten genom bestämmelser och påbud av mycket olika slag. Det är som en frimodig västkusttidning nyligen framhöll: man håller på att skapa ett hyll- och facksystem, vari allt och alla skola uppsorteras och infogas. För några år sedan bojkottades i en av våra större städer allt bröd, som icke bakades inom stadens hank och stör. Påbudet synes ha väckt indignation även bland arbetarklassen och hävdes utan vidare. För närvarande pågår en dylik inringningspolitik på skilda områden och på skilda orter i vårt land. Jag observerade för några dagar sedan ett fall, där man likaledes i en av våra större städer diskuterat frågan om att blockera jordbruksalster, närmast trädgårdsalster och dylikt, som komma från Skåne. Jag vet icke om initiativtagarna äro lärjungar av Skåne. Det ser så ut, enär hotet riktas särskilt mot denna framför andra skyddsvänliga provins. Jag erinrar vidare om strävandena att inringa handeln med visst slag av livsmedel till den grad, att befolkningen inom vissa delar av landet skall tvingas att köpa sitt behov uteslutande från en viss avgränsad del, även om frakterna äro lägre och avståndet mindre till annan inköpsort. Det är sådant som jag, herr talman, kallar missriktad protektionism eller skyddsanda. Men även på andra viktiga områden ser man utslag av samma skyddsanda, hämmande för utvecklingen. Jag syftar härmed på ansträngningarna

Statsverkspropositionen. (Forts.)

att snöra in vårt nyaste samfärdsmedel. Jag tror, att ingen överdrift är att säga, att ett formligt krig pågår mot bilismen. Och värre skall det bli, om vissa förslag komma att gå igenom. Redan nu vidtagas de mest vidunderliga åtgärder för att komma förbi eller igenom alla stängsel, och uppfinningsrikedomen på detta område är storartad.

Från statens järnvägars sida protesteras regelbundet, då det gäller en ny trafikrättighet, även om ortsmyndigheterna och befolkningen inom orten anse den aldrig så befogad ur allmän synpunkt. Det torde råda en mycket allmän uppfattning om att våra statsjärnvägar skötas mönstergillt, men omtanken om denna ståtliga byggnad går för långt. Mot tiden och utvecklingen spjärnar vederbörande dock förgäves. Med samma fog som nu S. J. gör gällande, att den bör ha kompensation för minskad trafik på grund av bilarnas och kanske snart flygmaskinernas utökning, kunde på sin tid massor av människor, vilka gingo miste om inkomster från personskjutsar och körslor med hästfordon, ha begärt ersättning av järnvägarna vid dessas tillkomst.

Ja, allt detta och mera därtill är, såsom jag framhållit, en följd av en missriktad skyddsanda, vilken måste observeras och i tid stäckas. Dit hänför jag ytterligare en annan företeelse. Såsom vi alla torde ha observerat, pågår det för närvarande inom våra stadssamhällen en rörelse som går ut på att från andra och till det egna samhället draga industrier och öka möjligheterna att locka dem till sig. Propagandakommittéer, som det heter, utses av de olika städerna, vilkas uppgift skall vara att tillföra städerna nya industrier och nya arbetsmöjligheter. I och för sig är naturligtvis detta ingenting klandervärt. Men, mina herrar, vart skall det bära hän, om man fortsätter på den inslagna vägen? Den ena staden överbjuder den andra inför enskilda och industrier. Man upplåter tomter gratis, man ställer kommunens namn i borgen för lån eller rent av utlånar pengar till dem som vilja reflektera på att flytta till kommunen. Det är ett utslag av bristande solidaritet, som från det allmännas sida måste tillbakavisas.

Vidare se vi hur arbetstillfällena förbehållas de på en viss plats eller ort bosatta och mantalsskrivna personerna. Det är framförallt synd om de fattiga och arbetslösa som råkat hamna i en kommun, där de icke äga hemortsrätt. Det heter i fattigvårdslagen, att fattigvårdsstyrelserna äro skyldiga att i första rummet följa läget på arbetsmarknaden och tillse, att de fattiga och arbetslösa få arbete. Men i praktiken tillgår det ofta så, att fattigvårdsstyrelserna samarbeta med ledningarna för industrierna och yrkesmännen på platsen för att få upplysning, huruvida de som kunna komma i fråga till erhållande av arbete äga hemortsrätt inom kommunen eller ej. En »utsocknes» får alltid svårt att få sysselsättning, när det är trångt om försörjningsmöjligheterna.

Vad jag här sist påpekat utgör ett hinder för arbetskraftens fördelning efter behov. Detta gäller framförallt de med allmänna medel anordnade arbetena. Att få så stora summor statsmedel som möjligt är en strävan, vilken är gemensam för såväl enskilda som kommuner och andra samfälligheter. I världskrigets spår följde en slappnad moral med bristande laglydnad och brott. I den ekonomiska krisens spår följer en slappnad ansvars känsla. Ett system som uppammar känslan av att staten sörjer för allt och alla är farligt. Detta måste, herr talman, upprepas ännu en gång.

Jag är här inne på en sida av utvecklingen, vilken det torde finnas anledning att litet närmare beröra. I en motion år 1934, väckt i denna kammare av andre vice talmannen m. fl., hemställdes om ett omsorgsfullt övervakade av att hjälpverksamheten icke urartade så, att en demoraliserande understödsanda uppammades, och att detta måste vara en ovillkorlig förutsättning för de stora

Statsverkspropositionen. (Forts.)

uppföringarna. Utskottet föreslog riksdagen att anhålla hos Kungl. Maj:t om föranstaltande av skärpt kontroll över tillämpningen av regler gällande för hjälpverksamheten vid arbetslöshet. Vidare framhöll utskottet angelägenheten av, att de kontrollerande organen jämväl utövade rådgivande verksamhet. Riksdagen fattade beslut i enlighet härmed. Detta beslut avsåg visserligen framförallt arbetslöshetskommissionens verksamhet men bör vara allmängiltigt. Huruvida någon särskild åtgärd blev vidtagen med anledning av riksdagens skrivelse känner jag icke. Så torde knappast vara fallet. Att kontrollen i samband med hjälpverksamheten eftersatts här och var torde vara lätt att påvisa. Jag syftar då icke allenast på vad som blivit känt och påtalat genom åtalsmakten. Dåligt samarbete mellan de organ, som handhava eller handhaft olika hjälpformer, kan också konstateras. Jag åsyftar härmed närmast sambandet mellan den nu avvecklade stödlåneverksamheten och hjälpen till bostadsförbättring. Med bristande kontroll och övervakning, utan råd och upplysning, ha dessa hjälpformer icke överallt blivit till det gagn de kunnat. Jag håller före, att en undersökning rörande resultatet av de olika formerna för hjälpverksamhet vore av ett mycket stort värde för framtiden. En sådan undersökning borde självfallet vara av intresse för regeringen, särskilt om ett helt annat och oprövat ekonomiskt system skall införas i vårt land, med större ingripande från statens sida och ännu större och omfångsrikare subventionsformer.

Vår nuvarande samhällsordning vilar på enskild företagarverksamhet och sparsamhet. Att denna samhällsordning är uppluckrad skall icke bestridas. Staten är skattkammaren, som aldrig blir tom. Men även om så är fallet, borde icke alla, som utgöra staten gemensamt, vara något mera aktsamma om staten och känna sig mera solidariska med staten? Hur vore det, om vår utmärkte ecklesiastikminister i ett nästa skolprogramföredrag toge upp fråga om undervisning i skolorna om vad staten är och upplysning om nödvändigheten att vårda våra gemensamma statsintressen?

Sådant tal är kanske mera omodernt i dag än någonsin tidigare. Statsinkomsterna svälla, utgifterna ökas, och skulderna betalas, samtidigt som skatterna sänkas. Det är helt enkelt ett strålande tidsskede i ekonomiskt hänseende vi befinna oss i. Från alla håll räckas blommor till finansministern, och det finnes anledning härtill. Särskilt i de socialdemokratiska tidningarna finnas dock inga gränser för kärleksyran. Naturligtvis flödar strömmen av gratulationer rikligt från Norra Bantorget mot kanslihuset. Det är nästan rörande att se på. Tänk bara på hur rätt de många ledarskribenterna fått! När vi och hela världen råkade in i en depressionsperiod av svåraste slag, var det ju genast klart att detta betydde kapitalismens bankrutt. När vi sedan kämpade oss genom mörkret och ut i ljuset igen, blev resultatet ett bevis på socialismens segerkraft och en triumf för socialism.

Det finns en del personer, vilka på grund av sin ställning ofta nödgas hålla tal och nästan lika ofta lyssna till mer eller mindre sockrade tal, riktade till dem själva. Många tycka den sistnämnda pinan vara störst. Jag skulle mycket misstaga mig, om icke finansministern tillhör denna grupp. Det fanns i det gamla Aten vissa personer, vilkas enda sysselsättning det var att prisa de styrande och sjunga deras lov. Det förefaller mig som om historien upprepas även i detta stycke. Visst skola vi följa Pauli anvisning — ja, jag menar i Pauli brev — och vara glada med dem som äro glada, men det bör vara någon måtta även med glädjeyttringarna.

Det kan icke falla mig in att förringa betydelsen av finansministerns förslag att omedelbart och på en gång återbetala en betydande del av den upplåning,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

som staten under de sista åren företagit. Men sedan denna extra återbetalning på 116.5 miljoner kronor skett, återstå dock betydande belopp. Finansministern hänvisar också till amorteringsbehov av skilda slag, vilka utgöra en tillräcklig erinran om, att den fortsatta konsolideringen av statens finansiella ställning är en angelägen uppgift, och att härför måste åtgå betydande belopp under kommande år. I detta sammanhang påpekar finansministern bland annat, att ännu återstå icke ersatta förluster för Kreditkassan av år 1922 på över 20 miljoner kronor. På riksgäldskontorets avskrivningskonto finnes ett icke utjämnat belopp på över 16 miljoner kronor, för att icke tala om de väldiga belopp av oräntabla lånemedel i statens järnvägar, vilken summa närmar sig 200 miljoner kronor, som böra amorteras eller avskrivas. Till dessa summor böra ock läggas icke fixerade belopp, som finnas bokförda på olika fonder för utlåning, och som äro mer eller mindre — mest mer — problematiska till sitt värde.

Det bör alltså bemärkas, att om man gått den vanliga vägen att betala gamla skulder först och verkställa eftersatta amorteringar, innan man betalade »handlånen», hade resultatet av operationen — det vill säga konsolideringen — ur statsfinansiell synpunkt blivit praktiskt taget detsamma, men det hade icke sett så bra ut. Och då hade måhända jublet icke blivit alldeles så högljutt. Det finns emellertid — jag understryker det — ingen anledning att missunna sångarna glädjen att sjunga eller föremålet att njuta av sången.

Vad som är en allvarligare sida i diskussionen om de senaste årens finanspolitik, det är att från samma håll som jag hänsyftade på alltjämt framhålles, att denna finanspolitik har den största förtjänsten av uppsvinget. Jag säger icke att finansministern ger anledning till dessa reflexioner, men de som sjunga hans lov göra det. Skulle denna uppfattning bli rotad hos vårt folk, kan det komma att betyda, att under en framtida lågkonjunktur ännu större krav ställas på statskassan för att nå samma mål. Och det är ingalunda säkert, att ens en ännu större »insprutning» av penningar leder till resultat. Det bör nämligen erinras om och starkt understrykas, att finansministern i sin redogörelse för världskonjunkturen konstaterar en förbättring i alla länder. Naturligtvis är det för ett sunt omdöme denna utveckling, vilken varit avgörande för vårt uppsving. Huru mycket våra ansträngningar kunnat inverka, ja, därom tvista de lärda och fackmännen. Utgår man från nationalinkomsten, som för 1934 beräknats till 7.5 miljarder kronor, skulle de av staten tillsatta penningarna öka den sammanlagda inkomsten med låt oss säga 3 å 4 procent. Och även om, såsom finansministern tidigare gjort, man fördubblar ökningen, komma vi icke högre än till 7 å 8 procent. Jag har velat påpeka detta, därför att felkalkyler och oriktiga slutsatser äro riskabla även för den som har god ekonomi.

Vi äro alla mer eller mindre benägna att glömma. Det borde vi dock icke göra, vare sig det gäller att rosa eller risa dag som är inne. Erfarenheten är i vanliga fall och i stor utsträckning den bästa läromästaren. Vad vi upplevat och nu uppleva är ingen ny företeelse i och för sig. Många av oss som sitta här i dag voro med och granskade en budgetredovisning, som visade ett nettoöverskott på cirka 170 miljoner kronor. Det fanns en kassafond på cirka 500 miljoner. Ett par år senare togs från kassafonden den aktningvärda summan av 175 miljoner för att balansera budgeten, och ändå visade budgeten ett underskott på omkring 50 miljoner. Det är för övrigt en vanlig erfarenhet, att i dåliga tider och nedåtgående konjunkturen en finansminister aldrig kan vara nog pessimistisk. Man beskyllde mig en gång för att vara för pessimistisk, och detta särskilt från socialdemokratiskt håll. Men jag blev lurad, lika väl som alla andra vilka varit finansministrar under nedåtgående kon-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

junkturen. I goda och uppåtgående tider överträffas ofta finansministerns mest sangviniska beräkningar. Vi må alla hoppas att så må ske även denna gång. Och det är nödvändigt att så sker. Ty de 20 miljoner som finansministern behöver ha tillgängliga för en skattesänkning har han själv räknat upp utöver vad myndigheterna föreslagit. Alltså är det en optimism som vi bygga på och som jag hoppas skall hålla. Men såsom jag erinrat om, komma ljus och mörker att växla hädanefter som hitintills. Vi kunna artificiellt lysa upp vår bostad och våra gator, vattna våra små trädgårdar, men när solen går ned bakom horisonten och himlen är kopparfärgad, komma vi ej långt med våra små ansträngningar att vare sig lysa upp landet eller vattna jorden. Naturligtvis böra vi ej underlåta att göra vad vi kunna för att förbättra ställningen på ett så förståndigt sätt som möjligt. De gamla egyptiernas exempel att spara något från sötebrödsdagarna till dess tillgångarna minskas men behoven kvarstå är efterföljansvärt ännu i dag. Det gäller för den enskilde, det gäller för folket i sin helhet.

Finansministerns skiss av framtiden har redan blivit bedömd av de föregående talarna. Den ger vid handen, att även under de närmaste åren mycket stora anspråk komma att ställas på statskassan. Det är också ganska naturligt att grupper, vilka icke varit föremål för riksdagens omtanke på något särskilt sätt, nu göra sig påmint. Bland dessa har jag personligen särskild anledning tänka på landets lärarkår, vilken på sin tid avvisades uteslutande med hänvisning till det ekonomiska läget och statens tomma kassakista. En välvillig förnyad prövning av dess lönefråga är berättigad.

Finansministern slutade sitt radiotal för några dagar sedan, enligt tidningsreferaten, med att framhålla, att det är en stor uppgift för svensk politik att skaffa arbete åt de arbetslösa och att göra arbetstillgången bättre och tryggare. Vi instämma säkerligen alla i detta uttalande. Jag fruktar dock, att vi ej äro lika eniga, när det gäller att finna medlen att nå detta önskvärda resultat med våra politiska strävanden och ansträngningar. Det finnes tvenne ofrånkomliga faktorer i produktionsprocessen, kapital och arbete. Finansministerns uttalande berör bara den ena faktorn. Den andra går han förbi i detta sammanhang men behandlar den i ett annat. Det är sant att vi ha gott om penningar i landet för närvarande, men detta bör icke föranleda oss att behandla kapitalet i den enskildes hand som om detta vore rent av skadligt. Detsamma gäller också den enskildes näringsfrihet. Frågor inom detta område, vilka tilldragit sig ett alldeles särskilt intresse under förra året i den allmänna diskussionen, beröras icke alls i statsverkspropositionen. Jo, kanske finansministern tänker på sina monopolplaner, när han med avseende å kommande års ökade utgifter uttalar, att vi böra räkna med sannolikheten av att nuvarande inkomstkällor icke skola visa sig vara tillräckliga. På ett annat ställe skyntar också kaffemonopolet i bakgrunden eller omnämnas i varje fall. Planerna på statsingripande i näringsfriheten, planhushållningen, och åtgärder enligt socialismens program och riktlinjer äro eljest osynliga i statsverkspropositionen. Ja, principiellt sett hade vilken borgerlig ministär som helst kunnat lägga fram densamma. Betyder nu detta, att vi äro överens om att vi böra behålla vårt nuvarande ekonomiska system, byggt på enskilt initiativ, rörelsefrihet och personligt ansvar? Förvisso icke. När vi sluta denna riksdag, kommer regeringen att blåsa upp till strid, till en avgörande strid enligt mångas mening. Alla vackra tal om samförstånd och samarbete fruktar jag då äro glömda. Landets framtid ligger i socialismens seger! Så kommer parollen att ljuda.

Herr talman, vi som icke tro att en sådan seger och en sådan utveckling vore gagnelig för vårt land och vårt folk, vi ämna hädanefter som hitintills

Statsverkspropositionen. (Forts.)

efter måttet av våra krafter gå till försvar för urgammal frihet, söka främja ett fortsatt reformarbete till folkets lyftning, ekonomiskt och andligt, och slå vakt om det fosterland som vi gemensamt äga och gemensamt vilja styra även i framtiden.

Herr statsrådet **Wigforss**: Det har i grund och botten under denna debatt inte sagts så mycket, som nödvändiggör ett svar, men vissa uttalanden ha ju ändå i korthet gått in på kärnpunkten av den politik, som har tagit sig uttryck även i den framlagda budgeten, och det kanske är lika gott, att jag nu på ett tidigt stadium av debatten säger vad jag har att säga i den frågan, som att jag väntar till senare, eftersom väl principiellt sett kanske inte så mycket nytt kan komma fram på detta område.

Jag vill då först säga ett par ord till den andre talaren i ordningen, som jag tackar för den välvilja, med vilken han behandlade det framlagda budgetförslaget. Jag tror inte det är på många punkter vi behöva vara oense, men jag skulle ha varit honom tacksam, om han på en punkt, där han uttalade vissa önskemål och, jag skulle vilja säga, även en viss varning, hade givit något konkret exempel, nämligen när han införde denna svällande budget — svällande på utgiftssidan även i förhållande till inkomsterna — framhöll önskvärdheten av att man mycket noga prövade de upptagna anslagen. Såvitt jag kunde förstå, låg där bakom en bestämd förhoppning om att kunna pressa ned dem. Jag tror, att man kommer att finna — och det få ju utskotten konstatera, då de under riksdagens lopp komma att granska denna budget — att trots det att inkomsterna ha flödat rikligare, än man ännu för några månader sedan vågade hoppas, så har verkligen en ganska sträng sparsamhet blivit iakttagen. Det kanske förefaller överraskande att få höra det, men jag är ganska viss om, att när utskotten ha gjort sin granskning, så blir det mycket svårt att väsentligen pressa ned de utgifter, som här äro föreslagna, om jag undantar sådana punkter, där man på grund av rent politiska bedömanden är av olika mening, huruvida ett anslag skall komma med eller inte.

Det är riktigt, att inkomsterna ha flödat rikligt, som jag nämnde, i förhållande till vad man hade väntat. Men de ha ändå inte flödat så rikligt, att det inte varit nödvändigt att på en punkt göra ett visst avsteg från de principer för användningen av pengarna, som förut ha varit gällande — det var också en punkt, som den andre talaren berörde — nämligen i fråga om bilskattemedlen. Det är alldeles riktigt och detta avsteg är gjort med öppna ögon. 7 miljoner kronor ha blivit tagna till annat än direkta anslag för vägändamål, nämligen till återbetalande av den kortfristiga skulden. Jag har väntat, att den frågan skulle komma upp. Jag vet, att på många håll i riksdagen det alltjämt uppstår en känsla av oro, så fort man rör vid dessa medel, och jag har därför på den punkten velat säga ett par ord.

Motiveringen för att i detta läge taga 7 miljoner av bilskattemedlen, som flutit in med större belopp än man tidigare kunnat vänta, för amortering av kortfristiga lån ligger däri, att dessa lån i så ofantlig utsträckning blivit använda för väganläggningar. Jag har en uppgift från arbetslöshetskommissionen, som går ut på att man under budgetåren 1933/34 och 1934/35 för vägarbeten använt inte mindre än 90 miljoner kronor, och man beräknar, att av dessa 90 miljoner skulle ungefär 75 miljoner vara tagna av lånemedel. Det är tydligt, att även om en del av dessa vägarbeten inte hade blivit utförda, så vida inte de extra ordinära förhållandena med avseende å arbetslösheten varit rådande, så skulle en icke obetydlig del ha kommit till stånd ändå förr eller senare med hjälp just av bilskattemedel och de vanliga väganslagen. Det kan således inte anses vara annat än ett relativt litet bidrag till bekostande

Statsverkspropositionen. (Forts.)

av vägförbättringar, som härigenom utgår, och det är ju, kan man säga, en engångspost. De finnas kanske, som i den punkten skulle vilja ha reda på den uppfattning, som för närvarande representeras inom regeringen — det har ju så mycket talats om att man borde föra bilskattemedlen över till den allmänna budgeten. I den offentliga diskussionen har man gång på gång yrkat, att antingen skulle bilskatten sänkas därför, att medlen äro för stora, eller också — och det har varit det vanliga — skulle dessa medel inte längre reserveras för vägändamål. Jag har en annan uppfattning, beroende på en omständighet, som kanske inte alltid uppmärksamats, och det är, att vi för närvarande i vårt land på olika vägar söka efter möjligheter att lätta kommunernas skattebörd. Det har visat sig vara förbundet med mycket stora svårigheter att lätta kommunernas skatter, och detta är kanske den punkt, där den direkta beskattningen är som allra hårdast. Man har försökt att flytta över en del av folkskolekostnaderna till staten. Det tar sig uttryck redan i den nu framlagda budgeten, och när vi se, hur utgifterna där svälla på den åttonde huvudtiteln, så få vi inte glömma av, att detta motsvaras av en utgiftsminskning inom kommunerna. Det är alltså fråga om en överflyttning, inte om en ökning. Men trots denna överflyttning, och när man vet vilka svårigheter som säkert äro förbundna med en överflyttning av fattigvårdsutgifter, är det synnerligen tacknämligt, om man kan finna något område, där ett lättande av den kommunala beskattningen kan ske genom överflyttning till staten. Och ett av de områden, som man där kan tänka på, är vägskatten. Jag har den uppfattningen, att man genom att använda bilskattemedlen i större utsträckning för att lätta vägbeskattningen skall kunna komma ett steg närmare den utjämning eller den lättnad i den kommunala skattebördan, som vi säkerligen allesamman önska. Där finnes ett sådant utrymme för användning av de flödande bilskattemiljonerna, att det inte föreligger någon anledning, såvitt jag kan förstå, att överväga att taga dessa bilmedel och använda dem för de vanliga budgetändamålen inom statsregleringen.

I övrigt har jag ingenting att tillägga med anledning av herr Nilssons i Gränebo yttrande, och jag skall gå över till de båda andra talarna, som väl få anses representera en mera kritisk inställning till regeringens politik. Jag gör det inte för att, som herr Bagge yttrade, återupprepa en många gånger fördiskussion, som inte kan tänkas leda till något närmande, åtminstone inte mellan hans uppfattning och min, utan jag gör det därför, att en diskussion om det, som varit, har följder för det kommande.

Herr Bagge strök under — och jag hade samma intryck av herr Hamrins yttrande — att de lärdomar, som man kan draga av de sista årens politik, torde komma att bli ganska olika. Herr Bagge menade, att de erfarenheter, vi ha haft av den nu förda krispolitiken, äro sådana, att när det kommer en ny depression och det sålunda gäller för svenska riksdagen och svenska folket att avgöra, vilken krispolitik som skall följas, då var herr Bagge alldeles på det klara med, att vi med alla medel skulle undvika det slags politik, som vi fört under de sista åren.

Herr Hamrin yttrade sig inte alldeles på samma sätt, men han menade, att den politik, som blivit förd, kunde under andra förhållanden ha blivit helt misslyckad, och därför vore just inte så mycket lärdomar att hämta av den — om jag förstod honom rätt. Jag tror, att herr Hamrin på den punkten bygger på ett missförstånd om utvecklingen i världen. Och herr Bagge bygger på en missuppfattning av själva innebörden i den politik som vi ha fört, trots alla de långa resonemangen. Herr Hamrin menade, att det kan inte ha spelat någon vidare roll vad vi här i Sverige ha gjort, därför att, som jag skulle ha sagt i översikten av det ekonomiska läget, hela världen befinner sig i en uppgångs-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

period. I de många tal om denna krispolitik, som herr Hamrin erinrade om och som säkerligen vore mycket tröttnande, om man skulle vara tvungen att höra dem om igen, tror jag, att de allra flesta talare under det sista året varit ivriga att framhäva, att världen är uppdelad i två olika, jag vill inte säga hälfter, men två olika delar, av vilka den ena visar just en sådan uppgång, medan den andra inte visar några egentliga tecken till att komma ut ur depressionen. Den senare delen är den, i vilken man har fört den gamla »sunda» budgetpolitiken, som tror, att man kan rädda statens finanser, rädda förtroendet för staten och för näringslivet genom att pressa ned utgifterna. Exempel härpå äro, såsom ofta framhållits, Frankrike och Holland. Det är faktiskt så, att det är i de delar av världen, som mer eller mindre kastat loss från detta gamla, börjat med att kasta loss från vad man ansett vara den naturliga och nödvändiga grunden för varje sund näringspolitik — guldmyntfoten —, det är inom dessa länder, säger jag, som man kommit till en förbättring, mer eller mindre.

När herr Hamrin i det sammanhanget ytterligare ville markera sin ståndpunkt genom att säga, att de i förhållande till hela folkets inkomst relativt små belopp, som blivit utgivna, egentligen inte kunde ha haft så stor inverkan, så vill jag ställa en direkt fråga till herr Hamrin. Det finnes ett område av det svenska näringslivet, där användningen av pengarna visserligen tagit stor omfattning, men där dessa belopp dock äro betydligt mindre än de, som givits ut för offentliga arbeten — jag syftar på vad som har gjorts för jordbruket. Även om man räknar med att få en förlust på spannmålsregleringen av, låt oss säga, 70 å 80 miljoner, är det någon som tvivlar på, att detta uppehållande av spannmålspriserna genom denna kreditgivning skaffat jordbrukarna inkomster, som de eljest inte skulle ha fått? Är det någon, som tvivlar på, att detta varit en så väsentlig hjälp för jordbrukarna att det är alldeles meningslöst att säga, att dessa åtgärder inte haft någon effekt?

Men för att gå vidare: är det någon, som tror, att detta uppehållande av jordbrukets prisnivå och alltså av jordbrukarnas inkomster inte skulle ha haft någon betydelse för näringslivet i övrigt, en betydelse, som inte på något sätt kan mätas genom att sätta 70 å 80 miljoner kronor i relation till den svenska nationalinkomstens 7,000 å 8,000 miljoner? Jag tror, att man nog kan ha svårt att på alla punkter klargöra sammanhanget mellan ett uppehållande av prisen på vissa punkter och igångsättandet av företag på vissa punkter samt det allmänna uppsvinget men att det finnes ett sådant sammanhang, därom tror jag att de flesta människor för närvarande trots allt äro övertygade.

Det är inte på det viset, som herr Bagge säger, att regeringens politik i praktiken varit en annan än den själv har proklamerat. Herr Bagge säger, att utgångspunkten varit, att vi skulle öka statens utgifter under de dåliga tiderna för att sedan inskränka dem, när tiderna bleve bättre, och han säger, att det ha vi ju inte gjort, utan raka motsatsen: vi ha fortsatt med de väldiga utgifterna nu sedan tiderna blivit bättre. Ja, jag behöver bara hänvisa till, att det var vid 1933 och 1934 års riksdagar, som vi beslöto de väldiga anslagen av lånemedel, att redan vid 1935 års riksdag icke något nytt beslut fattades om upplåning av medel för att sätta igång arbeten, samt att vi nu, 1936, kunna lägga fram förslag, som innebära återbetalning av lånen. Det är, såvitt jag förstår, en fullständig konsekvens i denna politik. Och när herr Hamrin säger, som sanningen är, att denna budget gärna kunde ha blivit framlagd av vilken konservativ finansminister som helst, så slår han huvudet på spiken. Att betala tillbaka skuld och sänka skatt har alltid ansetts vara en god konservativ finanspolitik, men det hindrar inte, att denna finanspolitik är ett nödvändigt och förutsett led i den finanspolitik, som regeringen har fört. Den har nämligen innehållit båda delarna: först lån för att hålla uppe köpkraften vid en

Statsverkspropositionen. (Forts.)

tidpunkt, då den enskilda företagsamheten låg nere, därefter balansering av budgeten och slutligen så snabbt som möjligt återbetalning.

Man kan naturligtvis fråga sig vilken roll de olika faktorerna ha spelat, och därom kommer man alltid att tvista. Jag tror inte, att det finnes någon möjlighet att avväga den olika effekten av, låt mig säga, exportens ökning, jordbrukets förbättrade priser, de offentliga arbetena inom landet och den stimulerande verkan överhuvud taget, som valutapolitiken och känslan av att man äntligen nått botten och var på väg uppåt ha haft. Men en sak vill jag vända mig mot med skärpa, nämligen utspridandet av den föreställningen, att den finanspolitik, som regeringen fört, inte skulle så att säga stå i relation till näringslivets egna krafter. Herr Hamrin för fram det gamla talesättet om att vi år 1932 predikade om att kapitalismen skulle vara upplöst och gå till botten, och nu skulle socialismen komma. Det finnes icke ett anförande, tror jag, som jag hållit under dessa år, när det gällt denna krispolitik, där jag inte har betonat, att den har varit en, om jag vågar använda ett icke vackert uttryck, nödhjälp från statens och det allmännas sida för att sätta nytt liv just i det bestående ekonomiska systemet. Om vi inte haft den bestämda föreställningen, att detta ekonomiska liv i sina nuvarande former på vissa punkter råkat i baklås och inte kunde reda sig på egen hand förr än kanske efter mycket lång tid, men att man kunde lösa detta baklås snabbare genom ett ingripande från det allmännas sida, ja, då hade vi inte med så stora förhoppningar eller så stor säkerhet vågat gå in på denna politik. Vi ha aldrig sagt någonting annat än att denna krispolitik är till för att med det allmännas hjälp stimulera det enskilda näringslivet, så att återhämtningen skulle bli snabbare. Vi ha byggt på den enskilda företagsamheten och de enskilda människornas önskan och förmåga att försörja sig själva, deras villighet att arbeta, så fort förhållandena bli sådana, att de se någon utsikt till att nå vad de vilja. Det är inte vi, som talat om, att denna politik skapat understödstaranda bland människor, som inte vilja göra någonting. Det är inte vi, som sagt, att företagarna i grund och botten förlorat sin företagsamhet. Vi ha sagt, att förhållandena på arbetsmarknaden och inom det ekonomiska livet äro sådana, att människornas naturliga önskan att försörja sig genom arbete och deras naturliga företagsamhet inte få komma till sin rätt. Och vi vilja på sådant sätt påverka dessa förhållanden, att denna arbetsvillighet och företagsamhet verkligen få lov att taga sig uttryck, och vi tycka, att vi ha lyckats. Det är riktigt.

Om man nu vill säga, att det på andra håll lyckats med andra medel, så kunde det vara skäl att taga upp ett par exempel. Det är riktigt, att ett land som England har kommit ett gott stycke ut ur krisen, likaväl som vi. Men det har England inte gjort genom att radikalt skära ned sina utgifter — något som man där tidigare liksom i Sverige ansett som det enda riktiga och vilket, såvitt jag kan förstå, herr Bagge menar, att vi skola göra, när nästa kris kommer. I England har man inte satt i gång offentliga arbeten i samma utsträckning, som vi ha gjort. Men man har gjort någonting annat. Man har underhållit hela den arbetslösa befolkningen genom kontantunderstöd. Genom att sålunda hålla uppe de stora folklagrens köpkraft har man motverkat krisen på ett sätt, varom jag skulle tro, att det inom England ej råder mer än en enda mening, nämligen att det har varit räddningen. Det finnes ett annat land, Tyskland, där man också minskat arbetslösheten. Där har man visserligen inte givit så mycket kontantunderstöd, men i stället har man satt i gång offentliga arbeten i en ofantlig utsträckning: arbeten för rustningsändamål. Vi ha här i vårt land satt i gång andra offentliga arbeten, och vi ha vidtagit åtgärder för att hålla uppe jordbrukspriserna. Jag tror, att den väg, som vi valt, om man nu lugnt skall överväga fördelar och nackdelar, är

Statsverkspropositionen. (Forts.)
att föredraga framför både Tysklands och till och med den, som följts i England.

Man kan naturligtvis skaka på huvudet och säga: det går inte att bevisa, att de här åtgärderna ha haft någon betydelse. Det kan man ju säga. Och vad herr Bagge angår, så tror jag, att han vidhöll i stort sett den uppfattning han givit uttryck åt 1933 och 1934, nämligen att denna politik, som man fört, måste leda till olycka för det svenska näringslivet. Jag förmodar, att hans svar kommer att bli, att detta näringsliv har visat sig ännu starkare än vad till och med han trodde, eftersom det har kunnat tåla en sådan hästkur, som det har blivit underkastat genom riksdagens politik under dessa år. Men man kan inte säga, att krisårens anslag inte ha haft någon effekt eller kanske till och med haft en skadlig effekt, och samtidigt, såsom herr Bagge gjorde i sitt yttrande, varna för den följd av en fortsatt sådan krispolitik med stora statsutgifter, som han utpekade, när han talade om att den skulle leda till en ännu värre depression efteråt. Det betyder, som var och en förstår, att han menade, att fortsatta anslag till offentliga arbeten skulle driva upp den nuvarande relativt goda, moderata konjunkturen till en sådan höjd att fallet efteråt måste bli så mycket större. Men då innebär detta, att han erkänner effekten i hausseriktning av dessa statsutgifter.

Man kan som sagt från ena sidan förklara, att dessa offentliga arbeten äro betydelselösa. Man kan från andra hållet säga, att de äro farliga därför, att de leda till en onödigt hausse. Men man kan inte samtidigt företräda båda dessa uppfattningar.

Om jag sedan skulle säga ett par ord om framtiden, instämmer jag alldeles i vad herr Bagge yttrade om, att framtiden är ganska oviss. Jag har försökt att förutberäkna utgiftsökningarna. Det är med tacksamhet jag hör, att man inte uppfattar detta såsom ett nytt exempel på lättsinne, utan tvärtom betraktar det som någonting önskvärt. Det var nämligen med ganska stor tvekan, som jag vågade mig på att sätta sakkunnigt folk i arbete för att söka se efter, hur mycket de automatiska stegringarna skulle gå till 1937/1938 och 1938/1939 samt dessutom rada upp en del andra önskemål, som äro framförda. Och jag skulle vilja säga, att det är med ännu större tveksamhet, som jag gjort vissa antaganden rörande inkomstutvecklingen under de följande åren. Men om man i någon mån eller i stort sett vågar använda de siffror, som nu kommit fram, så är det ett stort slutresultat, som framställer sig, nämligen, att vi, endast under antagande av en ny markerad konjunkturförbättring, om vilken vi i detta ögonblick inte kunna göra oss en föreställning hur den skulle se ut eller varpå den skulle bero — möjligen på en inflation i världen eller åtminstone i Förenta staterna, som skulle kunna tänkas göra, att vi i den konjunkturkurva, som nu så småningom sakta börjat sin uppgång, skulle få en ny våldsam knyck uppåt — endast under sådana förutsättningar kunde tänka oss en ökning av statsinkomsterna under de närmaste åren, som skulle kunna tillåta oss att tillgodose alla de önskemål, som jag räknat upp, och som delvis äro ofrånkomliga därför, att de äro automatiska ökningar. Då vi nu inte våga göra ett sådant antagande om en ny markerad uppgång av konjunkturen, då ha vi bara två vägar att välja på, antingen att skaffa oss ökade statsinkomster eller att vara försiktiga med de utgiftsökningar, som under de närmaste åren göras. Jag tror, att där har man ett gemensamt önskemål, och jag är sålunda alldeles överens med herr Bagge, när han säger, att vi få vara försiktiga med dessa utgifter. Men om det tillåtes mig så får jag verkligen uttrycka en undran, hur det skall vara möjligt att göra detta, när vi hörde herr Bagge — jag gläder mig åt det — uttala sin anslutning, och jag tror även herr Hamrin gjorde det, till tanken att man skall företaga en löne-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

reglering på vissa områden och dessutom, som herr Bagge menade, öka utkostnaderna för försvarsväsendet med, låt mig säga 45 miljoner kronor. Till detta får man lägga de utgifter för nästa budgetår på 30 miljoner och för 1938—1939 på över 40 miljoner kronor, som vi ha kallat automatiska.

Det är inför dessa utsikter till stigande statsutgifter, som jag inte har kunnat underlåta att hysa en viss tvekan om skattesänkningen. Jag behöver väl inte säga, att denna tvekan om skattesänkningen ingenting har att göra med någon ovilja mot att överhuvud taget sänka skatten. Om det är någonting, som vi under hela den tid jag varit i riksdagen ständigt ha slagits om, så har det varit *hur* en sådan skattesänkning skulle ske, och jag tror, att det parti jag tillhör har varit lika ivrigt som något annat att sänka skatterna, men vi ha delvis haft annan mening än andra politiska grupper om *vilka* skatter, som borde i främsta rummet ifrågakomma till sänkning. Det önskvärda i en skattesänkning diskuterar jag således inte. När den skatteproposition kommer, som jag snart hoppas på färdig, rörande en omläggning av inkomst- och förmögenhetsskatten, så hoppas jag däri också kunna inrycka en utredning, som visar fördelningen av hela det svenska skattetrycket, och jag tror, att man där kommer att finna, att även mycket små inkomstagare — jag skulle vilja säga inte minst små inkomstagare — tyngas av en ganska betydande skattebörd. Visserligen kan det sägas, att den till icke ringa del beror på, att även dessa mindre inkomstagare inte vilja underlåta att använda varor, som inte äro absolut nödvändiga för människans nödtorft eller hälsa, men jag förmodar, att vi ändå få finna oss i, att människor ha vissa vanor, och även om jag erkänner, att beskattningen, när den gäller öl, sprit och tobak, står i en särställning så hindrar det inte, att när det gäller att avgöra, hur mycket som betalas i skatt av folk med relativt små inkomster, man i vårt land kommer upp till förvånande höga belopp.

Men, som sagt, inför utsikten till en uppgång i utgifterna har det kunnat vara tveksamt om en skattesänkning nu skulle göras. Det är i viss mån riktigt, som herr Hamrin säger, att denna sänkning har kunnat komma till stånd genom en uppräknig av inkomsterna. Det var emellertid nog inte mer än en halv sanning. Den uppräknig av inkomsterna, som skett utöver riksräkenskapsverkets beräkning, gäller ungefär en 8 miljoner eller kanske $8\frac{1}{2}$. Den ytterligare ökning av inkomsterna, som inte återfinnes i riksräkenskapsverkets beräkning, äro de 12 miljonerna från malmbolagen, och de pengarna voro visserligen inte okända för riksräkenskapsverket, när det kom med sin inkomstberäkning, men på grund av den ovanligt stora osäkerheten om vilket belopp man skulle kunna sätta, underlät riksräkenskapsverket att i den punkten sätta någon siffra alls.

Det, som har gjort, att jag ändå ansett, att en skattesänkning är rimlig, är två ting. Först och främst är jag inte främmande för den tanken, att vad som än hänt under de förlutna åren, då människor vant sig vid att man skulle låsa fast inkomstskatten och endast med största tveksamhet ändra den från den ena positionen till den andra, så har avsikten med denna rörliga inkomstskatt dock varit, att man skulle ha en budgetregulator, som man utan någon tvekan skulle kunna använda, om det ena året behövdes 5 miljoner mer eller det andra året behövdes 5 miljoner mindre. En rörlig inkomstskatt är lättare att tillgripa i detta syfte än någonting annat.

Ett mera avgörande skäl ligger däri, att en sådan sänkning av den direkta skatten behöver, såvitt jag förstår, inte bli tillfällig för den övervägande delen av skattebetalarna, om nämligen ett förslag till omläggning av inkomst- och förmögenhetsskatten tar sådan form, att man något jämkar ned den skattebörd, som för närvarande vilar på låt oss säga en inkomst av 6, 7, 8 eller

Statsverkspropositionen. (Forts.)

kanske ända till 10 tusen kronor. Under sådana förhållanden behöver inte, även om ytterligare medel skulle behöva tagas ut ett följande år, den sänkning, som nu göres med de 20 enheterna, försvinna för denna del av skattebetalarna, som ju ändå är den största. Och när jag säger detta, skall jag sluta med några ord om skattesänkningen.

Herr Bagge sade mycket kort och, som jag med glädje får säga, inte med någon stor energi, att vi hellre borde ha sänkt en annan skatt. Jag är tack-som mot herr Nilsson i Gränebo för att han menade, att det kunde finnas goda skäl för en sänkning på det sätt, som nu har föreslagits. Jag vet mycket väl, att andra skatter ha betraktats såsom mera krisbetonade. När herr Hamrin år 1932 framlade förslag om den extra inkomst- och förmögenhetsskatten yttrade han i riksdagen, att han hoppades, att denna inte skulle bli permanent. Det var endast de högerreservanter, som ville avslå denna skatt, som kanske med större klarsynthet förklarade, att det möjligen komme att dröja mycket länge, innan vi bleve av med den skatten. Samtidigt föreslog herr Hamrin en rad tilläggstullar, som också voro krisbetonade. Detta tog sig uttryck på det sättet, att man inte arbetade in dem i de vanliga tullsatserna, utan lade dem ovanpå de vanliga för att därmed, så vitt jag förstår, beteckna, att det var en krisåtgärd, som skulle tagas tillbaka, så snart det visade sig lämpligt. Det är särskilt kaffetullen, jag här tänker på. Jag erkänner villigt och har aldrig förnekat, att när jag själv lade fram förslaget 1934 om en särskild förmögenhetsskatt, var det uttryckligen under angivande av att det inte var meningen, att den skulle stå kvar såsom ett permanent led i skattesystemet, sådant det nu är beskaffat, men det är väl ingen, som därav drar den slutsatsen, att vare sig herr Hamrin, när han lade fram förslaget om den extra inkomsts-katten, eller jag, när jag lade fram förslaget om den särskilda förmögenhetsskatten, därmed uttalade någon mening om att vår nuvarande skatteskala för inkomst- och förmögenhetsskatten var någonting heligt, som inte på något sätt finge rubbas till förmån för den ene eller till nackdel för den andre. Tvärtom hade vi just 1932 fått fram bolagsskatteberedningens betänkande, där man föreslog en ganska grundlig omläggning av hela skattesystemet med en proportionell grundskatt, som skulle vara rörlig, och en fast tilläggsskatt.

Frågan om vårt skattesystems framtida gestaltning har alltså under dessa år varit under ständig diskussion. Riksdagen skrev — och det var allt, vad riksdagen uttalade härom vid 1935 års riksdag — när den på nytt godkände den extra inkomsts-katten och den särskilda förmögenhetsskatten, att den väntade, att Kungl. Maj:t redan till 1936 års riksdag skulle vara färdig med att lägga fram det där förslaget om en översyn och en rationalisering av dessa skatter, om vilka man har talat, och det finns, som jag redan har yttrat, förhoppning om att ett sådant förslag skall kunna komma fram.

Under sådana förhållanden har jag inte kunnat underlåta att taga hänsyn till att skattesänkningen kommer efter en rad höjningar, som — lägg märke därtill — endast till en mindre del ha drabbat de större förmögenhetsägarna och inkomsttagarna. Det är ändå trots allt även för nästa år inte mer än 13 miljoner, som tas ut på den särskilda förmögenhetsskatten, och 9 1/2 miljoner, som tas ut på den extra inkomsts-katten, under det beskattningsökningen på alla de andra posterna, både den vanliga inkomsts-katten och alla konsumtions-skatterna, äro mycket mera betydande. Under sådana förhållanden kan man, då möjlighet för första gången yppar sig att sänka skatten, inte underlåta att ställa sig den frågan, om inte denna skattesänkning bör komma det stora flertalet eller så stort antal skattebetalare som möjligt till godo.

Förmögenhetsskatten betalades år 1934 av 37,000 personer. Av dessa betalade de 27,000 inte mer än 850,000 kronor sammanlagt. En enkel beräkning,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

som jag har gjort, torde visa, att om de förmögenhetsägare, som ha upp till 150,000 kronors förmögenhet, ha en häremot någorlunda svarande inkomst, så ha de lika stor fördel av att man sänker den ordinarie inkomstskatten, som om man tar bort den särskilda förmögenhetsskatten. De, som skulle ha fördel av att den särskilda förmögenhetsskatten toges bort, äro summa 10,000 personer. Det förefaller mig, som om det i det läget knappast en gång för herr Bagge i en konservativ regering skulle ha varit möjligt att lägga fram ett annat förslag än det jag nu har gjort.

Om jag går till den extra inkomstskatten, så förhåller det sig inte fullt på samma sätt. Det är ungefär 50,000 skattebetalare, som betala denna extra inkomstskatt. De skola ju ha mellan 8,000 och 9,000 kronor taxerad inkomst för att betala den. Av dessa 50,000 är det ungefär 25,000, som ha under 10,000 kronor beskattningsbar inkomst. För dessa 25,000 är det lika fördelaktigt att få en sänkning av den ordinarie inkomstskatten som att bli av med denna extra skatt. Det är endast de 25,000, som ha över 10,000 kronor i beskattningsbar inkomst, d. v. s. mellan 12,000 och 13,000 kronor faktiskt taxerad inkomst, som skulle ha fördel av att man valde att ta bort den extra inkomstskatten i stället för att sänka den ordinarie.

Jag är inte van att tala så mycket om näringslivet, men jag vet, att herr Hamrin ger mig rätt, ty 1932 uttryckte han sig mycket bestämt på det sättet, att när han valde att föreslå en extra skatt i stället för att höja den ordinarie inkomstskatten, så var det av flera skäl, bl. a. därför att denna extra inkomstskatt icke drabbar bolagen, som ju anses vara de representativa uttrycken för näringslivet, under det att en höjning av den ordinarie inkomstskatten skulle drabba även bolagen. Den sänkning på 20 enheter, som jag nu har föreslagit, skulle lätta bolagens beskattning med ungefär $4\frac{1}{2}$ miljoner kronor, medan ungefär 15 miljoner kronor skulle gå till enskilda. Ett överslag, som jag inte står för med alla decimaler, men som jag tror pekar ungefär rätt, skulle visa, att av dessa 15 miljoner skulle mellan 8 och 9 miljoner gå till lättnad för folk med mindre än 10,000 kronors inkomst, under det att mellan 6 och 7 miljoner skulle gå till lättnad för folk med över 10,000 kronors inkomst.

Jag noterar ännu en gång med tillfredsställelse, att kritiken endast på ett mycket modest sätt och utan någon särskild energi har förts fram även från högerhåll. När så är, skulle jag tro, att man verkligen har riktigare bedömt läget än som har skett i den offentliga diskussionen, ty där har man talat om att det vore orimligt att på detta sätt låta de s. k. krisskatterna stå kvar och i stället sänka den ordinarie inkomstskatten. Jag vet inte, om man därvid har tänkt sig att draga en linje sådan som herr Bagge talade om i likhet med herr Hamrin, en linje mellan borgerlig och socialistisk skattepolitik. Säkert är, att om man vill göra den borgerliga skattepolitiken till en skattepolitik, som är till för att gagna dem, som ha över 150,000 kronors förmögenhet och över 10,000 kronors beskattningsbar inkomst, så föredrar jag att höra till den andra riktningen, som för talan för den stora delen av det svenska folket.

Det är med dessa ord jag också kan rekommendera, att budgeten tas till behandling i utskotten. Jag är — jag understryker det — fortfarande övertygad om att besparingar ha gjorts på alla möjliga områden så mycket som är skäligt. Jag är vidare övertygad om att denna budget så långt ifrån utgör ett tecken på att den förda krispolitiken har varit oriktig, att jag tvärtom tycker, att den ligger fullständigt i linje med den krispolitik, som har blivit förd. Den är det sista konsekventa ledet i denna krispolitik, i den mån denna haft att göra med statens finanser. Den krispolitiken skulle jag, eftersom jag nu slutar med skatterna, vilja karakterisera på samma sätt som jag gjorde i radioföredraget. Den bortser visst inte ifrån nödvändigheten av att hålla nere ut-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

gifterna. Jag tror, att själva den där uppläggningsen av de kommande utgifterna för att visa, vad man har att räkna med och hur nödvändigt det är att göra en avvägning, befriar mig ifrån beskyllningen att inte förstå, att man måste hålla nere utgifterna. Men vad jag håller på, det är, att detta inte är den stora, om jag så vågar säga, kungsvägen för statens finanser. Ty ingen sparsamhetspolitik, vare sig kommunal eller statlig, kan kämpa med ett sjunkande skatteunderlag. Den stora uppgiften för finanspolitiken måste vara att försöka höja skatteunderlaget, d. v. s. stimulera näringslivet. På den punkten kunna vi vara eniga. Jag kan också vara ense med herr Hamrin, när han säger, att vi skiljas åt i fråga om medlen, vägarna, men det är väl ändå inte alldeles oviktigt, om man skulle kunna enas om att finanspolitikens uppgift inte i främsta rummet är att under en kristid se till, hur man på alla sätt skall kunna få ned utgifterna, även om detta skulle ha till följd, att man skadar näringslivet, utan tvärtom att frågan om sparsamhet och statsutgifter måste bedömas efter denna högre synpunkt, om de bidra till att hålla näringslivet i gång eller bidra till att öka depressionen. Det är fortfarande min övertygelse, att den krispolitik, som har blivit förd, har varit till gagn, därför att den har stimulerat näringslivet och därigenom hjälpt till att skapa det ökade skatteunderlag, som nu gjort en skattesänkning möjlig.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Vid en överblick av statsverkspropositionens förslag i avseende å jordbruket har man svårt att värja sig för intrycket, att jordbruksministern är sparsam, i vissa fall njugg, när det gäller anslag till erkända och beprövade åtgärder, men långtmera rundhänt, när det gäller vissa saker, som tydligen ligga hans socialdemokratiska hjärta närmare. Förr om åren har statsrådet själv hänvisat till det budgetära läget, när det gällt att motivera lägre anslag än förr till småbrukspremiering och dylikt, men i år har han kommit till samma resultat, ehuru med angivande av andra skäl, och underlåtit att begära anslag eller begära tillräckliga anslag till en del ur jordbrukets synpunkt mycket behjärtansvärda ändamål, som ha förordats av hushållningssällskap och lantbruksstyrelsen. Nog tycker man, att det budgetära läget är sådant, att det under nuvarande omständigheter skulle varit önskligt, om jordbruksministern rikligare, än vad han har gjort, hade tillgodosett vissa önskemål från jordbrukets sida.

Som ett belägg för vad jag har tillåtit mig att framhålla här, vill jag draga upp vissa exempel. Jag skall å ena sidan taga fram lantbruksstyrelsens förslag — således granskade efter de principer, som man i regel tillämpar där, nämligen praktiska synpunkter och med tanke på vad som är mest trängande — och å andra sidan, vad Kungl. Maj:t nu föreslår.

Om jag då först som en särskild grupp tar sådana anslag, där jordbruksministern har varit njugg, så kommer jag först till anslagen till nötboskapsavel. Där har för resebidrag vid tjurbesiktning och stambokföring föreslagits 10,000 kronor av lantbruksstyrelsen. Kungl. Maj:t föreslår ingenting. När det gäller kontrollföreningsverksamheten — överkontroll —, har lantbruksstyrelsen föreslagit 39,000 kronor, Kungl. Maj:t ingenting. När det gäller svinavelns befrämjande, har Kungl. Maj:t nedprutat anslaget från av lantbruksstyrelsen föreslagna 57,000 kronor till 37,000. Fåraveln har fått anslaget nedprutat till 15,200 kronor mot av lantbruksstyrelsen föreslagna 35,800. Biskötsel, som för många ingalunda är en oviktig näring, har inte fått någon, trots att lantbruksstyrelsen föreslagit 8,000 kronor. Anslaget till hus-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

hållningssällskapens allmänna verksamhet har visserligen höjts till 2,800,000 kronor från förut 2,600,000, men lantbruksstyrelsen hade föreslagit 3,000,000, och under flera år ha framställningar om ökat anslag till hushållningssällskapen inlämnats, men utan resultat. Man hade därför förväntat, att med de ökade uppgifter, som ha lagts på sällskapen, man verkligen nu, när man hade möjlighet till en ökning, skulle ha kommit något högre än vad som har skett. Anslaget till jordbrukskonsulenter är nedprutat till 300,000 kronor från av lantbruksstyrelsen föreslagna 350,000. Till extra arbetskraft hos hushållningssällskapen för täckdikningsverksamheten hade lantbruksstyrelsen föreslagit 45,000 kronor, men Kungl. Maj:t endast 26,000. Här föreligger det anmärkningsvärda förhållandet, att det gäller i kungörelse utlovat bidrag för dylika arbeten efter viss norm, men anslagen äro tilltagna så knappt, att det i regel inte går att få ut det anslag, som skulle utgå enligt kungörelse. Det är en ganska anmärkningsvärd prutning, som därvid gjorts — ehuru den inte är stor — ty nämnda anslag avser att täcka utgiftsökning för hushållningssällskapen i anledning av den utökade statliga låneverksamheten till täckdikningen.

Sedan kommer man till en grupp, där minskningen av begärt och tillstyrkt anslag är mycket beklaglig. Det gäller höjande av det mindre jordbruket genom premiering och dylikt. Där har Kungl. Maj:t nedprutat de anslag, som lantbruksstyrelsen har begärt, från 364,000 kronor till 62,000. Att bokföringen för smärre jordbruk har fått ett med ett par, tre tusen kronor minskat anslag betyder ju inte så mycket i detta sammanhang, men bör i alla fall framhållas. Anslaget till gödselvårdsanläggningar prutas också ned, från 350,000 kronor till 200,000.

Men så kommer man till några anslag, som klart och tydligt åskådliggöra, att det inte bara är tanken på att spara pengar, som avhållit jordbruksministern från att begära de förut berörda anslagen. När det gäller jordanskaffning i övre Norrland, har Kungl. Maj:t begärt, att riksdagen skall ställa till förfogande 800,000 kronor i avvaktan på en kommande proposition. I detta fall hade lantbruksstyrelsen inlämnat ett förslag på 25,000 kronor, och en särskild utredningsman lär ha kommit in med förslag om 500,000 kronor. För försöksväsendet (byggnadsarbeten och dylikt) föres upp en summa av 700,000 kronor. Därom skall det också enligt jordbruksministern avlämnas en proposition, och det är därför inte nu mycket att säga om den saken. Men även här synes departementschefen visa en generositet, som icke gör sig gällande beträffande förutnämnda anslagsgrupp. För en lantbruksskola i Norrbotten har Kungl. Maj:t begärt ett anslag på 225,000 kronor. Här föreligger också den omständigheten, såvitt man kan se av propositionen, att något förord från lantbruksstyrelsens sida inte är givet i denna del.

Jordbruksministern har såväl förr som i årets statsverksproposition visat mycket stort intresse för den *högre* lantbruksundervisningen, och därom har jag ingenting annat än gott att säga, men tyvärr har herr statsrådet icke heller i år ansett sig kunna komma med förslag, när det gäller den lägre lantbruksundervisningens ordnande. Denna fråga är av den vikt, att den med det snaraste bör komma upp på dagordningen och få en tillfredsställande lösning. Det synes mig ha varit önskligt, om jordbruksministern hade kunnat komma med förslag redan i år.

När det gäller de stödåtgärder, som på senare år äro beslutade för jordbruket, är det ju på detsättet, att dessa i stor utsträckning lagts i Kungl. Maj:ts hand för att i många avseenden utformas och förverkligas av jordbruksministern. Jordbruksministern är i ganska hög grad självständig, när det gäller att bestämma angående jordbrukets olika förhållanden. Dock har riksdagen lämnat vissa direktiv för att nå eftersträvat mål i fråga om prisläge och dylikt. Därför är

Statsverkspropositionen. (Forts.)

det naturligtvis av synnerligen stor vikt, att stödåtgärderna handhas i den anda, riksdagsbesluten avse.

Det skall inte förnekas, att statsrådet Sköld visat god vilja och kunnighet vid handhavandet av de komplicerade spørsmål, som varit före, och vid handläggandet av de stödåtgärder, som det har varit nödvändigt att vidtaga, men det kan inte hjälpas, att trots detta det för närvarande råder en viss oro och missstämning bland jordbrukarna i anledning av jordbruksministerns handlande. Jordbruket är en näring, som av kända anledningar måste arbeta på lång sikt och söka kalkylera långt i förväg. Därför är det nog inte mycket att förvåna sig över att jordbrukarna i höstas, när de statliga regleringsorganen oväntat vredo prisskraven tillbaka för vissa viktiga jordbruksprodukter, blevo oroliga och grepos av undran, hur det framdeles skulle bli med tillämpningen av stödåtgärderna. Nämda oro och undran finns säkerligen också bland dem, som trott, att regeringspartiets bundsförvanter de senare åren voro säkra garantier för beslutade åtgärders rätta fullgörande.

Kritiken från jordbrukshåll av regeringens och regleringsorganens åtgöranden att på förvintern avbryta och nedpressa priskurvan för vissa jordbruksprodukter gäller närmast åtgärderna beträffande fläsk och brödspannmål. För flertalet jordbrukare framstår det såsom mycket egendomligt, att fläskimport behövde tillgripas i den omfattning, som skett. Vidare synes sättet för importen kunna giva fog för erinran. Visserligen nådde man snabbt resultat beträffande nedpressningen av partiprisnivån och priset till producenterna, men detaljprisinivån förmådde man ej påverka i samma grad. Om tillfällig knapphet nödvändiggjorde fläskimport, borde denna kunnat ordnas i samförstånd med jordbruksorganisationerna och helst i möjligaste mån genom desamma, så att den alltför kraftiga pressningen av producentpriserna undvikits.

Beträffande brödsädespriserna torde starkt kunna ifrågasättas, om utförsäljningen från inneliggande lager i så stor omfattning som skett står i överensstämmelse med riksdagens direktiv. Redan tidigt i höstas sålde spannmålsföreningen avsevärda mängder av vete och råg till kvarnarna utan att, så vitt man kan se, i den allmänna marknaden återköpa motsvarande mängder av ny skörd, såsom varit avsett. Härigenom påverkades prisbildningen ganska starkt i nedåtgående riktning. I allmänna marknaden var priset för ny skörd under höstmånaderna 16—17 kronor för vete, men sjönk sedan rätt hastigt, då de statliga försäljningarna inträffade, och har knappt ännu nått upp till oktoberpriserna. Om vete i september såldes för senare leverans till det pris, som rådde vid försäljningstillfället, så måste givetvis i stor skala skedd försäljning starkt påverka prisbildningen de närmaste månaderna. Och spannmålsföreningens nettopris för den på leverans försålda brödsäden kan väl knappast vara särskilt högt, om eventuell fraktersättning och lagringskostnad till tidpunkten för leveransen gäldades av föreningen.

Ja, mycket skulle nog kunna vara att säga om den statliga försäljningen i höstas av det äldre spannmålslagret, särskilt när det gäller rågförsäljningen ävensom handhavandet av importen av fodermedel, men därmed må anstå vid detta tillfälle.

Redan vid ingången av konsumtionsåret 1935/1936 var det uppenbart, att 1935 års brödsädesskörd var avsevärt mindre än de båda föregående årens, och jordbrukarna förväntade givetvis, att priserna å brödsäd i enlighet med riksdagens direktiv skulle få stiga utöver det den 1 juni 1936 fastställda inlösningspriset, enär — såsom också prisbildningen, innan spannmålsföreningen började sina stora utförsäljningar, tydde på — man räknade med sannolikheten av att den nya veteskörden var ganska knapp. Visserligen är nu

Statsverkspropositionen. (Forts.)

gällande vetepris något högre än vad som kan konstitueras av det fastställda inlösningspriset nästkommande sommar, men med all sannolikhet skulle vetepriset vid denna årstid — därest icke omnämnda stora försäljning ägt rum på hösten 1935 — varit uppe vid eller åtminstone i närheten av det pris av 18 kronor per deciton, som riksdagens uttalande anvisade såsom skäligt, innan det äldre vetelagret skulle minskas genom försäljning till brödsäd.

Det är nu med mycket stort intresse man avvaktar, hur spannmålsföreningen skall kunna återköpa av den nya skörden vad föreningen enligt riksdagsdirektiven torde vara förpliktad till, utan att förorsaka onödiga förluster. Man vill hoppas, att regleringsorganen lägga sin försäljningspolitik så, att utsikt finnes att under sommaren erhålla sådana priser för brödsäden, som verkligen äro betingade av det faktiska läget i anledning av skördens reducering. I annat fall kan det förhållandet inträda, att trots att en ganska avsevärd brist kan föreligga beträffande 1935 års skörd, få producenterna i sommar icke mer än inlösningspriset, och det resultatet har ju riksdagen ingalunda avsett.

Nu är det väl sannolikt, att priset på brödsäd åtminstone beträffande vete kommer att stiga fram på vårsidan, men därav ha väl i allmänhet producenterna mycket ringa glädje, när kanske de flesta redan sålt sin skörd och vinsten som vanligt hamnar i andra händer.

Naturligtvis är det svårt för oss jordbrukare att helt förstå, varför man ibland företager sådana åtgärder, som jag förut nämnt. Det är ju givet, att åtgärderna ändå kunna vara motiverade, men vad vi inte kunna förstå, det är, varför priset omedelbart skall pressas ned, när man efter många års ansträngningar kommit upp till det önskvärda prisläget. Genom ett uttalande, som från representativt håll gjordes i höstas, fick man den upplysningen, att priset på fläsk kommit upp i det läge, som riksdagen avsett, och därför skulle det inte få stiga högre. Man undrar inte på, om jordbrukarna känna sig harmsna över om regleringsorganen på det sättet med jordbruksministerns godkännande taga bort den fördel, som en tillfälligt högre prisnivå skulle gett dem. Jag vill icke göra gällande, att all fläskimport skulle ha varit onödig, men det kan med fog frågas, om man inte skulle kunnat taga på denna sak på ett helt annat sätt än man gjort.

Vi borde väl nu, när det gäller regleringarna, ha kommit så långt på erfarenhetens väg, att vi borde vara eniga därom, att regleringar i detalj äro en mycket vanskelig sak och att man måste handla på lång sikt för att få det bästa möjliga resultatet. Marknaden är känslig i olika avseenden även för de uttalanden, som göras av exempelvis jordbruksministern och representativa personer inom regleringsorganen. Det är också en sak att tänka på, när det gäller att bringa den hjälp åt jordbruket och den stadga åt jordbruksregleringen, som man har avsett att lämna.

Herr talman! Dess värre äro förhållandena för jordbruksnäringen ännu sådana, att de statliga hjälpåtgärderna troligen för rätt lång tid framåt måste fortfara. Regeringen har ju också meddelat, att proposition om stödåtgärdernas förlängning kommer att föreläggas riksdagen, varvid vissa omregleringar övervägas. Det är att hoppas, att dessa omläggningar med stöd av erfarenheterna göras sådana, att varaktigt och tillräckligt stöd lämnas jordbruksnäringen. I avvaktan på denna proposition avstår jag nu att närmare ingå på de framtida spörsmålen om regleringen. Jag vill endast framhålla, att målet för de statliga åtgärderna måste vara att med enklast möjliga medel skaffa jordbruket erforderlig bärighet.

Erfarenheten har också givit belägg på att det är möjligt att hålla därför nödvändiga produktpriser. Vår jordbruksproduktions omfattning och inrikt-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ning ger i huvudsak behövliga möjligheter att genom importrestriktiva åtgärder och beredande av erforderlig förmånsställning på den inhemska marknaden för våra egna jordbruksprodukter åstadkomma nämnda bärighet.

Det har sagts här i dag, att det är allvarstid. Det kanske blir bra att i denna allvarstid kunna i den grad, vi nu förmå, lita till det svenska jordbruket. Man har talat om överflödande skördar, men måhända kan det vara gott att i en kritisk tid ha genom dessa erhållna reserver. Icke minst ur försvarssynpunkt är det skäl att såsom fast reservlager lägga upp det överskott av brödsäd, som ännu återstår.

Jordbruksnäringen har genom goda skördar och statliga stödåtgärder kommit i någorlunda gott läge för närvarande. Men för en annan näring, nämligen fiskerinäringen, och dess utöware är läget ganska bekymmersamt. Denna näring måste vi försöka hjälpa upp i den mån detta är möjligt. Frågan därom ha vi kanske ej tillbörligt beaktat och den är mycket svår, men vi måste söka lösa den, och jag skulle vilja hemställa till herr jordbruksministern att han, i den mån det är möjligt, må söka förbereda de komplicerade frågor, som hänga ihop med fiskerinäringens upphjälpande.

Trots regeringspressens hyllningar för regeringen i anledning av statsverkspropositionen, som den betecknar som en enastående bragd, måste jag, med all respekt för jordbruksministern, säga, att den del av propositionen, som han framlagt, icke gärna kan av jordbrukarna betecknas såsom bragd.

Herr statsrådet **Sköld**: Den siste ärade talaren ger mig anledning till ett kort bemötande.

Vad då först beträffar frågan om fiskerinäringens främjande och de åtgärder, som därför kunna erfordras, skulle jag bara vilja i all stillhet anföra, att vi nog inom jordbruksdepartementet hålla på med vissa utredningar, men det visar sig, att om man inom denna näring skall komma till något resultat, kan det egentligen icke gå till på annat sätt än genom att man gör intrång i den fria näringsverksamheten och inför statsregleringar. Om det nu är den siste talarens varma önskan, att jag med stor skyndsamhet skall gå fram på den vägen, får jag väl försöka övertänka alla de möjligheter, som där kunna föreligga.

Herr Gustafson i Domö hade en parentation över nionde huvudtiteln, som jag ej skall gå in djupt på. Han gjorde på det enkla sättet, att han sade: på den punkten, på den punkten och på den punkten har jordbruksministern föreslagit det och det, men lantbruksstyrelsen har föreslagit så mycket mera. Och på vissa punkter hade jag föreslagit saker och ting, som lantbruksstyrelsen icke hade föreslagit. Man fick det intrycket, att det egentligen var jordbruksministerns oavvisliga skyldighet att föreslå riksdagen det, som lantbruksstyrelsen föreslår. Herr Fritiof Gustafson! Hemma i Skåne finns det en högerredaktör, som brukar skriva roliga verser. Han skrev en gång en liten dikt, som hette: »Vad ska vi med en jordbruksminister?» — Om herr Gustafson nu har den uppfattning, som han här uttryckte, kommer man till det resultat, att det är platt onödigt med en jordbruksminister, ty vi ha ju en lantbruksstyrelse. Och eftersom professor Bagge är här närvarande, skulle jag vilja rikta till honom den uppmaningen, att han, när han en gång skall bilda regering, allvarligt överväger, om han behöver en jordbruksminister, eftersom det finns en lantbruksstyrelse. Nu har jag annars gjort på det sättet, att jag försökt efter måttet av mitt förstånd jämka mellan olika intressen och komma med de förslag, jag ansett riktiga, och kammaren skall icke av herr Gustafsons framställning låta sig bibringas det intrycket, att jag skulle ha framgått med någon stor njugghet mot de olika anslagen. Det är väl ändå

Statsverkspropositionen. (Forts.)

skäl, att man litet ser efter, hur vi inom regeringen förfarit beträffande nionde huvudtiteln på det ena anslaget efter det andra. Man skall då finna, att det med hänsyn till det förbättrade ekonomiska läget blivit en upprustning över hela linjen.

Jag ber härefter att med några ord få beröra de anmärkningar, som riktats mot handhavandet av jordbruksregleringarna under förliden höst. Det var egentligen på två punkter, herr Fritiof Gustafson hade anmärkningar att framställa, och den första — eller vilken i ordningen det nu var — var den, att det hade skett utförsäljningar av brödsäd på hösten i strid med riksdagens direktiv. Vad riksdagens direktiv innebära kommer det nog att tvistas mycket om. Jag är för min del närmast av den uppfattningen, att det kanske är bäst, att man ej försöker gå till alltför sträng bokstavstolkning av ett riksdagsuttalande, vilket ju icke gärna kan innebära annat än ett önskemål — icke något åläggande i och för sig för regeringen, utan ett önskemål, att staten så sköter utförsäljningarna av sina spannmålslager, för det fall att skörden blir knapp, och priserna av sig själva visa tendens till stegring, att en sådan prisstegring inom vissa gränser icke av staten motverkas.

Nu visa alla rapporter rörande utfallet av 1935 års skörd, att här synes komma att föreligga tillräckligt med vete av 1935 års skörd för ett års behov och ett överskott i fråga om rågen. Man kan ju, om man vill, säga att förutsättningen för riksdagens önskemål icke förelåg efter dessa rapporter att döma. Nu inträffade det, att under höstmånaderna det blev ytterligt knappt med brödsäd av årets skörd i marknaden. Det berodde dels på att jordbrukarna som vanligt voro sysselsatta med plöjningsarbete och andra ting, som gjorde, att man icke kunde forcera tröskningen, dels även därpå att åtskilliga såväl jordbrukare som spannmålshandlare av tillståndet i världen drogo den oriktiga slutsatsen, att här skulle bli en våldsam stegring av priset på brödsäd, varför man höll inne med sina leveranser några månader. Nu menar herr Fritiof Gustafson, att i det läget regeringen skulle ha förfarit på det sättet, att man skulle vägrat att sälja från statens förråd. Naturligtvis hade priserna då kommit att stiga, men är det någon, som tror, att det då hade kommit spannmål i marknaden? Om priserna börjat våldsamt stiga, hade ju tvärtom spekulanterna fått nytt vatten på sin kvarn. Och vad skulle resultatet blivit? Sannolikt att vi hade blivit nödsakade att sänka inmalningsprocenten, eftersom kvarnarna ej kunnat skaffa svensk spannmål, och de alltså skulle varit tvungna att ersätta den svenska spannmålen med utländsk. I stället för att staten sålde sin spannmål till kvarnarna skulle dessa få mala utländsk. En sådan konsekvens kan man icke taga. Men jag frågar: kan det vara ett jordbrukarintresse att låta spekulanttendenser driva upp priserna, då man vet, att en sådan prisstegring icke motsvaras av läget? Och det vet herr Fritiof Gustafson också. Det förefaller icke att vara på det sättet, att här föreligger en brist på brödsäd för årets behov. Jag vill naturligtvis icke spå, hur utfallet kommer att bli. Det kan naturligtvis tillkomma vissa omständigheter som omkasta läget. Det kan visa sig till sist, att det varit knapphet i stället för överflöd, men därom veta vi ingenting i dag. Jordbruksnämnden skall helt naturligt återköpa spannmål i den mån, det låter sig göra, utan att man skapar i förhållande till läget oriktiga priser. Jag skulle för min del här vilja fälla det omdömet, att det kanske vore klokt av riksdagen att icke göra alltför bindande uttalanden, alldenstund man i det ögonblick man gör dem ej kan överblicka situationen, och det kan uppstå omständigheter, över vilka man kanske icke kan råda, då läget blir ett helt annat än det man tänkt sig. Jag menar, herr Fritiof Gustafson, att det kan tän-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

kas bli en regering i framtiden, som får hand om regleringsmaskineriet, av en annan sort än den nuvarande, och jag lägger herr Gustafson på hjärtat: gör det icke alltför svårt för den, särskilt om det skulle hända så, att det blir en jordbruksminister, som är alltför slavisk gentemot vad lantbruksstyrelsen föreslår och riksdagen uttalar! Det ligger en stor fara i detta.

Sedan har från herr Gustafsons sida påtalats, att den import av fläsk, som ägt rum under sista hösten, skulle ha skötts på oriktigt sätt, och att det borde funnits möjlighet att sköta den på ett annat vis — ungefär samma anmärkning, som gjordes av kammarens ärade andre vice talman. Jag antager, att denna anmärkning har framställts i god tro, därför att det finns intet fog för den. I stället ligger det till på det sättet, att när det uppstod ett behov av fläskimport, tillfrågades Svenska slakteriförbundet, om slakteriförbundet ville taga del i denna import för att åstadkomma en förnuftig reglering, men slakteriförbundet vägrade den gången, såvida icke slakteriförbundet fick monopol på importen. Men efter som riksdagen aldrig har beslutat någon rätt för Kungl. Maj:t att stadga monopol för import av fläsk, låg det varken inom regeringens eller jordbruksnämndens möjlighet att tillmötesgå en sådan framställning. När det under november månad blev så mycket trassligare än som varit nödvändigt, ligger sålunda icke ansvaret därför enbart på regeringen och jordbruksnämnden, utan även på den jordbrukarorganisation, som här av herr Fritiof Gustafson åberopats.

Herr Fritiof Gustafson säger, att han icke vill för sin del påstå, att icke import av fläsk var nödvändig. Ja, allting är ju relativt. När man talar om brist och talar om överflöd, är det ju egentligen ett sätt att uttrycka sig. I grund och botten är det naturligtvis varken brist eller överflöd. Ty om vi hade låtit priset på fläsk stiga efter tillgången inom landet, hade man kommit till den punkten, att den köpkraft, som hade möjlighet att tillfredsställa sig, hade blivit tillfredsställd, och någon import skulle ju då icke erfordrats. På samma sätt är det naturligtvis, då man talar om överflöd. Då behöver man icke exportera, utan bara låta priset sjunka tillräckligt djupt för att produktionen skall vinna avsättning. Men här är det både för producenter och konsumenter ett stort intresse, att varken den ena eller den andra ytterligheten uppnås. Och när det gäller läget på fläskmarknaden förra hösten, skola vi komma ihåg, att det kanske skulle varit möjligt för Sveriges konsumenter att bära den prisstegring, som då höll på att uppkomma, därför att den hade blivit av relativt kort varaktighet. Men de som skulle fått svårt att taga konsekvenserna därav, hade varit Sveriges svinuppfödare, ty det är ju dock på det viset, att när svinproduktionen är lönande, drives jordbrukaren av sin optimism till att öka på lägget, och så skapas ett överflöd, som längre fram kommer att medföra våldsamt prisfall, och när det gäller fläsk, är det sannerligen ej så lätt att undanskaffa ett överflöd. Om vi titta på den statistik över antalet betäckta moder-suggor, som föres, för att man skall kunna överblicka detta läge, skall man finna, att november månad 1935 har det högsta antalet, sedan dessa räkningar började i mitten av 1933. Det är den enda månaden under 1935, där siffran överstiger 1933 års siffra, och 1933 års pålägg ledde till det stora prisfallet 1934. Det finns ingen makt i världen, som kan hindra, att när de grisar, som födas vid denna tid och litet längre fram, föras i marknaden, det kommer att bli ett prisfall, som kanske icke blir lika våldsamt, som det var 1934, därför att köpkraften är mycket större nu och därför att svenska folket konsumerar mera. Men skulle vi ha låtit priserna stiga av sig själva i november och december i fjol, skulle det blivit ett ordentligt bakslag, när vi kommit tio månader fram i tiden, till augusti eller september i år.

Det har därför varit ett *jordbrukarintresse*, att man här sökt reglera så, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

priserna hållit sig inom gränser, där det finnes möjlighet att i fortsättningen hålla dem. Jag skulle därför på det bestämdaste vilja tillbakavisa dessa anmärkningar från herr Gustafsons sida. De ha intet fog för sig.

Herr Gustafson säger, att reglering är en vansklig sak och att man måste reglera på lång sikt. Jag är fullt överens med honom om det. Det är ingen meningsskiljaktighet i princip. Och när han säger, att man skall använda enklast möjliga medel, är jag också av samma mening. Men jag frågar: hur rimmar nu detta t. ex. med den motion, som högerpartiet väckt i denna kammar och som går ut på, att man skall sköta regleringarna så, att man återställer relationen mellan priserna på jordbruksprodukter och priserna för jordbruksförnödenheter, sådan den relationen var de fem åren närmast före krisen? Nu försöka vi reglera efter *en* linje, efter de priser på jordbruksprodukter, som erhöles under denna tid. Nu vill högerpartiet, att vi skola reglera efter två linjer, både efter priset för förnödenheter och på produkter. Jag tycker, att det i någon mån är upp- och nedvända världen, när jag skall behöva varna mot en så långt driven planhushållning. Men jag skulle dessutom vilja säga: har man på högerkanten — där man nu tar sig litet ton, vilket herr Gustafson är exempel på — tänkt sig för, när man skrev den motionen? Där visar man, att om man går ut från relationen från de fem åren före krisen, så skulle läget vara på det sättet nu, att om man säger, att relationen 1925—1929 var 100, så var den i oktober månad 1925 92, d. v. s. produktpriserna skulle stå ogynnsamt i förhållande till förnödenhetspriserna. Nu använder man emellertid för att skaffa detta bevismaterial lantbrukssällskapets indexberäkning, men man tyckes icke ha ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt den omständigheten, att förnödenhetsindex ju påverkas ganska kraftigt av priset på fodermedel, som staten har höjt för att hjälpa jordbrukarna. Alltså skulle det egentligen vara så, att förhållandet hade blivit för jordbrukarna ogynnsamt, därför att staten vidtagit åtgärder för att hjälpa jordbrukarna. Det låter meningslöst, inte sant? Det är också ganska meningslöst. Om man t. ex. räknar bort från denna index den prisförhöjning på kraftfoder och foderspannmål, som har åstadkommit med statens hjälp, får jag i stället den siffran, att om index var 100 1925—1929, är den 103 nu.

Jag vill inte påstå att min siffra är mer värd att hålla sig till än herr Gustafsons. De kunna vara ungefär likvärdiga, men jag tycker ändå, att *en* sak skulle vi kunna komma överens om här: Om det nu är så, att statsåtgärderna för att reglera fodermedelsprisen ha bidragit till att höja priserna på jordbruksprodukterna, men att det stegrade priset på fodermedel i sin tur lett till att relationen, den eftersträfvade relationen har blivit ogynnsam, kommer man då icke in i en *circulus vitiosus* egentligen? Här höja vi priserna på fodermedel, och då blir relationen ogynnsam. Nu vill herr Fritiof Gustafson, att vi skola höja priserna på jordbrukets produkter för att relationen skall bli gynnsam. Så göra vi det, men i detsamma vi ha gjort det — kanske genom att höja fodermedelspriserna — ha vi på nytt gjort relationen ogynnsam, d. v. s. vi kunna hålla på att förbättra jordbrukets priser genom att höja fodermedelsprisen, och för var gång vi göra det, blir relationen ogynnsam, därför att man tager och lägger i båda vågskålarna på samma gång.

Jag tycker nog ändå — och det är därför jag tagit upp denna sak i dag — att högerpartiet bör använda de månader, som ännu äro kvar, tills den kungl. propositionen kommer, till att närmare överväga vad man egentligen skall göra för regleringar för jordbrukets behov.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr **Westman**: Herr talman, mina herrar! Den förändring, som Sveriges utrikespolitiska läge har undergått på sista tiden, ställes i en blixtbelysning i årets frontal. Däri omtalas, som vi alla komma ihåg, att ett krig har utbrutit mellan Italien och Abessinien, men där säges inte, att Sverige ämnar bevara sin neutralitet, och någon neutralitetsförklaring har icke heller utfärdats. Det förefaller, som om detta förhållande inte särdeles livligt har intresserat det svenska folket, men detta symptom har dock sin stora betydelse, inte bara för det läge, som nu föreligger, utan också för framtiden, emedan vi ju kunna antaga, att vi här se grunddragen till ett system, som skulle komma att följas även under andra, kanske för oss mera brännbara utrikespolitiska komplikationer.

Den gamla neutraliteten har blivit skjuten åt sidan. Den neutralitetsrätt, som Sverige återopade under världskriget och strävade att upprätthålla som ett värn för rikets fred och som hade opartiskheten till sin ledande grundsats, har på det sätt, som framgår av Nationernas förbunds stadgar, ersatts av dess sanktionssystem. Det förefaller mycket tvivelaktigt, huruvida en förbundsmedlem, utan att åsidosätta sina förpliktelser, i framtiden skall kunna utfärda en neutralitetsförklaring i gammal stil, när ett krig utbryter, som står i strid med förbundsaktens bestämmelser. Vid ett sådant krig kan man från svensk sida alltså numera icke i samma mening fastslå den grundsatsen, som under världskriget uttalades som ledande för vår utrikespolitik med de berömda orden: Vår politik är svensk och ingenting annat än svensk.

Liksom de andra medlemmarna av Nationernas förbund måste vi nu driva internationell politik. I de sanktioner, som omfattas av Nationernas förbunds system, ingår, som vi ju alla veta, också krig. Man har härom spetsat till den satsen, att ett sanktionskrig innebär, att man krigar för att förebygga krig. Detta är visserligen inte något nytt i mänsklighetens historia. Det faller ju under ett gammalt välkänt begrepp, nämligen under preventivkrigets begrepp. Man uttrycker likväl saken nu med en ny formulering. Man talar nu om den kollektiva säkerheten.

Vad jag här har sagt, innebär inte någon kritik av Nationernas förbund. En inrättning, som vill vinna verkningar, måste ju också ålägga uppoffringar. Av intet blir intet. Jag framställer alls icke något yrkande på att Sverige skulle undandraga sig att fullgöra de förpliktelser, som vårt land kan anses ha iklätt sig genom att ingå som medlem i Nationernas förbund. Jag har endast velat antyda, att Sveriges utrikespolitik nu har kommit utanför den gamla neutralitetens skärgård och att den nu seglar på större vatten, som ställa större krav på fartygets sjövärdighet. Jag vill också i det här sammanhanget uttrycka den önskan, att kursen icke måtte sättas längre bort från den gamla neutralitetens välkända landmärken än som är oundgängligen nödvändigt. För den, som minnes den livliga oro för att indragas i kriget, som det svenska folket lade i dagen under världskriget, då mycket obetydliga och ofarliga åtgärder, som regeringen vidtog för att upprätthålla våra neutrala rättigheter, framkallade en stark ångest hos vårt folk, är det överraskande, att den allmänna opinionen i vårt land nu med så stort lugn ser risken av en utvidgning av det pågående kriget till ett europeiskt krig, med alla de nya och närmare faror, som detta skulle medföra.

För de män, som ha ledningen av vårt lands öden, är emellertid den första och grundläggande plikten icke internationell, utan den är att sörja för rikets säkerhet. När år 1925 vårt lands försvarsordning skars ned lägre än vad jag för min del ansåg riktigt, berodde detta till stor del på att de, som makten hade, hyste en ljus förhoppning om en gynnsam utveckling av det utrikespolitiska läget i världen. Jag erkänner gärna de ljusa förhoppningarnas betydelse.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

se för mänsklighetens framsteg. Man kan inte leva på pessimism. Men man får inte bibehålla de ljusa förhoppningarna mot sanningen och mot verkligheten. Man får inte låta dem förbenas till en livslögn. Tyvärr tar det ofta en lång tid för ett folk att rycka upp sig ur sina drömmar till den handling, som påkallas av den påträngande verkligheten runt omkring.

I försvarsfrågan ha vi tagit mycket god tid på oss. Det är betecknande för den långsamhet, med vilken Sverige rör sig bland tidens brådstörtade händelser, att det har behövts fem års tid för utredningsarbetet för att få till stånd ett förslag till en ny härordning. Det gäller nu så mycket mera att icke ytterligare förspilla en dyrbar och kanske oersättlig tid. För oss alla är det ju numera känt och intygat, i hur hög grad det beslut, som 1914 fattades om en ny härordning, bidrog till att stärka aktningen för Sveriges fredsvilja under världskriget och hur det beslutet dämde upp farliga planer på kränkning av vår neutralitet. Ett beslut vid innevarande riksdag om en ny härordning, lämpad efter tidens krav, skulle äga en liknande fredsfrämjande betydelse av obestriddligt värde i dessa hotfulla tider, så fyllda av plötsliga utrikespolitiska omkastningar.

När vår nuvarande statsminister i egenskap av försvarsminister i denna kammare talade för 1925 års härordning, uttryckte han en önskan om en samling kring förslaget, en samling, som skulle göra det till en samförstånds lösning. Det blev den gången inte något samförstånd med bondeförbundet. När statsministern nu förbereder en ny försvarsordning, önskar han, efter vad han redan flera gånger sagt, förnya sitt försök att åstadkomma en samförstånds lösning. Alla måste önska framgång åt denna hans strävan. För att den skall lyckas fordras emellertid, att regeringen inser, att det är regeringens plikt att med allvar och kraft utkräva av folket de uppoffringar, som erfordras för rikets säkerhet. Det är en missförstådd och bakvänd demokrati, om regeringen undandrar sig att utöva en beslutsam ledning, när detta kräves för rikets säkerhet. Jag tillåter mig uttala den förhoppningen, att regeringen i försvarsfrågan måtte framlägga ett förslag som vittnar därom, att regeringen har en klar insikt om tidens faror och regeringens ansvar. Endast under den förutsättningen är en samförstånds lösning möjlig.

I försvarskommissionen har en representant för vår grupp varit med om att utforma majoritetens linje. Vad som där sagts av honom är naturligtvis icke ett ultimatum i alla dess detaljer, men det är en ståndpunkt, som anger det erforderliga säkerhetsmättet. Så vitt jag vet har ingen avvikande mening uttalats från någons sida inom bondeförbundet. Man har alltså här att räkna med en starkt viljebetonad ståndpunkt.

En annan fråga, som kräver en bestämd ledning från regeringens sida, är frågan om lagstiftning rörande arbetsfreden. Vid förra årets riksdag visade, som vi komma ihåg, regeringen sig icke motsvara de anspråk på fasthet i ledningen, som ett riktigt parlamentariskt styrelsesätt ställer på en regering. Jag tillät mig då i denna kammare påpeka, vilken påfrestning på vår parlamentarism det var, när regeringen firade riksdagens femhundraårsjubileum med att, grym som Medea, uppföra det tragiska festspelet, att den avlivade sin egen proposition i fråga om tredje mans rätt. Jag skall icke nu återupptaga diskussionen om denna åtgärd. Jag skall således icke diskutera den, varken ur den synpunkten, om den stämmer med den oskrivna författning, som tillämpas i vårt land, eller om den låter sig förenas med den skrivna författningens regler rörande formerna för tillkomsten av propositioner. Vad jag nu vill säga är endast, att jag hoppas, att denna händelse icke haft någon psykologiskt ogynnsam verkan — i upplösande riktning — på regeringens beslutsamhet vid handläggningen av arbetsfredsfrågor. Som bekant skrev 1934 års

Statsverkspropositionen. (Forts.)

riksdag och begärde utredning utan dröjsmål rörande de åtgärder på förenings- och arbetsrättens område, som kunde vidtagas i syfte att rättsligen utbilda arbetsgivares och arbetares fackföreningsväsen och att främja arbetsfreden. Svaret härpå blev den vittutseende nothinska utredningen. Den väckte sådana farhågor hos riksdagen vid sin tillkomst, att 1935 års riksdag i en skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde, att detta utredningsarbete måtte bedrivas i sådan ordning, att förslag angående de särskilda spörsmål, som 1934 års riksdag hade framfört för regeringen, måtte kunna föreläggas riksdagen utan dröjsmål.

Sedan några veckor föreligger nu den nothinska utredningen. Den är, som vi kanske alla ha sett, indelad i två avdelningar. Den ena stora avdelningen handlar om folkförsörjningen, den andra stora avdelningen handlar om arbetsfreden. När man läser denna utredning, får man under överståthållarens ledning göra en vördsam vandring på husesyn genom en lång rad av våningar i den invecklade samhällsbyggnaden, och när man kommer till slutet, är man knappast övertygad om att hela det stora folkhemmet, som man har fått genomvandra, verkligen måste ombyggas på en gång i alla våningarna. Man får inte heller klart för sig vad det är för en ny metod för behandling av frågor om arbetsfreden, som skulle kunna framgå ur detta betänkande. Det kan väl aldrig bli på det sättet, att regeringen därur drar den slutsatsen, att det blir nödvändigt att tillsätta ett mammututskott här i riksdagen med upphävande av den arbetsfördelning mellan olika utskott, som är stadgad i vår riksdagsordning? Vi få väl utgå ifrån, att hädanefter som hittills varje fråga kommer att upptagas för sig och i vederbörligt utskott behandlas under beaktande av dess samband med övriga frågor. Om utredningen icke rubbar något på den punkten, har jag mycket svårt att se, vilket nytt epokgörande uppslag den har fört in i riksdagsarbetet.

Problemen om arbetsfreden finnas förtecknade i den nothinska utredningen. De äro icke väsentligen rubbade. De äro endast här och var obetydligt omformulerade. Man får emellertid det bestämda intrycket, om man läser utlåtandet så som jag har läst det, att arbetet för en lösning av våra arbetsfredsfrågor måste bygga på de grundvalar, som ha lagts genom det arbete, som tidigare har utförts av Kungl. Maj:t och riksdagen, och jag är rädd för, att om man skulle överge denna ståndpunkt, skulle man råka ut för att komma ut i ett gungfly, som icke skulle bära.

Det är ju alltid ett ömtåligt förhållande mellan en minoritetsregering och en riksdag. Förhållandet dem emellan kräver ömsesidig hänsyn för att ett samarbete skall vara möjligt. Icke minst måste naturligtvis den parlamentariska åskådning, vartill även en minoritetsregering i vårt land måste bekänna sig, kräva, att denna regering visar riksdagsmajoriteten den aktning, som är en förutsättning för det parlamentariska styrelsesättets bärighet.

Jag förutsätter alltså med stöd härav, att regeringen vid sin behandling av arbetsfredsfrågorna kommer att taga all tillbörlig parlamentarisk hänsyn till de önskemål, som riksdagen tvenne gånger så tydligt har uttalat.

Med hänsyn till den arbetsfördelning, som bör äga rum i remissdebatten, skall jag för min del inskränka mig till att endast vidröra de frågor, varom jag nu redan har talat, och jag slutar, herr talman, med att utala den förhoppningen, att arbetet vid denna riksdag skall medföra lösningar gynnsamma för vårt lands yttre och inre fred.

Herr Rahmn: Herr förste vice talman! I trontalet bebådas, att regeringen ämnar framlägga lagförslag om förenings- och förhandlingsrätt för i enskild verksamhet anställda. Den mer än 100-tusenhövdade skaran av privatanställda i vårt land skall helt visst hälsa detta med tillfredsställelse. Men fråga är, om

Statsverkspropositionen. (Forts.)

inte glädjebägaren blandas med malört, när de finna, att regeringen begränsar sig till att taga upp frågan om förenings- och förhandlingsrätt och lägger på hyllan den viktiga frågan om de anställdas arbetsavtal, som närmast innefatta uppsägningstid, semester och sjuklön.

Inom riksdagen uppmärksammades ju dessa frågor redan för fem år sedan genom en högermotion i andra kammaren. Den strax därefter tillsatta s. k. fehrska kommitténs fyraåriga utredningsarbete har ytterligare fastslagit, att ett verkligt behov föreligger av att reglera dessa frågor. I sitt första utlåtande, som förelåg färdigt redan i början av mars förra året, har kommittén närmare gått in på högermotionens uppslag om att bereda de anställda en välbehörlig trygghet i fråga om arbetsvillkor. Därvid har man framkommit med ett lagförslag, som innehåller bestämmelser om viss uppsägningstid, om lön under oförvällad sjukdom och om rätt till semester, vars längd till stor del skulle bygga på sedvänja.

Den fehrske kommitténs andra yttrande, som förelåg i november, gäller förenings- och förhandlingsrätt för de privatanställda. Det är detta utlåtande, som regeringen tydligt ämnar lägga till grund för en proposition vid denna riksdag.

Att det här gäller en betydande samhällsgrupps intressen, kanske man icke alltid gör klart för sig. I höst publicerade professor Heckscher några tidningsartiklar i detta ämne, varav bl. a. framgick, att antalet privatanställda i förhållande till hela folkmängden undergått en större stegring än någon annan yrkesgrupp under tioårsperioden 1920—1930. Detta har bl. a. medfört en markant förskjutning i arbetarnas och de anställdas inbördes styrkerelation. Medan vi under åren 1913—1916 per 100 arbetare räknade 8.9 anställda, utgjorde år 1933 motsvarande siffra 13.6. De privatanställdas sammanlagda antal torde för närvarande på grundval av skilda uppgifter kunna uppskattas till cirka 200,000.

Tyvärr är det emellertid samtidigt ett faktum, att det ekonomiska uppsvinget ej medfört en någorlunda motsvarande förbättring i de privatanställdas anställningsvillkor. Sedan 1913 har den årliga reallönen för exempelvis manliga kontorister stegrats med endast 10 %, under det att manliga industriarbetare under samma tid sett sin reella årslön ökad med 42 %. Går man ut från 1926 års löneläge, visar det sig, att industriarbetarnas löner ökats med 11 %, under det att de anställdas reallöner antingen stått stilla eller i vissa fall icke oväsentligt sjunkit.

I detta sammanhang skadar det ej att erinra sig, att just dessa samhällsgrupper — manliga kontorister och affärsbiträden — i stor utsträckning bära ansvaret för familjebildning och familjeförsörjning. Deras ofta bekymmersamma läge leder tanken på de levnadsöden, som skildras i den kända boken: »Hur skall det gå med Pinnebergs?»

Att snarast bereda våra svenska Pinnebergare behöfligt stöd bör sålunda vara en ganska viktig social angelägenhet. Det är därför synnerligen lyckligt, att socialministern tagit itu med hithörande, visserligen mycket svårlösta problem. Löftet om förenings- och förhandlingsrätt är sålunda välkommet, likaså åtgärder att söka komma till rätta med de affärs- och kontorsanställdas arbetstidsförhållanden.

Men varför icke också utnyttja den gjorda utredningen av »Kommittén angående privatanställda», när det gäller avtal om uppsägning, sjukersättning och semester? Låt vara, att kommitténs förslag mötte kritik från åtskilliga håll. Jag är också medveten om att en ärad medlem av denna kammare står som reservant. Mycket av den framkomna kritiken synes emellertid vara mera av teknisk än principiell art. Tillfredsställelsen med lagförslaget bland de

Statsverkspropositionen. (Forts.)

anställdas organisationer är dock ganska allmän, vilket väl bör tillmätas en avgörande betydelse i detta sammanhang. Visserligen har det också sagts, att förslaget får betraktas såsom ihjälkritisierat och sönderskjutet, men det var på ett håll, där man samtidigt instämde i handelsarbetarförbundets famösa utlåtande, varur jag tar mig friheten återgiva en passus, som kanske dessutom kan bidra till att pigga upp riksdagens protokoll. Handelsarbetarförbundet säger bl. a.: »Det saknas enligt vår mening anledning att tillgripa lagstiftning till skydd för sådana arbetsgrupper, som icke vilja genom organisatorisk samverkan kollektivavtalsmässigt ordna sina anställningsförhållanden.» Med andra ord: Vi ge en god dag i de privatanställdas levnadsförhållanden, om icke vår organisation får sköta det. Det där är väl krav på »Gleichschaltung» så det räcker! Och hur kan ett sådant resonemang förlika sig med social ansvars känsla?

Nu kan visserligen invändas, att arbetsavtalsfrågorna för de anställda måste vänta på sin lösning, tills utredningen om deras arbetstidsförhållanden blir klar. Men, herr förste vice talman, enligt min mening behöva dessa frågor visst icke sammankopplas. En av vårt lands främsta kännare av stämningen bland ifrågavarande arbetstagare yttrar bl. a.: »Jag tror, att om jag skulle ange antalet anställda, som skulle få en omedelbar fördel av lagen, så torde siffran 100,000 snarare vara för låg än för hög.» För min del anser jag en dylik mening från sakkunnigaste håll betyda ganska mycket, särskilt som den sammanfaller med den uppfattning, jag själv bildat mig under de många år jag verkat som arbetsförmedlare för privatanställda.

Jag beklagar sålunda, att icke socialministern också kunnat ställa i utsikt att berörda, för så många betydelsefulla fråga kommer på riksdagens bord i år.

En annan sak, som tyvärr också inneburit en bitter besvikelse för stora yrkesgrupper, är den uteblivna löneregleringen för landets lärarkårer, vilket i förbigående redan berörts av herrar Bagge och Hamrin. Rådande budgetläge, som betecknas av en relativ högkonjunktur, och som för finansministern möjliggör vissa skattesänkningar, hade kunnat ge utrymme häråt. Vid upprepade tillfällen ha från såväl Kungl. Maj:ts som riksdagens sida uttalanden gjorts, att en lönereglering bör genomföras för lärarna. Första gången detta skedde, ställdes från Kungl. Maj:ts sida i utsikt, att proposition i frågan skulle om möjligt föreläggas 1922 års riksdag. Något nytt initiativ från Kungl. Maj:ts sida till frågans lösning togs dock ej förrän 1928. I direktiven för den då tillsatta kommittén för en ny utredning av ärendet uttalades, att utredningen borde om möjligt slutföras i så god tid, att proposition om lönereglering kunde framläggas för riksdagen år 1930. I tider av statsfinansiella svårigheter är dröjsmål förklarligt, men det är anmärkningsvärt, att ej heller *nu* under relativt goda tider något förslag kunnat framläggas för innevarande års riksdag utan i stället skjutits över till riksdagen 1937, fastän man enligt finansministerns eget uttalande ej har anledning tro, att det finansiella läget då blir bättre. I varje fall är det dock uppenbart, att det är staten ovärdigt att icke stå vid sitt ord. Ett ytterligare förhållande av denna lönereglering låter sig helt enkelt ej längre försvaras. Det är verkligen hög tid, att även ifrågavarande tjänstemannakårer snarast inordnas i det statliga lönesystemet. Den beklämning, som under årens lopp på många håll skapats bland dessa medborgargrupper över alla svikna löften och utfästelser, har helt naturligt efter årets statsverksproposition ytterligare ökat. Det kan icke vara lyckligt, om dessa befattningshavare, som skola fostra det unga Sverige, skulle mista sin tro på det svenska rättssamhällets vilja att infria sina gjorda utfästelser.

Jag vågar därför uttrycka den livliga förhoppningen, att den utlovade reg-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

leringen ej ännu en gång uppskjutes, utan att förberedelser *i god tid* vidtagas, för att äntligen ett avgörande skall komma till stånd vid nästa års riksdag.

Herr Stendahl: Herr talman, mina herrar! I föregående års dechargebetänkande riktades av konstitutionsutskottet bl. a. en anmärkning mot statsrådet och chefen för socialdepartementet därför att på hans föredragning ett lån av 6,000 kronor lämnats till herr Grundel m. fl. för inköp av en bogserbåt. De herrar, som då voro med, kanske komma ihåg, att det var en gammal bogserbåt det gällde. Den bogserbåtens historia skall jag inte draga här, men slutet på visan har blivit, att läntagarna icke kunnat fullgöra sin skyldighet gentemot staten. Båten har gått på exekutiv auktion, och man räknar nu i statskontoret med att staten med säkerhet har att vänta en förlust av 3,000 kronor, d. v. s. 50 % av lånebeloppet.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig att för kammaren ge en mycket kort redogörelse för hur en del ytterligare lån av denna typ ha gestaltat sig, närmast då de lån, som redan ligga under avveckling. A/B Leverantör i Stockholm, som på sin tid fick ett lån på 25,000 kronor, gick i konkurs, och av konkursmassan kunde staten inte få ut någonting. Men då Kungl. Maj:t för en gångs skull hade varit nog förständig att överlämna till statskontoret att sörja för att pengarna icke fingo utlämnas annat än mot tillräcklig säkerhet, och statskontoret sin skyldighet likmätigt hade sörjt för att det fanns fullt solventa borgensmän, avvecklades statens fordran i detta fall, trots konkurs, utan förlust för staten. Borgensmännen fingo betala.

Vi ha sedan ett fall, som gäller herr A. Beijer-Olsen i Sjöbo. Han fick ett lån på 50,000 kronor. Företaget gick i konkurs, och totalförlust är konstaterad. En firma G. A. Rundqvist i Luleå fick ett lån på 18,000 kronor. Företaget gick i konkurs, och i statskontoret räknar man med en förlust av cirka 12,000 kronor, d. v. s. ungefär $\frac{2}{3}$ av beloppet. En herr A. von Essen i Tidaholm fick ett lån på 20,000 kronor. Han gick i konkurs. Statskontoret räknar åtminstone för närvarande med att man har att bereda sig på en förlust av cirka 25 % av det utlämnade beloppet. En firma L. Jonssons Fabriks- och Handels A/B i Moholm fick ett lån på 10,000 kronor. Företaget gick i konkurs, och statskontoret räknar åtminstone för närvarande med en förlust av 8,000 kronor.

A/B Almnäs Möbelfabrik i Nässjö fick ett lån på 60,000 kronor. Företaget är i konkurs, och man räknar i statskontoret med totalförlust. En firma Einar Gustafsson i Häradsbäck fick ett lån på 12,000 kronor. Lånet är återbetalt under former, som jag inte känner till. Ytterå Trävaru A/B, Ytterån, fick ett lån på 50,000 kronor. Företaget gick i konkurs, men i statskontoret räknar man med att man icke kommer att lida någon förlust, närmast tack vare den lyckliga omständigheten, att staten i detta fall, mot vad som brukar vara regeln, hade förlagsinteckningar, och icke, som det brukar vara, vid skorstenen, utan i botten. Så komma vi till Uddevalla Tunnfabrik i Uddevalla, som fick ett lån på 50,000 kronor. Företaget gick i konkurs, och man räknar med totalförlust.

Jag kan inte på rak arm svara på, huruvida samtliga dessa lån beviljats av Kungl. Maj:t mot de hörda myndigheternas avstyrkande, men så mycket kan jag på rak arm säga, att beträffande ett flertal av dessa fall vet jag, att lånen beviljats mot direkt avstyrkande från kommerskollegium.

Utöver dessa av mig relaterade konkursfall ha dessutom i några fall borgensmän gått i konkurs. Vidare har statskontoret varit tvunget att, för att bevaka statens intresse, i mer än ett fall — jag har räknat till nära nog 60

Statsverkspropositionen. (Forts.)

fall — vidtagna åtgärder i form av konkursansökningar, exekutiva auktioner, lagsökningar, kravmål av den ena eller andra sorten, rättegångar o. s. v.

Allt detta bör ses emot den bakgrunden, att majoriteten av dessa lån av Kungl. Maj:t lämnats amorteringsfria under de första låneåren, i regel cirka två år, och likaledes, enligt vad jag tror, i mer än 50 procent av fallen räntefria. När vi komma så långt, att skyldigheten att betala ränta och att amortera lånen blir aktuell, tar jag för givet, att mot bakgrunden av det smörgåsbord, jag här serverat herrarna, kommer nog anrättningen att bli allt annat än behaglig för statens kassa.

Men till den saken torde man lämpligen kunna återkomma i slutet av år 1937, då jag antar att ett tillräckligt åskådningsmaterial torde föreligga, för att man skall kunna bilda sig en någorlunda riktig uppfattning om herr statsrådets och chefsens för socialdepartementet sätt att för statens räkning agera bankdirektör.

Herr Nerman: Herr talman, mina herrar! År 1936 är ett valår, och egentligen skulle man ju då ha varit beredd på att här skulle utväxlas ganska mycket ovetta mellan partierna. Debatten hittills tyder emellertid på att alla partier här tagit intryck av slagern för dagen, där det heter att: »Nu ska vi vara snälla!» Den där snällheten har kanske också sin grund. Det ser inte så hoppfullt ut ute i världen, och i viss mån huka vi väl alla under väntan på ett oväder.

Den socialdemokratiska regeringens politik sedan förra riksdagens slut är väl inte så mycket att anmärka på från något håll. Den har väl i stort varit en klok expeditionspolitik på allmänt demokratisk basis. Man vågar sig inte på några djävare saker, utan man får söka bevara den demokrati och frihet, som finns, och man får söka hålla balansen. Vill man söka den djupare anledningen till förändringarna i den svenska politiken det sista kvartseklet och till att exempelvis socialdemokratien har utvecklats från ett utpräglat klassparti till ett allmänt folkparti, som bejaktar den borgerliga staten, så har tydligen den allmänna sociologiska förändringen inom svenska folket varit av grundläggande betydelse: den nyaste statistiken visar, att 1920-talet har medfört vissa förskjutningar i klassförhållandena, förskjutningar som säkert fortsätta ännu. Det har visats upp, att i Sverige den procentuella öknings under 1920-talet var för företagare och ledare 41 procent, för kontorspersonal 28.3 procent och för arbetare endast 10 procent. Jag skall inte gå in på vad som ligger bakom detta: rationaliseringen, trafikens utveckling o. s. v. Tydligt är emellertid, att här håller medelklassen på att utökas, en mycket blandad och till klasstyp och därmed sina åsikter ganska oklar medelklass, som utgör ett grumligt och gott fiskevatten för både nazism och folkfrisinne. De ligger också i och fiska med ganska grova krokar. Men även socialdemokratien är med i detta fiske — och inget ont i det. Det är kanske flera ändå, som äro med. Socialdemokratien hade emellertid redan tidigare en rätt stor procent valmän från medelklassen — ofta är det ju för resten rent proletära skikt och stundom f. d. arbetare. Under ett sådant fiske flyttar sig helt naturligt partiets intressen utöver de gamla industriproletära klassintressenas gränslinjer. Där har vidare medverkat, att socialdemokratien i åtskilliga år har suttit i regering och därunder måst vara folkregering, statsförvaltare i samhället sådant det är. Jag tror, man måste ha sådana här fakta i tankarna och inför ögonen, när man bedömer regeringens politik — även med risk att man då blir mildare i sin dom. Man kan nog säga, att den gamla högern för närvarande har tappat tänderna och sett sina bästa dagar. I stället har frisinnet blivit den nya högern, borgerlighetens kärna, och socialdemokratien är i våra

Statsverkspropositionen. (Forts.)

dagar snarast ett stort liberalt samlingsparti, i vissa fall kanske rent av mindre radikalt än Karl Staaffs gamla liberala parti.

Herr Wigforss förklarade nyss, att den socialdemokratiska regeringens politik enbart eller i det väsentliga gått ut på att »sätta nytt liv i det bestående samhället». Om, som jag för min del tycker, regeringen hittills icke har drivit socialistisk politik — det är väl ändå litet överdrift av herr Bagge att komma med något sådant — men i stort sett balanserat ganska bra, allmän-demokratiskt och frisinnat sett — jag tycker herrarna skola vara tacksamma — så har det väl inte bara varit skicklighet utan också en god portion tur, främst med konjunkturförbättringen, som ju regeringen inte heller själv tar hela äran av. Nu blir det emellertid en annan fråga, som jag åtminstone kan få erinra om, hur länge man kan spela på tur och hur länge den borgerliga demokratin i Sverige kan upprätthållas. Det finns inte många demokratiska oaser kvar i världen. En ny ekonomisk kris kommer att luckra upp demokratin även här, och en ny kris kommer. Det behövs nog ingen slav på herr Wigforss' triumfvagn för att viska detta i hans öra. En utrikespolitik i Nationernas förbunds släptåg och med krig i sikte gör också med ens slut på demokratin — det blir annan vals som då spelas upp än Kalle-Schewen-idyllen. På längre sikt är, såvitt jag kan se, enda möjligheten för ordning i världen en internationell socialistisk planhushållning, där vi inte längre behöva dras med all denna strid och öda så mycket liv och andra värden på kamp mellan folk och kamp mellan klasser. Men de här synpunkterna har jag förut fört fram här i kammaren, och jag skall inte upprepa dem i detalj i dag. Jag medger också, att en sådan förnuftig socialistisk världsordning inte kan fås i en handvändning och för närvarande synes ligga rätt långt borta — kanske likväl inte längre borta än bakom ett nytt världskrig med följande allmänt myteri och revolution. För socialister finns det intet skäl att släppa socialismen och arbetet på det myteriets befrämjande, till mänsklighetens bästa. För närvarande ha vi emellertid enbart att räkna med *stater* — inte människor, inte mänsklighet, sådant finns inte, utan bara stater. Vi hålla på att pressas in i statsmonopol och statlig rikriktning och kanske snart också statsstuteri, och man börjar verkligen, fastän gammal socialist, känna sig skyldig att uttala sina sympatier för det bästa i den gamla liberalismens krav på individens, den enskilda människans rätt. Jag har här ett sällsynt tillfälle att för *en* gångs skull få instämma med ecklesiastikminister Engberg, när han i somras på ett lärarmöte hävdade, att människor äro inte till för samhällets skull utan samhället för människornas.

Med vad vi se i historien just nu är enbart stater, stater som rusta till nyfördelning av områden och råvarukällor — eller redan kriga om dem. För dem, som anse livets värde ligga i den mänskliga kulturen och inse, att kulturens ofrånkomliga grundval är det *mänskliga* ovanför staterna, humaniteten, för dem är det ruskiga tider. Tyvärr kan man emellertid inte klara problemet så enkelt, som den där ungsocialisten eller anarkisten, som proklamerade sitt utträde ur mänskligheten och statssystemet, utan vi måste komma fram genom staterna till något mera *mänskligt*. Jag begär alltså inga orimligheter, jag håller mig nyktert på marken, i statsbåset. Sverige är en stat, och vi, som äro här, äro valda ombud för svenska folket, för olika folkgrupper i staten Sverige. Jag skall heller inte gå in på några detaljfrågor, och jag vill inte ens ge mig sken av att vara sakkunnig på så värst mycket i de olika huvudtitlarna. Men jag vill tillåta mig röra litet vid ett par brännande frågor i den svenska utrikespolitiken.

Herr Westman talade nyss om att svensk politik utåt skall vara »svensk och ingenting annat än svensk». Det är väl ändå litet klichémässigt. Det där

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ändrar sig nog en smula efter affärsläget med den stat, som den svenska staten i varje fall förhandlar med. Man förstår Sveriges utrikespolitiska läge av den internationella handelsstatistiken. Affärer och valuta binda landet väsentligen vid England, och det är kanske inte så mycket att säga om detta, helst om man betänker sanningen i ett gammalt kinesiskt ordspråk: »Om man skall vara hund, så skall man åtminstone vara hund i ett stort hus.» England är ett stort hus och väl för närvarande den minst osympatiska husbonden, även om jag tycker att det är litet makabert, när den urreaktionära Times klappar den svenske utrikesexcellensen, den gamle socialisten Sandler, på axeln.

Jag ämnar inte ta upp sanktionsproblemet. Skall man leva farligt enligt kulturrepresentanterna Mussolinis, Hitlers och Görings recept, så är det skäl i att göra det i väl beväpnat sällskap. Min riktning har från första början bekämpat imperialistfirman Nationernas förbund, och min partikamrat Flyg har nyss i en interpellation begärt få veta, hur långt Sverige är engagerat i stormakternas konflikter genom Nationernas förbund. Men jag är inte säker på, att utrikesministern kan lätta på den diplomatiska sekretessen. I stater- nas umgänge äro demokrati och diktatur lika goda och vackert maskerade diplomater. Säkert är att om man på allvar genom Nationernas förbund hade velat vidtaga verkliga sanktioner, och sanktioner i tid, mot rövarstaten Italien, så hade kriget med Abessinien varit omöjligt, och detta hade kanske varit värt även svenska folkets medverkan. Men man har, trots alla hövlighetshän- syn, rätt att kalla Nationernas förbunds sanktionspolitik humbug. Humbugen där går så långt, att till och med andra och tredje internationalerna med fack- liga upplagor tiga snällt i handling. De få helt enkelt inte göra några som helst självständiga proletära, internationella aktioner, som kunde ha stoppat all export till Italien. De få det inte för de stater, som de representera: de socialdemokratiska internationalerna för sina borgerliga stater — de äro med i regeringarna på flera håll — och de kommunistiska för Sovjetunionens han- delsintressen.

England, Indienväldets och boerkrigets England, har kunnat utnyttja och har även skickligt utnyttjat en hel världs ovilja mot fasciststatens banditdåd till förmån för sina speciella imperialistiska intressen. Svenska folket är i det sammanhanget så vackert enigt på rättfärdighetens grund, en nationell samling till förmån för det överfallna Abessinien. Men en så ädel idealism är nästan för vacker för att vara sann. Går den på djupet? Jag är kanske litet oförsynt, men jag kommer med en samvetsfråga. Jag undrar, huru många i det svenska folket, ja, hur många här i kammaren, som vilja Abessi- niens fulla seger? Jag vågar till och med undra, hur många av regeringspartiet? Jag är rädd för att jag kan räkna dem på fingrarna — ja, jag vill inte över- driva — jag har tio fingrar. Sanningen är, att de allra flesta här och jorden runt vilja i fallet Abessinien inte rättens seger. Man hör det i samtal, man läser det i pressen. I går mälde ett Londotelegram, att »man anser, att kon- fliktens avveckling bör innebära en framgång för folkförbundet men icke en seger för Abessinien». Det är prydligt, det är fortfarande etiken från det där förslaget en tid sedan att skipa rättvisa genom att ge anfallaren tredjedelen av den anfallna staten. Varför vill man då inte ha full rättvisa? Nej, tänk på konsekvenserna: får Italien stryk, då ram- lar Mussolini, och då blir det bolsjevism i Italien, och tänk på att då bli de färgade folken mer ag- gressiva mot oss vita. Erkänn, att större är inte den officiella idealiteten. Man är arg på Mussolini, därför att han stör lugnet i världen, men man vill för Guds skull inte, att han skall ramla. Hellre Mussolini än bolsjevism och de färgades rätt! Hellre får han bombardera hur många ambulanser han vill. Förresten är det typiskt, hur upprörd man blir över mordet på en svensk man

Statsverkspropositionen. (Forts.)

men hur likgiltig man står inför de tjugu abessinier, som samtidigt mördades. Det skulle vara tacknämligt, om ärkebiskopen i sin nästa radiopredikan klargjorde för oss hedningar skillnaden enligt *kyrkan* på broderskapet med vita landsmän och med färgade främlingar. Jag tror mig veta, att *kristendomens* morallära inte är någon nazistisk eller eljest patriotisk rasbiologi.

Jag känner det som en samvetsplikt att här — utan alla sympatier för de härskande i Abessinien — få uttala det som en självklar rätt, att Abessinien som anfallen stat får sin fulla seger och varenda italienare kastas ut ur landet. Jag önskar, i den mån det låter förena sig med en svensk remissdebatt, att Mussolini stupar på sitt rövartåg och att det italienska folket reser sig i myteri och revolution. Fascism och nazism ha historiskt en enda stor uppgift; och vi börja på att se den nu: att sammansvetsa folken till nya krig. Därför äro dessa rörelser ett kriminellt ont, ett barbari, som måste bekämpas, men det bekämpas inte av andra imperialiststater, som, när kriget kommer, genast strypa all demokrati och själva bli fasciststater med generalstaben som ledare, utan enbart av den italienska arbetarklassen och den internationella arbetarklassen.

Jag skall med detta lämna Sveriges politik i Englands kölvatten. Men vi ha en annan stormakt, som också är aktuell i svensk utrikespolitik: det nazistiska Tyskland.

Tyskland nu är en parallell till Italien, alldeles samma, jag hoppas jag får säga, rövar- och krigstendens; man är bara inte färdig att slå till än. Tyskland lurar slugt och passar sina chanser, har börjat närma sig England och har redan lyckats att med Englands bistånd få Versaillesfreden ensidigt hävd. Därvid förekom något, som rätt mycket berör också Sverige. I juni 1935 medgav England, att Tyskland fick upprusta sin flotta till 35 procent av den brittiska. Därmed blir Tyskland ensamrådande i Östersjön. När detta blev känt, frågade en medlem av engelska arbetarpartiet i underhuset utrikesminister Hoare, om han först hade frågat de andra Östersjöstaterna, innan han gjorde denna överenskommelse med Tyskland. Nej, det hade han inte. Om vi skola se läget ur statligt-nationell synpunkt, måste jag anse det som en mycket allvarlig försummelse, att Sverige, som ju i hög grad är strandägare i Östersjön, icke har protesterat mot denna Englands kränkning av Sveriges rätt. Man får väl skriva också denna självuppgivelse på affärsförbindelsernas konto med England och med Tyskland. Tyskland köper ju mycket, mycket malm från Sverige och betalar en del av den.

Det finns åtskilligt, som det vore skäl att tala om i samband med Sverige och det så kallade Tredje riket. Där sitter t. ex. sedan flera månader en svensk sjöman Mineur på ett tyskt tukthus eller fängelse, häktad, om jag inte minns fel, i Hamburg för att han hade haft med sig och visat tyskar antinazistiska flygblad och dömd till flera års fängelse. Det må vara sant, att saken är svår att klara juridiskt, tyskarna ha kanske rätt att så behandla utläningar efter den lag, tyskarna själva tillämpa. Här i landet finns det ingen motsvarande möjlighet att komma åt den nazistpropaganda, som här sker med rent officiella nazistiska flygblad, med tal av nazistministrarna, men bland arbetarna frågar man sig, oavsett partiståndpunkt: Har verkliga regeringen i detta fall — som t. ex. i det där föregivna spionerimålet i Spanien — gjort allt som kan göras, givit denna svenska statsmedborgare allt det skydd och all den hjälp man kan ge en landsman mot en gangsterjustice?

Är regeringen vidare medveten om allt det tyska nazistspionage, som alltså — och jag tror i ökat omfång — drives här i landet och som även den socialdemokratiska pressen gång på gång har tagit upp? Jag har, för att ta en detalj, mig bekant, att man för den svenska läroverksundervisningen i tyska

Statsverkspropositionen. (Forts.)

har tillgång till en expert — en nazist, något annat är givetvis officiellt otänkbart — som har tillfälle att resa omkring och uppbygga ungdomen med heroiska Hitlerföredrag och kanske efteråt grogga med lärarna. Men i den mån man har ryska experter som lektorer vid universiteten — jag bläddrade nyss i Uppsalakatalogen — äro de officiella sovjettryssar? Såvitt jag vet är det tsarryska emigranter. Är det rätt att ha så olika kompetensanspråk på två olika makter?

Landet översvämmas vidare öppet, frånsatt alla hemliga agenter, av nazityska föreläsare i olika ämnen. De ha så mycket att lära oss. Vi ha t. o. m. nyligen fått bevittna det motbudande skådespelet att en hög tysk officer kommer hit och öppet, det refererades i tidningarna, propagerar för hur Sverige bör sköta sin upprustning. Har svenska regeringen inga möjligheter att ge en sådan herre, och hans herrar, en admonition för hans oförsynthet? Sådant har inte förekommit tidigare. Gör bara det antagandet, att det kom en sovjetrysk generalmajor och höll föredrag här och gav Sverige råd, hur det bör lägga sitt försvar! Gör bara ett sådant antagande.

Svensk politik liksom utländsk just nu går egentligen ut på två saker: befolkningskrisen och upprustningen, d. v. s. att se till för det första hur man skall kunna fabricera så mycket barn som möjligt och för det andra hur man skall kunna ta död på dem. Man tycker, att Mussolini borde vara en tillräcklig tankeställare, då det gäller att klarlägga för folken, vad staterna vilja med sin barnpropaganda. Med ett fult ord skulle jag vilja kalla det för militärt änglamakeri.

Nu tänker jag inte på något vis angripa den nykomne kammarledamoten professor Myrdal, vars bok »Kris i befolkningsfrågan» jag redan i fjol prisade här i kammaren och vars person jag har all respekt för. Han rör inte för, att han blev ganska snöpligt sviken av sitt parti, som under födelsepaniken eller väckelsen i fjol — Korpela, viskade nyss en socialdemokrat i mitt öra, men det är kanske litet starkt — handlost föll undan för högerns mycket tvetydiga utnyttjande av Myrdals siffror. Jag hoppas, att partiet nu har fått en ledare och därmed en ståndpunkt i sin fortsatta fruktsamhet. För övrigt är ju hela problemet under utredning, och vi få väl upp den frågan till utförligare behandling. För dagen må det vara nog att säga, att här går i detta hus och i denna kammare mer än en gammal klok karl och barnafar av olika partier och ler i det tysta åt hela utredningen. Jag antar, att herrarna känna igen sig själva och en del bekanta. Jag misstänker, att vi nog inte lära få uppleva så många extra barnsängar trots vissa herrars nit — jag menar i spalterna. Men *en* komma vi att få uppleva, och det en klassisk: vi komma att få bevittna, att det stora statliga utredningsberget föder den lilla råttan.

För min del har jag som sagt all respekt för professor Myrdals såvitt jag förstår egentliga mening: ordna samhället så väl, att man kan ta ansvar för att föda upp barn åt samhället, och vi skola inte svika. Men jag tycker nu knappast, att det behövs fler människor här i landet. Jag tycker det är rätt trångt redan för en massa människor, när det gäller att få arbete, och jag tycker, att det bästa receptet är detta: ge de fattiga barnrika hjälp på olika sätt — inte som premium för att de ansvarslost ha fött för många ungar, utan därför att de för många ungarna, som finnas, äro människor, fattiga människor i nöd. Ge alltså hjälp åt folk, när de har satt sig i olycka, och lär dem sedan med statens hjälp att akta sig bättre i fortsättningen!

Den andra proceduren, fortsättningen på barnproduktionen: barnens avlivning genom kriget, och förberedelserna härför, skall jag inte taga upp. Det är ur statlig synpunkt mycket naturligt, att staten Sverige som alla andra stater just nu rustar upp. Jag förstår det livligt. Det är bara inte särdeles

Statsverkspropositionen. (Forts.)

demokratiskt i denna demokrati, att man för att vinna fyra månader inte inväntar folket i val, inte låter svenska folket självt säga sin mening utan passar på och kör igenom besluten så fort som möjligt.

Vad jag här har yttrat, herr talman, har måhända kunnat låta som desillusionerad misstämning. Det är inte det. Jag har aldrig haft några alltför stora illusioner, och vad jag har velat komma med som ett bidrag till denna remissdebatt är ett försök att se läget litet vidare än inom den statliga ramen, därmed, vågar jag tro, litet mer ansvarsfullt och allvarligt än den officiella statliga utkiken.

Vi sitta här i riksdagen som ombud för människorna i en viss stat, och som sådana ha vi nu övergått till att behandla en viss nationalekonomisk budget. Men när alla i världen slåss och prata för sina fosterland, må det vara oss — vi som inte kunna se bara efter kartbås och statsideal — tillåtet att efter fattig förmåga slå ett slag för *vårt* fosterland — det fattigaste, det värnlösaste men det enda verkligt bestående av alla: humaniteten.

Herr Nylander: Herr talman! Under en följd av år har riksdagen anslagit mycket stora belopp till lindrande av arbetslösheten. Därvid ha som bekant åtskilliga divergenser förefunnits beträffande inte så mycket anslagens storlek som fastmer formerna för hjälpverksamheten. Men i *ett* avseende har riksdagen i sina beslut år efter år kunnat följa enhälliga utskottsutlåtanden, nämligen beträffande den erforderliga kontrollen och övervakandet från arbetslöshetskommissionens sida över alla de lokala organ, som haft att i de olika orterna ombesörja hjälpverksamheten. Sålunda uttalade redan särskilda utskottet 1933, att den av kommissionen »bedrivna rådgivande och kontrollerande verksamheten är av mycket stor betydelse» och att den borde »ytterligare effektiviserats». Statsutskottet uttalade 1934, att utskottet tillstyrker, att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om föranstaltande av skärpt kontroll över tillämpningen genom statens och kommunernas organ av regler gällande för hjälpverksamhet vid arbetslöshet. Utskottet vill i samband härmed framhålla angelägenheten av, att de kontrollerande organen jämväl utöva rådgivande verksamhet.» Vid behandlingen av samma ärende 1935 kunde statsutskottet i anslutning till föregående års begäran om utredning konstatera, att arbetslöshetskommittéernas verksamhet hade blivit ytterligare kontrollerad genom arbetslöshetskommissionen, och utskottet slutar på följande sätt: »Utskottet har icke varit omedvetet om att stora svårigheter måste övervinnas, då det gäller att åstadkomma en effektiv kontroll. Angeläget är emellertid, att arbetslöshetskommissionens verksamhet i denna del utövas med oförminskad skärpa; detta icke minst i tider av sjunkande arbetslöshet.»

Ja, nog äro svårigheterna stora, när det gäller att kontrollera den mycket omfattande hjälpverksamheten i dess olika former, och stora fordringar på noggrannhet och rakryggad hållning måste för den skull ställas på den institution, som handhar dessa spörsmål. Jag vill ingalunda taga mig någon rätt att betygsätta arbetslöshetskommissionens verksamhet. Det kanske är möjligt först om åtskilliga år, då dess verksamhet kan i lugn överblickas utan störande inflytande av irriterande dagshändelser. Men det allmänna intrycket måste även i närvarande stund bliva, att arbetslöshetskommissionen visat god vilja att exakt och rätlinjigt följa och tillämpa de av riksdagen vid olika tillfällen lämnade direktiven. Så mycket mera beklagligt är det för den skull, att ett spektakel av den art, som utspelats i Brastad i Bohuslän, kunnat äga rum.

Enligt arbetslöshetskommissionens officiella rapport till socialministern ha felaktiga utbetalningar konstaterats i ett flertal fall; redovisningshandlingar

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ha förkommit redan under 1933—34, och under påbörjad granskning under 1935 har genom eldsvåda ett stort antal kvittenslistor förstörts. Trots att primärmaterialet för redovisningarna på detta sätt i stor utsträckning fördärvats, har arbetslöshetskommissionen dock kunnat konstatera felaktigheter, som medfört en hel rad anmärkningar och som bland annat resulterat i att Brastads kommun måst återbetala ett belopp av 1,873 kronor. Man kan ju tycka, att detta belopp är så ringa i en kommuns förvaltning och i statens förvaltning, att det ingenting är att göra affär av, och det är icke heller summans storlek, som givit mig anledning att här relatera fallet, utan det är en annan, mycket allvarligare omständighet. Det är de hätska utfall och anklagelser mot arbetslöshetskommissionen, som vissa tidningar, särskilt på västkusten, tillåtit sig med anledning av Brastadsaffären. Man har velat göra troligt för sina läsare, att arbetslöshetskommissionen förfarit oriktigt, ej följt direktiven utan gått omänskligt fram mot människor, som befunnit sig i beklagansvärda omständigheter. I sin rapport till socialministern har emellertid arbetslöshetskommissionen lämnat en detaljerad redogörelse för de olika fall, som i tidningsartiklarna omnämnts, och det befinnes, att arbetslöshetskommissionen icke gjort något annat än noggrant följt de kontrollföreskrifter, som en på den punkten enhälligt riksdag lämnat och år efter år ytterligare skärpt.

Vad hade man under sådana förhållanden haft anledning att vänta? Ja, inte att vederbörande tidningar skulle ha tagit tillbaka sina felaktiga uttåg-
telser! Det hade ju varit för mycket begärt, att tidningarna själva skulle söka dämpa den uppagiterade vågrörelsen. Men varför framträdde icke herr socialministern och ställde sig i frontlinjen med den allmänt väntade förklaringen, att arbetslöshetskommissionen icke gjort något annat än tillämpat de direktiv och sökt utöva den kontroll, som riksdagen anbefallt? Ett sådant framträdande hade varit på sin plats inte endast för att stödja ett honom underställt, enligt riksdagens direktiv arbetande ämbetsverk, utan även för att låta det komma till den stora allmänhetens vetskap, att felaktigheter av Brastadstyp icke få förekomma i den svenska arbetslöshetshjälpen.

Tyvärr är det icke slut med arbetslösheten. Vi få kanske räkna med hjälp-
åtgärder under många år framåt, och det är för den skull av synnerligen stor vikt, att riksdag och regering handla efter klara linjer.

Medan jag har ordet, herr talman, vill jag även beröra en annan fråga, som upptagits av flera föregående talare här i dag och som också föranlett herr finansministern att giva en förklaring. Det gäller den åtgärd, som har föreslagits av finansministern, att av de inflytande automobilskattemedlen för nästkommande budgetår skulle användas ett belopp av 7 miljoner kronor för avbetalning av statsskulden. Herr finansministern lämnade en förklaring, som han förmodligen själv ansåg vara synnerligen stark. Jag kan på vissa punkter följa honom, i synnerhet när han talade om att hans önskan var att kommunal-
skatten och särskilt vägskatten skulle lindras genom anlåtande av automobilskattemedel. Men jag kan inte finna, att han har tagit konsekvenserna av denna sin inställning. Saken är den, att 1935 års vägsakkunniga, i vilkas arbete även jag deltagit, föreslagit, att det oväntat stora överskott, som man beräknar att automobilskatten skall inbringa utöver den summa man tidigare kalkylerat med, skulle användas just till lindrande av vägdistriktens skuldbördor. Det är nämligen så, att vägdistriktet för närvarande på grund av det forcerade vägbyggandet under arbetslöshetsåren ha ådragit sig ganska stora skulder för utförande av sådana vägar, som blivit av länsstyrelserna i olika län dömda men vartill medel inte funnits tillgängliga. För att bereda lindring i arbetslösheten ha vägdistriktet därför »byggt i förskott», d. v. s. själva förskotterat de medel, som erfordrades för arbetenas utförande, med ett belopp av icke mindre

Statsverkspropositionen. (Forts.)

än 36 miljoner kronor för hela landet. 1935 års vägsakkunniga hade nu tänkt sig, att icke endast det oväntade överskottet av innevarande års automobilskattemedel utan även ett motsvarande belopp under nästa år skulle kunna användas till avbetalning av dessa förskott, vilka utgöra vägdistriktens fordringar på staten. Jag tycker, att det hade varit en konsekvent hållning av herr finansministern, om han hade följt de vägsakkunnigas förslag i stället för att taga dessa 7 miljoner kronor till avbetalning av statsskulden i allmänhet. Han har således deklarerat en viss inställning till problemet men handlat stick i stäv däremot.

Det befinnes även vid en granskning av de olika posterna i uppställningen över automobilskattemedlens fördelning, att det är en hel rad utgifter för andra ändamål än de ursprungligen avsedda, som nu föreslås bliva täckta med sådana medel. Jag erinrar om att det bebådas en väsentlig ökning av statspolisens, i det att man med eftersättande av en hel del kontrollåtgärder beträffande automobiltrafiken tänker lägga över dessa uppgifter från bilbesiktningsmännen till statspolisens. För finansiering av denna anordning skola från anslagen till bilbesiktningsmännen tagas omkring $\frac{1}{4}$ miljon kronor, och resterande belopp 582,600 kronor, skall satsas av automobilskattemedel. I denna fråga kan man givetvis hysa allvarliga betänkligheter, och det torde väl ankomma på riksdagen att i annan ordning taga ställning till denna detalj.

Märkligt är även att konstatera, hurusom av automobilskattemedlen i närvarande stund endast 58 procent användas för det ändamål, för vilket automobilskatten på sin tid infördes. Jag erinrar om att skatten beslöts för »underhåll och förbättring av för automobiltrafiken viktiga gator och vägar i städer och på landsbygden». För detta ändamål utgå för närvarande av automobilskattemedel endast 59.7 miljoner kronor, motsvarande 58 procent av de 103 miljoner, som skatten beräknas inbringa, medan återstående 42 procent användas för ändamål, som ännu för några få år sedan tillgodosågos med vanliga skattemedel. Man kan verkligen ha anledning att göra ganska många reflexioner med anledning av en sådan utveckling. Det har tidigare i dag av finansministern omnämnts, att röster höjts för att automobilskatten borde ingå i den allmänna budgeten. Ja, vi äro tydligen ett långt stycke på väg i sådan riktning, trots allt vad herr finansministern själv har uttalat om att han hyser en motsatt uppfattning.

Om man nu inför det avsevärda belopp, som automobilskatten inbringar, företager en särskild undersökning beträffande storleken av de däri ingående olika slagen av skatter, befinnes det, att fordonsskatten beräknas inbringa 28 miljoner kronor, gummiringsskatten och bensinskatten respektive 16 och 59 miljoner. Det betyder, att gummirings- och bensinskatterna utgöra 72.8 procent av hela det belopp, som inflyter genom automobilskatten. Beträffande dessa bägge olika former av automobilskatt torde det vara så, att den stora allmänheten inte tänker så mycket på att den för varje gång ett antal liter bensin eller en ny gummiring upphandlas betalar ett mycket stort belopp i skatt. Dessa förbrukningsartiklar äro även så intimt förbundna med bilens användning, att en person, som begagnar sin bil mycket, får betala en större skatt, medan däremot den, som i liten utsträckning använder sin bil, inte behöver betala så mycket i skatt. På ett helt annat sätt förhåller det sig med fordonsskatten. Den skall erläggas med ett ganska stort belopp på en gång — i februari månad varje år — och den är, det vet nog litet var av kammarens ledamöter, allt annat än populär. När bilägaren betalar fordonsskatten, har han inte någon direkt känsla av att han får någon som helst valuta för detta skattebelopp, och det skattekvitto, som enligt gällande förordning skall finnas på

Statsverkspropositionen. (Forts.)

väl synlig plats i bilen, är ju hela året runt nära nog en ständig anledning till förargelse. Härtill kommer, att klimatiska förhållanden och andra omständigheter göra, att bilarna på många håll ingalunda kunna utnyttjas under hela året, utan att man helst skulle ställa in bilen under vinterhalvåret för att återigen bruka den nästa sommarhalvår. Formerna för en avföring av bilen ur automobilregistret i sådant syfte äro emellertid så pass krångliga och förenade med sådana kostnader, att man inte uppmuntras att gå den vägen.

Vad jag här har anfört ger mig all anledning att uttala, att tidpunkten nu synes vara inne att taga under övervägande, huruvida inte en lindring av automobilskatten bör genomföras, särskilt när det gäller fordonsskatten. Det är givetvis inte möjligt att på denna punkt omedelbart kunna framlägga ett väl avvägt förslag; det är ju inte heller meningen att så skall ske under denna remissdebatt. Men jag vill här fästa uppmärksamheten vid frågan och uttalar den förhoppningen, att riksdagen inte skall låta denna viktiga angelägenhet glömmas bort utan uppta den till snar behandling.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ville göra gällande, att min kritik mot hans förslag skulle ha framställts av den anledningen, att lantbruksstyrelsen inte i alla fall hade tillstyrkt dem. Jag är lika angelägen som herr statsrådet att man är obunden och personligen sätter sig in uti och prövar frågorna. På den punkten ha vi således inga delade meningar. Men jag vet inte, om förslagen i och för sig bli sämre därför att lantbruksstyrelsen tillstyrkt dem.

Nu är det så, att min kritik riktar sig däremot, att jordbruksministern å ena sidan inte i propositionen har beaktat en hel del av de önskemål, som han mycket väl känner till att vi på jordbrukarhåll äro synnerligen angelägna om, trots att ifrågavarande åtgärder av olika prövande myndigheter blivit tillstyrkta, men å andra sidan utan tillräcklig prövning synes ha tagit upp mera storartade projekt, som tilltalade honom. Jag håller före, att det är bra att vara obunden, och väl vore, om jordbruksministern, när det gäller att utforma stödåtgärder för jordbruket, vore lika obunden av hänsyn till sin socialdemokratiska uppfattning, som han synes vara obunden av hänsyn till jordbrukarnas speciella önskemål i vissa fall och till lantbruksstyrelsens.

När jordbruksministern berörde spannmålspriserna i höstas sade han att det höll på att gå så, att kvarnarna fingo inställa sin drift eller också inmalningsprocenten sänkas, därför att vete inte kom i marknaden. Men herr statsrådet vet ju lika väl som jag, att så fort priset hade fått närma sig 18 kronor per deciton hade mycket fort tillräckligt med vete kommit i marknaden, ty både jordbrukarna och handlandena voro säkerligen inställda på att priset skulle gå upp till denna siffra på grund av knapphet. Jag tror inte, att det hade medfört någon större olycka, om det i höstas tillfälligtvis blivit en prisstegring utöver 17 och upp till 18 kronor. Den farhåga, som jordbruksministern tydligen hyste för att hela vår inmalningsordning skulle ha kunnat rivas upp, framstår såsom ganska ogrundad, enär spannmålsföreningen låg inne med väl över ett halvt årsbehov av vete för handelskvarnarna och hade hunnit utför-sälja detta lager, om priset hotat stiga över 18 kronor.

Det är nog ibland ganska vanskligt att på hösten bedöma, hur stor skörden är, och därför får jag lov att säga, att när jag läste jordbruksministerns uttalande, att skörden skulle lämna överskott och hans varning för alla spekulationer i att det kunde bli en knapp skörd, som möjliggjorde högre priser än motsvarande inlösningspriset, tyckte jag det var en mycket djärv utsaga. Det kunde hända, att jordbruksministern fick rätt, men det kunde också hända, att han icke fick det. En varning för hamstring och dylikt tycker jag var fullt

Statsverkspropositionen. (Forts.)

befogad, men det var en helt annan sak att säga till jordbrukarna ungefär så: Skörden är så och så stor, ni få troligen ej mer än det och det priset, varför ni böra inställa er därefter. Detta medförde resultat av ekonomisk art för Sveriges jordbrukare, som kanske herr statsrådet bort tänka litet närmare på innan så bestämd ställning togs. Och herr statsrådet måste förstå, att när man riktar kritik mot en sådan åtgärd, sker det inte av kritiklusta utan av omtanke om att man skall nå det bästa möjliga resultatet med regleringen.

Så sade herr statsrådet vidare, att den högeruppfattning, som i jordbrukspolitiska frågor kommer fram — han använde kanske litet andra ord — den är i regel inte mycket värd. De herrar, som företråda den, ta sig ton, men i själva verket innebära deras motioner och förslag just ingenting. Och så sökte herr statsrådet att som bevismedel använda en av högern nyss avgiven motion. Han framhöll en passus i denna, där man för jordbrukets produkter begärde samma prisrelation, som förelåg 1925—1929. Så säger jordbruksministern, att vi motionärer tydligen inte räknat med att man genom statsåtgärder har fått helt andra och genom nämnda åtgärder växlande prisrelationer för kraftfoder och dylikt, varför motionens yrkande förer in i en kretsgång. Motionärerna ha visst icke förbisett statsåtgärdernas inverkan på exempelvis oljekakspriset. Men statsrådet vet väl, att det inte är bara kraftfoder, som ingår i jordbrukarnas utgiftsstat utan en mängd andra förnödenheter, såsom maskiner och annat. Dessbättre utgör det accisbelagda kraftfodret icke någon övervägande del av jordbrukets driftsförnödenheter, varför en fördyring av oljekakorna icke spelar någon större roll vid avvägande i huvuddrag av prisrelationen. För att ta hela saken enkelt: Motionärerna vilja att jordbruksprodukterna skola ha samma bytesvärde som under perioden 1925—1929 gent emot varor, som behövas för jordbrukets drift.

Om en lantbrukare skall bruka en egendom, antingen såsom ägare eller såsom arrendator, och han måste få in en viss summa pengar för att därmed täcka vissa utgifter, är det inte då ganska rimligt, att han önskar ett prisläge, som möjliggör försäljning av egendomens produkter till sådana priser, att han kan betala dessa utgifter utan att komma på balans? En privat människa, som är beroende av marknaden, kan inte resonera på annat sätt. Visserligen kunna t. ex. från statens sida andra medel sättas in för att klara sådana svårigheter, men det kan inte jordbruket göra, och därför tycker jag det är ganska förklarligt, om vi jordbrukare försöka hävda ett prisläge, som ur utbytessynpunkt är tillfredsställande.

När herr statsrådet sade, att det är farligt att taga sig ton, eftersom man aldrig vet, hur den ena eller den andra saken kan komma att utfalla, är jag den första att erkänna, att man inte skall göra det. Men den regeln är ganska allmängiltig. Vore det inte skäl i att försöka komma överens om att även de saker, som herr statsrådet handhar och handlägger i fråga om jordbruksregleringarna, äro så pass viktiga och svåra, att det kan vara angeläget att även vi jordbrukare få försöka hjälpa till med att belysa dem ifrån våra synpunkter? Jag tror inte, att frågorna skola förlora på att man på det sättet kommer fram till en allmän samverkan för att nå bästa resultat.

Att herr statsrådet var mycket hemma i jordbruksfrågor, fingo vi nyss en klar uppfattning om, när herr statsrådet vid behandlingen av statistiken från svinavelsområdet visade sig vara synnerligen hemma i de mest intima detaljer rörande denna gren av jordbruket.

I mitt förra anförande framhöll jag önskvärdheten av att fiskerinäringen finge erforderligt stöd. Med anledning därav sade herr statsrådet, att det naturligtvis går att göra en hel del gott för fisket, men att man då kanske måste i så hög grad begränsa den personliga friheten, att jag icke skulle tycka

Statsverkspropositionen. (Forts.)
hjälpn vara lämplig eller böra komma till stånd. Ja, i den delen äro vi nog ganska eniga, att man inte i onödan bör begränsa friheten, men man kan väl tänka sig, att det kan vara möjligt att komma fram med förslag, som inte behöva innebära så särskilt svåra intrång i den personliga friheten.

Dessvärre är det så, att även om vi söka göra alla regleringar på jordbrukets område så enkla som möjligt, bliva de ändå alltid litet mera invecklade än man tänkt sig från början. Jag måste befara, att jordbruksregleringarna icke bli enkla, om herr statsrådet undan för undan får in i regleringarna en hel del bestämmelser om minimilöner och om att jordbruksnämnden skall bestämma detaljpriset på mjölk och dylikt. Jag vill tro, att herr statsrådet vill bibehålla den personliga friheten och den enskilda företagsamheten i möjligaste mån, men skola regleringarna användas såsom instrument för att nå socialdemokratiskt mål i fråga om jordbruket, är jag övertygad om, att den väg, som herr statsrådet kanske nödgas vandra till det socialdemokratiska planhushållet, blir en väg, kantad av herr statsrådets vackra föresatser att skydda den personliga friheten.

Herr statsrådet **Sköld**: Jag skall inte gå in på alla de synpunkter, som den föregående ärade talaren har framfört, utan jag skall endast hålla mig till ett par saker, som jag tycker det vore så gott att herr Gustafson och jag få klara upp genast. Jag tar då först upp frågan, hur man skulle ställa sig till spannmålsförsäljningarna förra hösten.

Herr Gustafson tycktes vilja förneka, att det förelåg någon fara för att inte spannmål skulle komma att tillföras marknaden, om man endast hade låtit vetepriset stiga till 18 kronor. Därvidlag skall jag bara be att få anföra, att jag fick vid den tidpunkten vetskap om att det fanns ganska stora spannmåls-lagrare, som hade blivit tillfrågade, om de ville sälja sitt vete, och att de hade förklarat, att vetet icke var till salu. När man bad dem säga något pris, svarade de: »22 kronor». Jag bara nämner detta nu för att visa, att det fanns ett mycket betydande spekulativt inslag på spannmålsmarknaden vid det tillfället.

Men låt mig nu se bort ifrån detta, låt mig giva herr Gustafsons version vitsord och låt oss sålunda tänka oss, att om vetet drivits upp till ett pris av 18 kronor, skulle det ha börjat komma fram vete i marknaden. Men om det sedan visat sig, att skörden täckte vårt årsbehov, måste ju följden bli, att man, om man hade haft ett vetepris av 18 kronor i november och december månader, skulle ha fått ett vetepris av 16 kronor i maj månad, eftersom ju inlösningspriserna under sommaren måste bli gällande så snart det finns överskott. Följden därav skulle då bliva, att den, som sålt vete på hösten skulle ha fått 18 kronor därför, medan den, som lagrat vete till sommaren, bara skulle få 16 kronor per 100 kg. Jag undrar, om vi efter den betan skulle ha fått uppleva, att det funnes några här i landet, som vågade sig på att lagra spannmål för att skapa en sund prisutveckling på brödspannmål. Ja, jag försäkrar, att om följden bleve denna, så skulle vi ha slagit sönder hela den ekonomiska för- eningsrörelse på spannmålshandelns område, för vilken herr Fritiof Gustafson varit en sådan mäktig förespråkare. Nu stå vi här och veta inte mycket. Ifall det blir en knapphet på brödsäd, om det visar sig att årsproduktionen av brödsäd icke räcker till, kan herr Fritiof Gustafson ha haft rätt, men om det visar sig, att det blir spannmål till inlösnings av staten, har jag haft rätt. Ingen vet i denna stund vem av oss, som får rätt. Är det då inte bättre att vara litet mera försiktig och litet mindre spekulativ; och det lär väl ändå inte kunna förnekas, att den linje, som jag företräder, är den försiktiga och att den linje, som herr Gustafson företräder, är den spekulativa. Jag menar därför, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

de starkaste skälen tala för att vi nöja oss med en sund och normal utveckling på brödsädesmarknaden utan några av spekulation framkallade toppar.

Jag skall också med några ord komma in på frågan om högerns förslag om prisrelationerna, och jag måste då säga, att jag har litet svårt att följa herr Fritiof Gustafsons resonemang därvidlag. Ty det är att märka, att högern inte i sin motion föreslår, att man skulle komma fram till en prisnivå i fråga om jordbruksprodukter, utan vad högern föreslår är, att man skall komma fram till en relation i fråga om prisen på jordbruksprodukter och prisen på jordbruksförnödenheter, och så lägger man i vågskålen med förnödenheterna även foderspannmålen, på vilken staten höjer priset för att hjälpa jordbruket. Man räknar alltså in på den sida i bokföringen, som är till nackdel för jordbruket, de höjda priser, som staten skapat för att hjälpa jordbruket. Detta verkar ju paradoxalt, inte sant, och det är också paradoxalt.

Om man vill spalta upp verkligheten, kommer man naturligtvis till det resultatet, att fodermedelspriserna innebära för vissa jordbrukare ett onus, medan de för andra äro en klar fördel. Följaktligen kan man få lov att handskas olika med dessa poster allt efter jordbrukets läggning. Men om man då erinrar sig, att statsmakternas politik har gått ut på att gynna användningen av inhemskt foder, måtte det väl ändå bli den upp- och nedvända världen att säga: »Här skola vi eftersträva en prisrelation emellan förnödenheter och produkter, som staten motarbetar genom sin egen jordbrukspolitik.» Det kan ju, som jag nämnde i mitt förra anförande, vara så olyckligt, att man därigenom ger sig ut på jakt efter en stjärna, som befinner sig så långt bort, att man aldrig kan nå den. Om jag behöver, för att höja priserna på jordbruksprodukter, höja prisen också på fodermedel, har jag i samma ögonblick skapat ett nytt behov att höja prisen på jordbruksprodukter, och höjer jag dem genom att höja fodermedelspriserna, har jag skapat ett nytt behov att höja priset på jordbruksprodukter, så att det kan hända, att jag aldrig i tidernas tider kan nå det målet.

Jag har nu härmed inte uttalat någon kritik över högerpartiets avsikter och högerpartiets deltagande i diskussionen om jordbrukspolitiken. Tvärtom betraktar jag det såsom angeläget, att man från alla sidor försöker draga sina strån till stacken för att man skall kunna komma fram till den bäst överlagda ståndpunkten. Men jag anser också, å andra sidan, det ligga i sakens intresse — om jag ser, att ett projekt, som man från högerhåll kastat fram, är förenat med sådana motsägelser att det näppeligen kan föra diskussionen framåt — att jag påpekar detta för högern i så god tid att högern kan ge sig tid att tänka över saken ännu en gång.

Herr statsrådet **Möller**: Jag begärde ordet endast för att lämna en kompletterande upplysning till herr Stendahls uppgifter rörande de sociallån, som inte hava kunnat rädda vissa företag från konkurs och som hava medfört förluster.

Herr Stendahl har, såvitt man kan förstå av hans egna uttalanden, en mycket rik ekonomisk erfarenhet, och jag förmodar, att han har förutsatt att på de lån, som utlämnades ifrån anslaget till främjande av enskild verksamhet, förluster icke skulle komma att uppstå, men om den uppfattningen torde han väl vara tämligen ensam. Ingen vet ju riktigt, hur stora förlusterna i en låneverksamhet kunna bliva, men vi ha ju i alla fall upplevat en del på detta område, eftersom statsmakterna ha måst stödja åtskilliga enskilda banker, vilkas egentligen enda uppgift är att taga emot pengar från andra och utlåna dem i sin tur.

Jag förmodar, att om man hade rättighet att med samma intensitet granska

Statsverkspropositionen. (Forts.)

våra bankinrättningars utlåningspolitik som man granskat statens, skulle man komma att konstatera, att inte ens bankerna, som ju ändå för lånen kräva säkerhet av en helt annan karaktär än vad som medges för sociallånen, ha kunnat skydda sig mot förluster på låntagare. Så tillvida vet jag inte, om skillnaden är så förfärligt stor mellan den låneverksamhet, som bedrivs på grundval av riksdagsanslaget i förevarande avseende, och annan låneverksamhet, men vad som i detta sammanhang kan ha intresse, är väl att söka konstatera, hur stora förluster staten har lidit på de utlämnade lånen. Det är klart, att det ännu är för tidigt att yttra sig med någon bestämdhet därom, men de konstaterade och beräknade förlusterna äro till dags dato 182,000 kronor, och den summan representerar ungefär skillnaden mellan statens inlånings- och utlåningsränta på de belopp, som äro utlånade från detta anslag. Ännu så länge kan man därför knappast tala om att statsverket har lidit någon verklig förlust, även om, som självfallet är, man måste räkna med att åtskilliga av de företag, som blivit stödda av staten under depressionen, icke hava motsvarat förhoppningarna utan gått under. Man skall observera, att lånebeloppen i regel ha varit så låga, att de ungefär motsvarat ett års kontantunderstöd åt de människor, som därigenom ha kunnat bibehållas i arbete, och skulle man granska resultatet av låneverksamheten från den synpunkten, tror jag inte, att man har någon större anledning att beklaga, att denna verksamhet har bedrivits. Det var vad jag här hade att säga.

Det kanske tillåtes mig att påpeka, att remissdebatten, såvitt jag förstått, har gått efter rätt stora linjer. Men det var ju bara att vänta, att herr Sten-dahl skulle draga in några verkliga småsaker i en debatt av denna karaktär.

Herr Sandström: Herr talman, mina herrar! Den statsfientliga verksamhet, som i allt större omfattning och med växande styrka förekommit i vårt land allt sedan slutet av världskriget, föranledde riksdagen år 1933 att i enlighet med enhälliga utskottsutlåtanden i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t att med det snaraste föranstalta om en förutsättningslös utredning angående åtgärder mot sådan av sammanslutningar eller enskilda bedriven verksamhet, som syftar till att med våld eller eljest på olaglig väg omstörta eller förändra Sveriges stats- eller rättsordning. I anledning härav tillsatte Kungl. Maj:t i slutet av maj samma år en kommitté, som fick i uppdrag att utföra den av riksdagen begärda utredningen, och denna kommitté framlade i januari 1935 ett betänkande med förslag till vissa lagbestämmelser, åsyftande att åtminstone i någon mån komma till rätta med den högförrådiska verksamhet, som har till mål att med illegala medel omstörta den bestående samfundsordningen. Av det utredningsmaterial, som av denna kommitté insamlats, framgår — om man till äventyrs icke förut ägde kännedom därom — med rentav skrämmande tydlighet, att den mot den svenska rättsstatens grundvalar och bestånd riktade verksamhet, som under en följd av år särskilt bedrivits av det längst till vänster stående, till den kommunistiska internationalen, Komintern, anslutna sillénkommunistiska partiet, är av en synnerligen allvarlig innebörd. I detta sammanhang må endast erinras om, huru som detta kommunistiska parti öppet satt som sitt mål att, sedan undermineringsarbetet tillräckligt länge bedrivits och ett lämpligt tillfälle synes yppa sig, på revolutionär väg, d. v. s. under våld och blodsutgjutelse, omstörta den bestående samfundsordningen för införande av proletariatets diktatur med dess grymma terror och fåtalsvälde. De yttranden, som avgivits över kommittébetänkandet, hava så gott som enhälligt med endast ett par undantag — detta gäller utlåtandena från länsstyrelserna i Kopparbergs samt Göteborgs och Bohus län — gått i den riktningen, att en lagstiftning på ifrågavarande om-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

råde är ej blott önskvärd utan även av förhållandena oundgängligen påkallad. Ja, i flera av myndigheternas yttranden har med skärpa framhållits, att de åtgärder mot den statsfientliga verksamheten, för vilka kommitténs majoritet gått in, icke kunna anses tillfyllestgörande, utan att en mera skärpt lagstiftning måste anses av omständigheterna påfordrad. Det är betecknande, att länsstyrelserna i de delar av landet, Norrbottens och Västernorrlands län, där den statsfientliga propagandan hitintills mest framträtt, uti sina yttranden över kommittébetänkandet med all möjlig bestämdhet uttalat sig i sist angivna riktning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför, bland annat, följande: »Det är en sund reaktion hos staten och de laglydiga medborgarna att slå ned, upplösa och förbjuda ett revolutionärt parti. Vad som behöves är en klar förbudslag. En verksamhet, som det sillénkommunistiska partiet ålägger sina medlemmar, synes i sig själv så klart landsfördärlig, att den icke bör tillåtas, och de sammanslutningar, som driva den, böra följaktligen omedelbart upplösas. Nödvändigheten härav accentueras än mer av det förhållandet, att rörelsen tar sina order från utländsk makt. Det kan icke bliva tal om åsiktsförtryck eller tanketvång, om samhället vägrar att tolerera det fria bedrivandet av en verksamhet, vars slutliga syfte riktar sig mot själva samhällets grundvalar.»

Länsstyrelsen i Norrbottens län, som för övrigt jämställer Kilbomskommunisterna med Sillénkommunisterna, påpekar vidare, att vid 1932 års riksdagsmannaval kommunisterna i länet samlade över 20,000 röster och således utgjorde mer än 25 % av de röstande i länet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län vill — här citerar jag — »såsom sin principiella mening hava uttalat, att lagstiftningsåtgärderna på området böra gå ut på ett direkt och omedelbart undertryckande av sådana företeelser, som uppenbarligen syfta till att med våld omstörta statsordningen». Vidare anför denna myndighet, hurusom det står klart för länsstyrelsen, att samhället bör utrusta sig med väsentligt ökade möjligheter utöver dem, som redan förefinnas, för att komma till rätta med de statsfientliga tendenser, som mer och mer framträda, att den av kommittén föreslagna huvudlagen icke förmår att i erforderlig grad bereda samhället det skydd, som bör förefinnas, samt att de föreslagna åtgärderna till stävjandet av propagandan mot rikets försvarsanstalter — här åter ett citat — »böra betydligt skärpas för att undanröja den synnerliga fara, som ligger i den nu fortgående statsfientliga verksamhetens systematiska undergrävande av krigsmaktens lojalitet mot stat och rättssamhälle — den allvarligaste arten av den statsfientliga propagandan».

Av intresse är också det av länsstyrelsen i Älvsborgs län över kommittébetänkandet avgivna yttrandet, vari länsstyrelsen såsom sin uppfattning uttalar: »Våldsmännen ha ingen rätt att kräva mildhet. Kan en stamping-out-metod antagas ge de bästa resultaten, finnes ingen anledning att ej tillgripa den. Ge mildare metoder lika eller bättre resultat, böra de givetvis föredragas.» — »Taga vi på allvar itu med dem», fortsätter länsstyrelsen, »som föra barbariets talan, rensa vi bort vad i lagstiftning och lagtillämpning skänker ett formellt skydd åt den uppenbara fräckheten, stödja vi samhällets vilja att skydda friheten och beivra självsvåldet, då ökas också våra utsikter att hålla barbariet borta». — »Man bör hindra smittan», säger länsstyrelsen, »att spridas samt undgå inandning av statsfientligt smittoämne».

Med hänsyn till de mångstämmiga vittnesbörd, som uti kommittébetänkandet och de däröver avgivna yttrandena förekomma om den uppenbara vådan av den mot det svenska kultur- och rättssamhället riktade verksamhet, som bedrivs av kommunisterna, synes det vara en oavvislig plikt för statsmakter-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

na att med all kraft och beslutsamhet här gripa in för att snarast möjligt söka råda bot mot det onda.

Att den sittande socialdemokratiska regeringen, som enligt sitt eget program lika mycket som en borgerlig regering bör vara en värnare av vårt folks på frihetens grund uppbyggda demokratiska statsskick, i den förhandenvarande situationen, sedan en fullständig och tillförlitlig utredning blivit förebragt, funnit sig böra intaga en helt passiv ställning, är verkligen ägnat att förväna och har uppväckt oro och förstämning bland vida lager av vårt folk. Läget är sannerligen för allvarligt, för att en de korslagda armarnas politik i den förevarande frågan skulle anses vara ens försvarbar, än mindre tillräddig. Det gäller nu icke längre, det visar erfarenheten, att enbart lita på de uppbyggande krafter, som verka i samhället och därvid i viss mån kunna utgöra ett motgift till den samhälleliga pestsmitta, vilken kommunisterna söka att inympa i samhällskroppen. Ty dessa hälsobringande krafter förringas till sitt värde eller bliva rent av verkningslösa, om icke samhället äger vilja och makt att hävda statens auktoritet och att positivt ingripa i profylaktiskt och samhällssanerande syfte.

I detta sammanhang må ock framhållas, att, såvitt den förebragta utredningen ger vid handen, den landsförrådiska verksamheten i vårt land ingalunda synes vara på retur. Detta är åtminstone *icke* fallet i den del av landet, varest jag bor och har min verksamhet förlagd. Ett ytterligare riskmoment förefinnes jämväl med fäst avseende å det förhållandet, att kommunisterna, efter allt att döma, förfoga över betydligt större materiella resurser, än vad en utomstående måhända är sinnad att antaga.

Med glädje hava vi svenskar förnummit, hurusom upplysta utlänningar, vilka under den senare tiden besökt vårt land samt ägnat sin uppmärksamhet åt dess andliga och materiella odling ävensom dess samfundsförhållanden, såsom sin uppfattning uttalat, att Sverige är ett alldeles särskilt lyckligt lottat land med en rangplats bland nu existerande kulturstater. Bör icke detta för oss gynnsamma omdöme utgöra en maning att icke med sorglöst lättsinne se bort från de underminerande krafter, som sträva att platt tillintetgöra vår fäderneärvda frihet och kultur för att föra oss in under oket av ofrihet och barbari?

Just i dessa dagar, då vårt folk, särskilt med hänsyn till den utrikespolitiska situationen, står inför nödvändigheten att förstärka och ordna sitt försvar, framträder mera än någonsin förut det oundgängliga behovet av att äga fullt verksamma medel till stävjande av den landsfientliga verksamhet, som ännu nästan obehindrat får fortgå. Det är alldeles orimligt, att staten, samtidigt som krafterna anspännas för att giva oss ett i möjligaste mån betryggande försvar, skall bortse från de inställningar och rörelser, som avse, först att förstöra den militära disciplinen och sedan att göra krigsmakten till ett användbart redskap, icke till rikets försvar och, i fall av överhängande fara, till upprätthållande av den lagliga samhällsordningen, utan för igångsättande av uppror, som, om det skulle lyckas, komme att innebära en förintelse av vår frihet och kultur. Nu måste det anses nödvändigt att erhålla en lagstiftning, som effektivt stadgar förbud för anslutning till rörelser, som avse att undergräva krigstukten eller eljest hava ett statsfientligt syfte. En allvarlig fara för rikets säkerhet föreligger. Ett dröjsmål kan bliva ödesdigert.

Herr Lindström: Herr talman! När man har suttit i denna kammare under de tre senaste åren och lyssnat på de debatter, som ha förts i socialpolitiska och finanspolitiska frågor, har man ofta fått höra mycket dystra spådomar med anledning av den politik på dessa områden, som den sittande regeringen har fört. En av de flitigaste, tvärsäkraste och dystraste spåmännen har varit

Statsverkspropositionen. (Forts.)

den ärade ledaren för högerpartiet, som vid alla de viktiga tillfällen, då dessa saker ha varit på tal, låtit sin röst höras.

Vid 1933 års riksdag sade han under en debatt, som gällde dessa ting, bl. a. följande ord: »Regeringens förslag är enligt min bestämda och ärliga övertygelse icke till nytta utan till skada för Sveriges arbetare, det kommer att i hög grad försvåra den återhämtning av näringslivet, som vi i alla fall måste hoppas på, det kommer att medföra allvarliga skador för vårt folk, och det kommer, enligt min uppfattning, att öka den arbetslöshet, som man velat motverka på detta sätt.» Ja, högerpartiets främste representant kan betrakta detta uttalande mot bakgrunden av den ekonomiska situationen i landet i dag och det budgetförslag, som nu har framlagts, och som nu också har varit med om att diskutera i dag. Tonfallen ha varit andra och nya nu, och detta innebär, att man måste konstatera, att spådomarna i alla fall icke voro hållbara.

Under en debatt i denna kammare vid 1934 års riksdag uppställde samme ärade talare frågan: »Vad kommer i framtiden?» Och han svarade: »Vi ha med all sannolikhet att räkna med minskat skatteunderlag, och alla reserver i vår budget äro samvetsgrant tömda.» Hur ligger det till därmed i dag? Jag kan besvara den frågan med samma hänvisning som jag nyss gjorde: det som kom i framtiden det var inte precis det som man ifrån många håll hade hört, och jag tror, att hur man än förklarar orsakerna till denna lyckliga utveckling, kan man i alla fall inte förneka, att den utvecklingen har kommit till stånd. Har den kommit till stånd med hjälp av eller trots den förda politiken, är den i alla fall ett faktum, som vi alla kunna konstatera, och när vi konstatera detta faktum, må vi än en gång erinra oss, att det mycket bestämt och tvärsäkert sades ifrån, att man med den politik, som fördes, inte skulle kunna komma till detta totala resultat.

I det tal, som högerledaren här höll i dag vid inledningen av debatten, kom han in på dagens situation, bland annat i arbetslöshetsfrågan, och han yttrade därvid ungefär följande: »De som kvarstå såsom arbetslösa under en högkonjunktur få ej nytta av fortsatta kapitalinvesteringar från statens sida. Arbetslöshetsproblemet natur är nu ett annat än då vi brottades med en stor och allmän krisarbetslöshet, och det problem, som nu skall klaras», menade den ärade talaren, »det måste klaras med den arbetslöshetspolitik, som bedrivs genom statens arbetslöshetskommission.» Ja, är det verkligen möjligt att klara det problemet med det hjälpmedlet? Jag hör nu av herr Bagge, att han icke har sagt så. Jag antecknade vad han sade, och menade han inte detta, måtte han i varje fall ha uttryckt sig mycket dunkelt. Jag fick i varje fall den uppfattningen av vad han sade. Han rekommenderade åtminstone icke något annat medel än arbetslöshetskommissionen, och han varnade bestämt för att man skulle försöka använda statsmedel för att skapa en ökad arbetsvolym i den öppna marknaden.

Nu skall jag ställa fram för den ärade talaren ett konkret arbetslöshetsproblem under vad man kallar en högkonjunktur, nämligen arbetslöshetsproblemet i Bohusläns 21 stenkommuner. Man har hört talas om detta många gånger förut, säger man, och det är riktigt, men man kommer alltid att få höra talas om detta problem, ända tills det blir löst på ett rimligt sätt. Det finns i Kungl. Maj:ts proposition nr 19, som rör bl. a. tilläggsanslag till arbetslöshetskommissionen, en intressant utredning från statens arbetslöshetskommission. Där har man framför allt lagt fram förhållandena i tre särskilt svårt hemsökta landsändar, Blekinge län, Göteborgs och Bohus län samt Västernorrlands län. Man har därvid räknat ut att årsmedeltalet under förra året av hjälpsökande arbetslösa i de bohuslänska stenkommunerna var 3,737. Av dessa voro 3,278

Statsverkspropositionen. (Forts.)

stenhuggare, således människor som tidigare hade arbetat inom och fött sig på stenindustrin. Denna industri är nu nästan slut, och såvitt man kan döma har den inte några större framtidsmöjligheter. Emellertid finns det på ett mycket litet och begränsat arbetsområde nära 3,300 arbetslösa stenhuggare. Kan man klara deras problem med arbetslöshetskommissionen? Ja, skall man välja den vägen, får man fortsätta att driva denna form av arbetslöshetspolitik ända tills den nuvarande generationen, från den tidiga medelåldern och uppåt, har dött ut och på det sättet kommit undan. Under tiden måste man även klara problemet med att skaffa arbete åt de nya människor, som födas och växa upp inom detta distrikt. Jag tror, att det exempel, som jag nu använt, till full evidens visar, att man inte kan med de arbetslöshetspolitiska medel, som kunna sammanfattas under rubriken statens arbetslöshetskommission, klara upp dessa viktiga problem, som i ungefär samma form gälla inte bara Bohuslän utan jämväl Blekinge län, Västernorrlands län, vissa delar av Norrbotten och även i viss mån Värmlands län.

Det uppgives, att för närvarande ungefär 1,200 stenhuggare hava sysselsättning i sitt gamla arbete i Bohusläns stendistrikt. Av dessa är det 1,020 stycken, som hugga smågatsten åt firmor, som kunna fortsätta sin verksamhet på grund av statslån, och endast 180 — säger 180 — av dessa smågatstenhuggare hava sysselsättning i firmor, som — om jag så får uttrycka mig — på detta sätt direkt arbeta åt den öppna marknaden.

Detta exempel understryker vad jag har sagt, att det tills vidare icke finns några naturliga försörjningsmöjligheter för ifrågavarande människor. Man måste sörja för dem på ett helt annat sätt.

Medan jag är inne på bohuslänsproblemet, skall jag be att få säga ett par ord med anledning av det anförande, som här hölls av en representant för högerpartiet på Älvsborgslänsbänken. Den talaren var inne på ett spörsmål, som jag för min del har haft mycket att göra med under de senaste månaderna, ett spörsmål, som jag har fört fram med all kraft i min tidning och som har väckt ganska mycket uppseende. Det är fallet Brastad. Nu försökte den ärade talare, som jag sist åsyftade, vända allt detta mot vissa socialdemokratiska tidningar och mot dem, som där hava skött pennan, men jag tror, att om man undersöker denna sak, skall man finna, att den efterklang av högerpresens politik i den frågan, som vi ha hört här i debatten i dag, verkligen inte är mycket att fästa avseende vid.

Det gäller en skollärare i Brastads kommun, som är en av de svårast hemsökta stenkommunerna i hela Bohuslän och en av de hårdast drabbade kommunerna i hela detta land. Denne hade en stor arbetsbörda sig pålagd, och han utförde för en mycket ringa ersättning ett jättearbete för att hjälpa de arbetslösa i kommunen, vilka under vissa tider utgjorde majoriteten av familjeförsörjarna där. Han hade under år 1934 och under den tid han sysslade med dessa angelägenheter, till dess han under år 1935 av länsstyrelsen avkopplades därifrån, cirka 900,000 kronor att fördela bland hjälpsökande arbetslösa i reservarbetarlöner, kontanthjälp o. s. v. Sedan en undersökning kommit till stånd, visade det sig, att han skulle ha betalat ut 1,873 kronor för mycket eller två tiondels procent av den totala summa, som han haft med att göra. Dessa två tiondels felprocent ha icke blivit utbetalade på grund av slarv och vårdslöshet utan på grund av olika tolkning av de gällande direktiven, av vilka en del berörde mycket svårtolkade fall och en del absolut ömsmande fall, vilket man tycker att undersökningen sedan skulle hava tagit hänsyn till.

Ett sådant fall kommer jag ihåg och kan därför relatera det. Det gällde en man med, om jag inte missminner mig, hustru och sju barn. Mannen måste

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ut på reservarbete. Hustrun blev emellertid sjuk och måste transporterats till lasarettet i Uddevalla. Mannen hade inte råd att på sin reservarbetslön anställa någon person att vara hemma och sköta om barnen, utan han måste resa ifrån sitt reservarbete för att sköta hemmet. Då bytte han med arbetslöshetskommitténs ordförandes medgivande ut sitt reservarbete med en annan man, som var hemma i kommunen och hade kontantunderstöd, så att han fick dennes kontantunderstöd i stället. Detta byte, som kom att verkställas utan att en del föreskrifter om tidsintervall och sådant iakttagos, räknades såsom ett stort fel, och det var kanhända ett fel ur formell synpunkt. Men ur mänsklig synpunkt var det inte någonting sådant, som humana människor bråka om. Det skall bara vara sterila byråkrater och omöjliga petitessmakare, som resa process om sådana ting.

I ett annat fall gällde det en redan stor familj, där man fått ytterligare tillökning med ett barn. Detta barn togs upp för kontantunderstöd en månad tidigare än som skulle ha skett, ifall man riktigt formellt hade följt reglerna.

Sådana äro en hel del av dessa fall, och även om de icke med hänsyn till de regler, som gälla, kunna förklaras, kunna de försvaras med hänsyn till det nödläge, som rådde i kommunen och ännu råder i kommunen och med hänsyn till det utomordentligt omfattande klientel, som det här gällde. Vad skedde nu med denne man? Jo, det skedde, att han avkopplades — inte av arbetslöshetskommissionen utan av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län — från sin funktion som ordförande i Brastads arbetslöshetskommitté. Detta meddelades över hela landet, och man fick det intrycket på många håll att han var en man, som på ett upprörande sätt värdslösats sina uppgifter.

Jag tror, herr talman, att om vi övertänka, hur denna sak ligger till, skola vi alla känna oss mycket upprörda. När den minsta lilla statstjänsteman begår ett fel, som kanske till och med är större än detta, så gör man en undersökning om fallet först, och sedan avkopplar man honom från tjänstgöring, om felet är så stort att han bör mista sin tjänst. Om han har gjort sig skyldig till ett mindre fel på grund av feltolkning och missuppfattning, ett fel som mycket lätt kan botas, kanske han får ersätta vad som har åsamkats det allmänna i fråga om större kostnader, men han blir inte avsatt. Men denne kommittéordförande sparkades ut, innan undersökningen blivit gjord, och han — jag upprepar det — basunerades ut för hela landet såsom en halv förbrytare och har icke den dag som i dag är fått någon ordentlig upprättelse, vilket han borde ha fått, om det funnes någon mänsklig känsla i de byråkrater, som sköta dessa ting. Jag använder hårda ord, men jag står för dessa ord, därför att här har skett — jag understryker det än en gång — något så exemplöst upprörande, att den, som skall kunna försvara detta, antingen måste vara ganska hård eller också ha mycket litet reda på vad som verkligen har skett.

Den här mannen, som herr Nylander också har talat om, har i alla fall förmått behålla sina sockenbors förtroende, ty han omvaldes enhälligt till kommunalfullmäktiges ordförande för innevarande år. Hade han misskött sig så förfärligt, som det påstås, skulle väl de borgerliga ledamöterna av Brastads kommunalfullmäktige, som ha sett hans gärning på nära håll, åtminstone ha reagerat så mycket, att de inte skulle ha givit honom hans förtroendeuppdrag tillbaka såsom kommunalfullmäktiges ordförande. Man skall tala tyst om Brastadsfallet. Det kommer ingen skugga på den man, som jag här har talat om, utan den verkliga skulden därav skall läggas på en byråkratisk, omöjlig arbetslöshetspolitik, som naturligtvis på vissa håll och kanter måste leda till en del tolkningstvister och kanske en del gnissel i själva handhavandet av den praktiska delen av politiken.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Stendistriktens problem — det visar Brastadfallet och läget i Brastad överhuvud — kan inte klaras, utan att man dels skaffar arbete och framför allt skaffar sådant inom stenindustrien för de gamla arbetarna och dels försöker placera de unga arbetarna på andra håll. I detta sistnämnda avseende har genom regeringens initiativ någonting verkligen skett. Man har satt i gång yrkesskolor, som tagit upp en hel del av den yngre generationen inom stendistriktet, och på den vägen kan man under loppet av några år lätta en del av försörjningsbördan, får man hoppas. Men problemet är svårast att lösa, då det gäller de gamla, de medelålders männen, som icke ha någon utsikt att kunna komma till andra orter och arbetsområden. Vad skall man göra med dem? Man måste skapa arbetsmöjligheter inom de områden det här gäller. Kommunikationsministern har för statsbeställningar på sten i en särskild proposition begärt ett anslag av 2 miljoner kronor såsom ett anslag, som kan tagas i anspråk redan under löpande budgetår. Detta är mycket bra, ty då behöver man inte vänta med att sätta igång arbetena. Men det behövs mycket mera pengar, om man skall kunna göra någonting effektivt. För dessa 2 miljoner kronor blir det 150,000 dagsverken, står det i den nyssnämnda propositionen, och 150,000 dagsverken motsvara sysselsättning för 600 man, ifall de ha 250 dagsverken per år var och en. Men 600 man är inte så mycket, då man betänker, att detta anslag inte bara gäller Bohusläns utan även Blekinge läns stenindustriområde och andra stendistrikt i landet. Det är därför att hoppas, att man skall kunna få till stånd på något sätt en höjning av anslaget för statsbeställningar på sten. Det är nödvändigt, om man inte alldeles skall odelägga dessa landsändar.

Jag kan taga upp ett annat konkret problem i sammanhang härmed. Under de goda tiderna för stenindustrien hade stenhuggarna, som de flesta andra arbetargrupper här i landet, byggt sig sina egna hem. Nu är det många av dessa egnahemsägare, som ha varit arbetslösa under flera år i följd och som därför inte kunna fullgöra sina skyldigheter. Det har gjorts en undersökning rörande 408 egnahemsägare i stenkommunerna. Av dessa är det bara 50, som säga, att de kommit så långt, att de äro absolut säkra på att kunna utan extra hjälp klara sina egnahem. Omkring 50 stycken däremot hava kommit dithän, att de stå inför omedelbara exekutiva åtgärder, och de övriga, 300 stycken, glida undan för undan ut mot ett allt svårare och svårare läge. Ja, man kan ju tillfälligt hjälpa dessa människor genom pengar från staten eller på annat sätt, men man kan inte hjälpa dem i längden annat än genom att skaffa arbete åt dem. Man kan inte hjälpa dem genom A. K.-arbete, ty lönen därför räcker bara till för att nödortfigt uppehålla livet för arbetaren och för hans familj, utan de måste ha en tillräckligt stor inkomst för att kunna leva och trygga sina egna hem.

Ledaren för det frisinna folkpartiet och herr Nylander ha här antytt att det fortfarande lever kvar former av arbetslöshetshjälp, som icke äro sympatiska och som icke stämma överens med riksdagens direktiv, därför att en del människor få del av hjälpen, som egentligen inte höra dit utan till fattigvården. Men det har, som herr Nylander borde ha lagt märke till, gjorts en undersökning av arbetslöshetsklienteletts beskaffenhet och sammansättning, och den undersökningen ger vid handen, att den ojämförligt största delen av det klientel, som det här gäller, äro arbetsföra människor. Man har undersökt ett klientel på 40,332 människor, och av dem var det bara 875 eller 2.2 procent icke arbetsföra. De andra voro arbetsföra, och jag tror att om man ser dessa fakta framför sig, så kan man inte draga sådana slutsatser, som exempelvis herr Nylander gjorde.

Det finns också specialundersökningar av detta material för vissa städer och

Statsverkspropositionen. (Forts.)

samhällen. En av dessa undersökningar gäller staden Göteborg, och i den får man reda på av vilken orsak människorna ha blivit arbetslösa, om det är av eget förvållande eller på grund av andra omständigheter. Man har undersökt bl. a. ett klientel i Göteborg på 1,526 arbetslösa yrkesarbetare. Av dessa ha 438 blivit arbetslösa på grund av driftsnedläggelse, 1,107 genom driftsinskränkning, och bara 151 ha förlorat sitt arbete på grund av individuella orsaker. Men dessa individuella orsaker voro i 55 fall värnplikt, arbetskonflikt, sjukdom och ålder, i 20 fall olämplighet eller dylikt, i 33 fall upphörande med arbetet på egen begäran och i 43 fall obekanta orsaker. Vi se således också av denna specialundersökning, gällande för en stor industristad, att orsakerna till att människorna förlorat sitt arbete, blivit arbetslösa och måst söka hjälp inte är att de själva på något sätt äro dåliga utan att de drabbats av omkastningar i näringslivet, driftsnedläggelser, driftsinskränkningar och dylikt. Där ha vi de verkliga orsakerna, och då kan man inte lösa problemet annat än för en liten, liten del genom att skapa några skärpta restriktioner för arbetslöshetshjälpen, som herr Nylander tycks önska. Det enda botemedel som finns, det är det botemedel som förordats av den sittande regeringen och som riksdagsmajoriteten i stor utsträckning använt, nämligen att man skall skaffa arbete åt människorna, så att de kunna försörja sig på ett normalt och förnuftigt sätt. Om man betraktar denna klientelundersökning, kommer man alltså exakt till samma resultat som man kommer till, om man, som jag här nu gjort, betraktar läget i en speciell alldeles särskilt svårt hemsökt landsänd.

Man talar om att tiderna äro bättre. Detta är riktigt, och det är naturligtvis den mest betydande av de förändringar, som bidragit till att minska arbetslösheten. Men det finns ännu 50,000 rapporterade arbetslösa, som blivit arbetslösa på de grunder, som jag här pekat på. Man kan inte lämna dem vind för våg. Man måste taga hand om dem, och man måste — jag understryker det än en gång — göra det på ett sådant sätt, att de kunna få en tryggad försörjning på ett någorlunda normalt sätt. Och det är statens plikt att här gripa in.

Slutligen har man blandat upp denna debatt med litet resonemang om den riskabla socialismen och den fortfarande utomordentligt fina och nyttiga borgerligheten. Man har gjort detta på ett ganska egendomligt sätt. Högerns ledare sade, när han betraktade budgeten, att socialismen syntes inte i statsverkspropositionen, men den fanns där ändå. Ja, den tycks då vara ett mystiskt väsen, som framför allt särskilt känsliga personer ana, men när det gäller att framställa den i en gestalt av kött och blod, så att vi alla kunna ta på den, ja då kan man bara säga: den syns inte, men den finns där ändå. Det är för resten några ganska kuriösa trollerikonster, som ledarna för två av de borgerliga partierna här ägna sig åt. Allting som kommer näringslivet att blomstra, allting som kommer det hela att rulla någorlunda hyggligt och jämnt, det beror på kapitalismens inneboende styrka och på borgerlighetens utomordentliga egenskaper, som aldrig dö, även när de pressas genom en svår ekonomisk kris. Men allt som man är rädd för och allt som man tror att man kan skrämja för, det är socialism. och det talar man om, även om man inte på något sätt konkret kan framställa det. Man kommer att tala om det också i den valrörelse som stundar. Jag tycker ju att valrörelsen kunde lämna första kammaren ganska oberörd, då vi, som herrarna veta, stå i den angenäma positionen, att vi ju inte, såvitt man nu kan döma, äro hotade av folkets nycker. Vi befinna oss ju i denna position, som ägnar och anstår till åren komma gentleman, som eftertänksamt närma sig de stora samhällsproblemen och som döma först när de provat och låta sin mogna vishet omfamna allt vad de ha att göra med. När vi nu kommit till denna avundsvärda för att inte säga lysande position, tycker jag att vi skulle låta bli att överanstränga oss med sådana där

Statsverkspropositionen. (Forts.)

trollerikonster, som passa på enklare valmöten och som kanhända där kunna förvillan en och annan. I den höga senaten ha uttalanden och konster utav denna art inte mycket att göra. Låt oss i fortsättningen visa oss som senatorer: tala i sak och inte bedriva någon valpropaganda.

Herr Lindhagen: Herr talman! Älderspresidenten, herr Trygger, har tidigare framlagt en orientering om läget, och partiernas förtroendemän ha yttrat sig med sakkunskap om de viktigaste olika synpunkterna på statsverkspropositionen. Jag har begärt ordet för att såsom vice älderspresident i någon mån komplettera den ordinarie älderspresidentens framställning och syn på tingen.

Vi ha upplevat världskriget, och dess efterverkningar uppleva vi nu. Vapenkrigen och de ekonomiska konkurrenskrigen sväva hotande och förödande allestädes över individen, hemmet, landet och mänskligheten, de fyra grundvalarna för livet, som vi äro födda till att vårda och älska. Böra vi inte då alla nu helst hjälpas åt att även i svenska styrelser och svenska bygder släcka elden under denna häxkittel och slå in på de icke alldeles obekanta vägar, som leda fram till vårt lands högsta grundlags krav på fred på jorden och människorna en god vilja?

Det invändes visserligen till överflöd: vi äro för små, vi måste under stormakternas kapplöpningar hålla på den häst, som gagnar oss mest och även mänskligheten, förstås. Bäst är, säges det, att vi hålla oss neutrala och taga oundvikliga öden med jämnmod. Mot sådana program genmälde efter de napoleonska världskrigen Tegnér: »Tro ej vad håglösheten viskar till er, att striden är för stor för er förmåga och att den kämpas ut väl er förutan.»

För övrigt: vi äro ju ett trögt folk, fullt av hetsigheter. När böra vi harmas och kräva vidsyntare initiativ, om inte just nu? Älderspresidenten fördömde livligt situationen, som vi alla göra, men vad föreslog han? Stärkt försvar och ingenting annat. Försvarskommissionens betänkande, ett tröstlöst dokument enligt min uppfattning, rekommenderade också ett stärkt försvar och ingenting vidare. Förra året yttrade statsutskottet på en motion om att vi borde förbinda kraven på försvaret med framgångsvägar även mot freden, att den saken angår inte försvaret, utan det sköter nog regeringen ändå. Vilken kapitulation ifrån en verklig folkrepresentation! Det begärdes då en omröstning i riksdagen, som jag har tillåtit mig att kalla en europeisk fredsomröstning. När det flammade till där borta på tavlan, stod det 105 nej, 1 ja och 7, som avstodo av betänksamhet, nämligen en bondeförbundare, fem socialdemokrater och en kommunist samt ett antal frånvarande.

Jag skall nu be att efter denna inledning få yttra i koncentrat några synpunkter på vissa ärenden i inrikespolitiken, utrikespolitiken och frågan om demokratiens trångmål.

Uti *inrikespolitiken* ha vi att anteckna *två lyckliga tilldragelser*. Den ena är lösningen i stort sett av arbetslöshetsfrågan i samverkan mellan regeringens energiska och skickliga ledning och samtliga riksdagspartiers sunda förstånd och behjärtande av medmänniskors nöd. Den andra lyckliga tilldragelsen är en nyorientering omsider i partiväsandet, en samverkan mellan det företrädesvis industriella arbetarpartiet och bondeförbundet genom ömsesidig självövertvinnelse. Den socialdemokratiska regeringen lyckades övertyga sina skaror om orättfärdigheten mot jordbrukarna och skadligheten för alla i att förena krav på högre betalt för lönearbete och bra betalt för industriarbete med underbetalning för jordbrukets produkter, och övriga partier biträdde. Den liberala regeringen Ekman hade redan slagit in på denna bog. Där ha vi således två exempel på en s. k. nationell samling, som vi ju alla eftersträva som ett hägrande mål.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Men så mycket mer ha *den sociala jordfrågans lagvägar* blivit *åsidosatta*. De äro i huvudsak av två slag. Det ena är förbudslag för bolag och spekulanter att förvärva jord utan tillstånd, arrendelag, vanhävdslag och förekommande av nya ofullständiga jordbruks uppkomst. Det andra avser markanskaffning från bolags och spekulanters jord samt större enskilda gods för komplettering av ofullständiga jordbruk med odlingsmark och husbehovsskog och anskaffande av mark till självförsörjande jordbruk eller arbetarejordbruk på oodlad jord med enahanda tillbehör i *alla* erforderliga fall. Där bakom vilar den bekanta expropriationsrätten, en moderat och beskedlig rätt i dessa fall. I stället för att konfiskera löst kapital och inkomster för arbetslösheten är det här bara fråga om att mot betalning och med största hänsyn till jordägaren tillåta att få begagna oodlad jord och husbehovsskog för folkets självförsörjning genom jordbruk. Det sker annorlunda i t. ex. de baltiska länderna och förr hos oss på grund av trängande nödvändigheter. Detta är en lång och spännande historia, på vars detaljer jag i detta sammanhang inte skall ingå. Det gäller regeringens vanskligheter och den övriga funktionarismens motsträvighet, parlamentarismens svårigheter och det meniga folkets rättslöshet. Kanske en gång historien därom blir skriven.

Nu ha partierna i olika skeden alla varit anhängare av just denna moderata men oundvikliga jordreform. Den patriarkaliska konservatismen med grevarna Fredrik Wachtmeister och Douglas i spetsen stod för den i första kammaren och i norrlandskommittén. Liberalerna på norrlandsbänkarna och nya lantmannapartiet på övriga bänkar i andra kammaren vid sekelskiftet likaså och även vid senare tillfällen. När justitieminister Löfgren gav sin instruktion för jordkommissionen, betonade han särskilt lagvägarna, och det var ju en liberal politiker. Socialdemokraterna med Brantings förord ha under en lång följd av år till och med riksdagen 1924 oavslutligt arbetat för dessa lagvägar. 1924 och vid en mängd föregående tillfällen väcktes det partimotioner i detta syfte, och det står i programmet lysande inskrivet. Efter riksdagen 1924 blev det slut även på den kanten. Bondeförbundet, som väl borde behärta sina medyrkesmäns belägenhet något, sköt på vid vissa tillfällen, då det var nybildat och ej sammanslutet med riksförbundarna. Även de senare voro ej omöjliga i jordkommissionen. Men nu tiger bondeförbundet på den punkten eller röstar emot. Hur länge skall det vara, herr Westman?

Så kom 1935 motionen i andra kammaren av herrar Falk, torpare, Eriksson i Sandby, lantarbetare, och Elmroth i Tierp, fjärdingsman, och ordförande för en förening av lantarbetare, där dessa tre togo upp lagvägarna. Det var en ny företeelse, att det verkligen fanns representanter i riksdagen för dessa försummade samhällsklasser. Att jag motionerade oupphörligt, det kunde ju inte göra någon effekt, ty jag kunde inte komma med något annat än »mina kända meningar», men när nyvalt folk från bygderna, som representerar de åsidosatta, från riksdagen nu uteslutna jordbruksklasserna började varnande sticka upp sina huvuden, började det smaka valmän. Det blev litet liv i spelet, och för första gången på flera år voterades det om lagvägarna även i andra kammaren. De fingo en stor minoritet. Det fattades blott två röster för att förslagen skulle ha fått majoritet, och man har sagt mig, att några ledamöter av misstag om propositionsordningen röstade emot, annars hade det blivit majoritet. I första kammaren kom äntligen också en stor minoritet till synes.

Det är också egendomligt, att när sociala jordbruksfrågor nu behandlas administrativt med lånerörelse m. m. sådant — statens lånerörelse är rätteligen en utbyggnad av lagvägarna, vilka senare äro ryggraden i problemet — då tas ingen hänsyn till att den ena jordkommissionen efter den andra tillsatts för att dana ryggraden med hänvisning på samma med dess utbyggnad med organisa-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

tion för vad lagen vill giva. De röra sig bara på lånerörelsens och angränsande marker med undvikande av att begrunda och använda lagvägarna, åtminstone med någon kraft, och de äldre kommittéernas organisationsförslag och enquêter. Dessa senare utredningar äro alltså gjorda förgäves, fast de ligga färdiga. De administrativa »utreda» var för sig, som om det vore första gången det skedde, samt vandra omkring i bygderna efter sitt sinne utan vägledning av vad redan blivit åtgjort. Det är väl dessutom ett slöseri med statens medel.

För resten, vart ha herr Thorssons grundsatser nu tagit vägen? När Thorssons Geddesyxa begränsade kommittéerna, väckte det ju stort bifall i landet, men nu tillsättes den ena kommittén efter den andra i oändlighet. Då slopades jordkommissionen, som stod full med yrkanden, men väl bibehölls den s. k. socialiseringsnämnden, som har kommit med många band »utredningar» men inget yrkande till riksdagen ännu åtminstone.

Jag undrar hur bondeförbundet kommer att ställa sig till lagvägarna vid valrörelsen 1936. Kan det hända, att med dess hjälp komma in nya stämmor i riksdagen, som hjälpa de där tre motionärerna i andra kammaren från förra året? Jag skulle önska det. Det vore klokt av jordförbundet att göra det, för då skulle det bli någon luft i luckan även inom andra partier för de här försummade kraven. Socialdemokratiska regeringen borde redan i år lagt fram denna fråga för riksdagen. Även om den fallit med knappa majoriteter, hade ett sådant steg blivit ett styrkebälte i valrörelsen, som betytt mycket. Alla partier ha delat bördorna av regeringens förslag till bekämpande av arbetslösheten och åstadkommande av skäliga pris på jordbrukets produkter. De valmän bland jordfolket i bygderna, som 1936 skola gå till val, tillhöra alla partier. Om nu även här hade framställts ett manligt förslag från regeringen i jordbruksfrågans lagvägar, och en regering som också stod för det, så skulle det ha kunnat vara att förvänta till och med en samling av folket i alla partier om en rimlig anslutning till ryggraden i de försummade jordbruksklassernas krav.

Jag övergår nu till några ord om *utrikespolitiken*. Som sagt, det förestår val 1936. Jag hade gått in med en petition till regeringen, innan den framlade sin statsverksproposition, och i den petitionen bland annat föreslagit, att denna riksdag skulle föreläggas sådana ändringar i grundlagarna, att *riksdagens medbestämmanderätt i utrikespolitiska hänseenden* bleve tillgodosedd på ett annat sätt än som nu föreligger i 1921 års ofullständiga och barnsliga ansatser utan någon verkan i det syftet. Det smärtar mig, att i Kungl. Maj:ts tal vid riksdagens öppnande inte finns ett ord om en sådan avsikt, och jag vill erinra om att en interpellation av mig i ämnet till statsministern 1934 eller 1935 av honom besvarades ungefär så, att det vore en sak, som inte intresserade regeringen. Det var det korta innehållet i det strama svaret. Där ser man sålunda, hur den berömda demokratien i alla fall är på väg så småningom och smygande mot diktaturens konturer på olika punkter.

Bland utvägarna för samarbete i utrikespolitiska ärenden ha vi först 56 § *riksdagsordningen*, som handlar om det s. k. omedelbara samarbetet mellan riksdag och regering. Ett vidgande av riksdagens inflytande skulle kunna skänka något värdefullt innehåll åt förenämnda nullitet i författningen — ty något annat är det inte. Men då konstitutionsutskottet avstyrkt sådana förslag, bör det inte förvåna, att även regeringar, vilka måste merendels vara benägna till riskfri maktutövning, vända ryggen åt riksdagsordningens ifrågasvarande karikatyr av parlamentariskt inflytande och demokratisk organisation.

Så ha vi den berömda *utrikesnämnden*. Vi ha väl hört någon gång förut, att det är den, som representerar riksdagens utrikespolitiska inflytande genom

Statsverkspropositionen. (Forts.)

förtroendemän. I varje annat s. k. kulturland — jag säger så kallat, därför att vi allesammans befinna oss på väg mot barbariet — i varje annat s. k. kulturland, där parlamentet inte är avskaffat, lär numera finnas åtminstone ett ordentligt parlamentariskt utrikesutskott. Den svenska utrikesnämnden är en enastående konturlös, organiserad bastard mellan regeringskanselj och parlamentarisk ordning. Land och folk kunna väl ej vara betjänta med en organisation, som ej får beredelse, ej får fatta beslut, ej får yrka något, ej underställs riksdagsmotioner i utrikes ärenden, ej eljest står på något sätt i kontakt med sina kommittenter i riksdagen, ej får välja ordförande, ej får föra protokoll och praktiskt taget ej får yppa något av vad som förekommit. Vi få ju se i tidningarna, när de stora händelserna tilldragit sig, att ett sådant sammanträde hållits. Det står, att »utrikesnämnden har haft sammanträde». Det säger ej så mycket.

Jag har ett par gånger gjort skriftliga ansökningar att bli invald i utrikesnämnden — skriftlig ansökan som när man söker en befattning — då det blivit platser lediga, men det beviljades inte, ty då hade jag kunnat få erfarenhet att ytterligare åberopa till förmån för utrikesnämndens avskaffande. Jag undrar över att de ledamöter som sitta där inte oroas på något sätt av att sitta i en sådan institution med hänsynslöst förakt för riksdag och demokrati. Men det är kanske en naturlig utveckling fram på smygvägarna till diktaturer i avvaktan på att vi efter dem få åter komma till en ny vår och en luttad demokrati.

Nu var det ju t. o. m. så, att en parlamentarisk kommitté år 1931 förordade ett utrikesutskott. En frisinnad, liberal regering har sedan, år 1932, föreslagit en sådan demarche. Konstitutionsutskottet tillstyrkte saken, men den föll då i första kammaren på kända skäl. Det var herrar Möller, Trygger och Löfgren, ledare för tre olika partier och utrikesnämndshabituéer, som föllo i armarna på varandra och fällde förslaget i första kammaren. Hade de yrkat motsatsen hade förslaget gått igenom. Dagen därpå stod herr Engberg i andra kammaren och klagade övermättan över att de tre talarna intagit den ståndpunkten, men han slutade med att därför att de ställt sig på den ståndpunkten, gjorde han inte något yrkande. Det är så främmande för min uppfattning och fostran att förfara på det sättet, att jag förstår det inte. Jag förmodar att Engberg nu dock reserverat sig till statsrådsprotokollet mot denna av honom så skarpt bekämpade ståndpunkt. Har han det, herr utrikesminister? Nu stå vi inför valåret 1936, och det sitter en regering, som kallar sig demokratiens väktare, men den håller fortfarande riksdagen i dess av författningen stadgade omyndighetstillstånd i utrikespolitiska angelägenheter.

Så ha vi *interpellationsrätten*. Den är ju egentligen den enda återstoden av demokratiens även i sinnenlagen. Det är någonting vackert i denna statsrättsliga praxis, att vem som helst, även den mest obetydliga och den minst i partiväg företrädde person kan få föra fram en sådan önskan. Om det inte är fråga om att ta ned månen eller interpellationen är alltför mycket ställd på utskällning eller har någon annan verkligt fruktansvärd effekt, så medgives den. Jag har alltid beundrat de svenska riksdagsmännens verkligt demokratiska sinne, då de utan stöd av grundlag infört någonting sådant. 1934 var det emellertid tre statsråd — Sandler, Schlyter och Engberg — och 1935 två — Sandler och Sköld —, som inte svarade på interpellationer, som första kammaren tillät mig framställa och som rörde i högsta grad aktuella frågor.

Ja, det går baklänges, det ena efter det andra, och då får det väl göra det. Om jag vore statsråd, skulle det aldrig falla mig in att inte besvara en be-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

viljad interpellation. Det är någonting så oförenligt med mina medfödda rättsbegrepp och min känsla för parlamentarism, att det förvånar mig mycket, att sådant kan förekomma annat än i särskilda undantagsfall.

Nu har jag också blivit litet hetsig i tonen. Svenska folket är ett trögt folk, fullt av hetsigheter, sade jag nyss. Men jag har ju sökt någorlunda välja ordalagen. I det fall jag nyss talade om skulle jag ju helst vilja säga, att när det inte ens framlägges en proposition vid 1936 års riksdag utan saken uppskjutes på ytterligare fem långa år, då man inte vet vad som kan inträffa, så är det en skandal. Jag säger det inte, utan jag bara säger, att jag borde säga det!

Ja, det där är en lagteknisk sak av aktuell betydelse. Nu vill jag också säga, att det förefaller mig som om Norden nu borde framträda för en ny utrikespolitik. Det är ovedersägligt, att den italiensk-abessinska tragedien måste avvecklas med stöd ytterst av de resurser, som ett försök till internationell rättsordning hitintills lyckats åstadkomma, nämligen genom ett folkförbunds-krig eller folkförbundets ekonomiska sanktioner, vilket också är ett krig. Någon annan utväg finns kanske icke, och den måste då begagnas. Ett hopp kan vara, att Italien övervinner sig självt och faller till föga inför de ofantliga riskerna genom vidhållandet av sitt annexionskrig. De små europeiska staterna eller åtminstone Norden, som ligger här i ett samlat komplex, äro mindre utsatta för frestelser att ge sig in på dylika vägar, men detta beror inte på större dygd utan på en lycklig tillfällighet. Å andra sidan måste de skydda sig mot att virvlas med i de europeiska stormakternas vanskligheter. Deras vapenmakt förslår ej långt. Vi tvingas därför att på diplomatisk väg söka stödja och vara till tjänst för den stormakt, som för tillfället har största egna intresset av att skydda oss. Står denna i dagens konflikt uppenbarligen på rättens sida, så är det ännu bättre. Vi nordbor hålla oss därför just nu på Englands sida. Vi måste och böra också göra det.

Vi få emellertid alltid bereda oss på, att i kapplöpningen mellan stormakterna en liten stat lätt råkar hålla på orätt häst. Under världskriget gick en rörelse inom en del av Sveriges befolkning för en »modig uppslutning vid Tysklands sida». Men hur hade det avlupit? Det veta vi nu.

I den nuvarande krisen ser det ut, som om vår vadhållning förmodligen skall vara till båtnad för både oss och världen. Man kan dock aldrig vara säker. Svarta skyar av rykten och förmodanden sväva redan över det politiska spelet exempelvis om en vapenallians mellan Italien, Tyskland och Japan, ifall det italienska hotet om ett riktigt krig utbryter även i Medelhavet. Hur det då kommer att gå oss, veta vi icke. Man förundrar sig mångenstädes över den tyska nationalismens manipulationer och hets för återbekommande av Sönderjylland och Memelområdet, som så rättvist frångått tyskarna. Och å andra sidan för deras sållsamma tolerans för det italienska utomordentliga förtrycket över det erövrade tyska Tyrolen. Är det ett varsel? Vad vet jag?

Under sådana förhållanden bör väl Norden känna sig uppfordrad att, vid sidan av sin allianspolitik nu för dagen, förbereda sig att i folkförbundet eller annorledes sträva fram mot fulländandet av en internationell rättsordning, uppbyggd med sanningens makt. Ett sådant program blir visserligen i en värld, rest på tvedräkt, översköld såsom Sokrates uttryckte det då han kämpade för sin nya statsförfattning, av »en skrattande väg» från skilda håll. Men den skrattar ju bäst, som skrattar sist. Alla världshistoriens högre vägledningar utgå från ett sådant program. Och nämna det oförskräckt vid dess rätta namn. Där två eller tre äro församlade i dess namn, kunna de uträtta något till och med, om det vill sig väl, emot miljoner beväpnade. Eller som Tegnér siade efter de napoleonska världskrigen:

Statsverkspropositionen. (Forts.)

»Vad våldet må skapa är vanskligt och kort
det dör som en stormvind i öknen bort.

Men sanningen lever bland bilor och svärd,
lugn står hon med strålande pannan.

Hon varnar allttjämt för den nattliga värld
och pekar allttjämt mot en annan.»

Det är denna statskonst, som nu även enligt mångas uppfattning bland småfolket ute i bygderna måste taga vid och börja mobiliseras så gärna först som sist. Det gäller att förhindra krig. Och icke som fortfarande under ingivelse av synvillor kvacksalverivis söka tala sig till fredens rike genom förord för att organisera kriget med bibehållande av dess förnämligaste orsaker.

Man kan icke begära ett pionjerande från våra europeiska stormakter för en sådan omvändelse. De äro av ödet förankrade för mycket i krigens orsaker. Vi måste förstå deras svårigheter och icke begära för mycket av dem. Här är ju också fråga endast om en evolution, men dock en evolution, som allvarligt eftersträvas. Den möjliggöres och påskyndas genom att småstaterna skapa sig »en uppgift i historien», såsom Arthur Engberg en gång sade vara särskilt Sveriges kallelse. Arthur Engbergs tal äro bra att ha, ty man kan hämta så många synpunkter ur dem.

Nu menar jag således, att Nordens stater böra underhandla om ett gemensamt framträdande i folkförbundet och annorstädes för en ny utrikespolitik, som jag nyss sade, dock utan att därmed avsäga oss goda förbindelser även med stormakter eller den konjunkturpolitik, som betingas av dagslägena.

Så möter en annan sak, där vi nu sitta med händerna i kors utan att göra någonting, men som uppfordrar oss till framsyn och handling, och det är *Östersjöproblemet och farorna där*. Det stod nyligen i den franska utrikesdepartementet närstående tidningen *Le Temps* följande. Tidningen framhåller, att de flesta av de små staterna äro särskilt intresserade av det fullständiga fasthållandet av det skydd, som den internationella institutionen i Genève är skyldig alla sina medlemmar. Det är småstaterna, vilka mest energiskt insistera på att N. F.-aktens bestämmelser obevkligen skola tillämpas. Och så tillägger den: »De böra därför veta, att staternas jämlikhet icke är ett tomt ord och N. F. icke blott ger sina medlemmar rättigheter utan även skyldigheter och att de i en kritisk situation ha att taga sitt ansvar, hur stora riskerna än kunna vara, ifall man icke vill, att den kollektiva säkerheten blott skall vara en tom fras utan innebörd eller att den skall medföra bördor endast för vissa stater. Det gäller här en fråga av allmänt intresse och särskilt *skandinaverna skulle göra klokt i att beakta det faktum, att det som nu sker i Medelhavet en dag kan inträffa i Östersjön eller Nordsjön.*»

Med andra ord: om ni inte hjälper oss ordentligt med sanktioner i Medelhavet, är det inte sagt, att vi hjälper er i Östersjön, när där står något för livet. Och sådant står för livet för närvarande, om också mer i det fördolda. Jag har skildrat det i en interpellation förra året eller året därförut till utrikesministern. Jag syftar på det underminerande, som kanske är Hitler obekant men som i varje fall bedrives mot Sönderjylland och Memelområdet av hans förtroendeman, den baltiske baronen A. Rosenberg, som är ledare för Tysklands utrikespolitiska expansion. Detta undermineringsarbete är någonting så upprörande, denna hets i hela den tyska pressen mot de där små gränserna, att det borde vara de små Östersjöstaternas rätt och plikt att inte låta detta passera utan låta det stora Tyskland veta, att vi observerat det och att vi vilja inleda förhandlingar om att de avstå från denna farofyllda politik och en gång för alla godkänna de där två gränserna, som efter så många prövningar och med

Statsverkspropositionen. (Forts.)

så mycken omsorg blivit rättvisligen fastställda. En stormakts högsta ansvariga ledning är känslig för sådana upptäckter och de varningar och hemställanden som följa efter desamma, det ha vi exempel på.

Jag anser därför, att Nordens stater eller vissa av dem böra överväga och underhandla om överenskommelser med Tyskland om säkerställande en gång för alla, såvitt på kontrahenterna ankommer, av Nordens nuvarande sydgränser, i väster Sönderjylland och i öster Memelområdet.

Jag syftar härvid även på den fara, för vilken alla de baltiska staterna i öster äro utsatta. Det är ju klart, att de baltiska tyskarna gärna vilja återvinna sitt inflytande genom en återförening med Tyskland, och då bli de nordiska länderna ännu mera kringskurna. Där ha vi en politik, som vi måste beakta, klokt och konciliant, som man alltid bör göra, men så att vederbörande förstå meningen.

Nu köpa också tyskarna dansk jord och låta dansk jord pantsättas i Sönderjylland för lån, som ett särskilt affärsbolag vid gränsen, upprättat för att ge lån till nödställda danska bönder, lämnar. I danska grundlagen stå i 50 §, att skydd mot utländskt förvärv av dansk jord skall bestämmas genom särskild lag, men detta har ännu icke gått i verkställighet. Vi ha både i Sverige, Norge och Finland sådant skydd, ehuru det inte är föreskrivet i grundlagen, men i Danmark, där det är föreskrivet i grundlagen, blir det ingenting av. Nu har jag varit med om att fästa den danska »gränsevaktens» uppmärksamhet på saken, och nu hoppas de, att det skall bli slut på denna skandal, som det nyliken kallats i en tidning där nere.

Sedan bara några ord om *demokratiens trångmål*. Ni får ursäkta mig, mina herrar, jag är ju vice ålderspresident och är nog den som har största erfarenheten från riksdagsarbetet, ty jag var med i andra kammaren vid sekelskiftet många år, då det verkligen var något av den gamla parlamentariska liberalismens glans över tillvaron, även om det var en efterglans, det sista återskenet, och därför tycker jag, när jag jämför, att det är en sådan *markerad skillnad mellan parlamentarism då och parlamentarism nu*. Nu betyder individen inte så mycket som då. Då kunde vem som helst stiga upp i bänkarna och förfäktas en mening, även om den inte överensstämde med en partilednings mening. Det var en självklar sak. Nu praktiseras diktaturen faktiskt i växande omfattning av statens högsta ämbetsmän och förtroendemän av olika slag, och som jag sade nyss: det är kanske en naturlag, en förberedelse till en oundgänglig diktatur, som själv är en övergång till en ny vår, en ny och förädlad demokrati, och då kan man ju inte hjälpa det. På den tiden kände vi inte ordet ledare, utan de kallades bara ordförande, och de ville kallas så. Det är inte roligt att höra ett sådant ord som ledare och att acceptera det. Det ligger något av slavdöme i detta för läget visserligen klagörande ord.

Värst är emellertid faran för *en växande partisplittring*. Vi böra förstå, att dessa diktaturer, som vi klandra så oerhört, var vi komma åt, i Tyskland och Italien och Ryssland, ha åtminstone vad det gäller Tyskland och Italien börjat med att demokratin icke kunnat förmå sig att gå till rätta med sig själv i god tid. I Tyskland försökte man upprepade gånger bilda ett parlamentariskt regeringsunderlag, men det var en så kolossal partisplittring, att det var omöjligt, och splittringen berodde särskilt på de proportionella valen, som gav alla personliga pretentioner tyglarna lösa, så att landet inte kunde få något parlamentariskt underlag för en regering, och då måste ju diktaturen komma. Den kom med menige mans begivande som ett brev på posten. I Lettland var det på samma sätt. Där hade parlamentet 80 representanter och cirka 40 partier vill jag minnas. Ni förstår, att man inte kan regera ett land parlamentariskt med ett sådant underlag. Och så kom även där diktaturen — en bondediktatur,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

och det var för väl, ty bönderna äro de enda, som kunna utan allt för stora excesser sköta en diktatur.

Nu tillsätts ju här så många kommissioner. Varför vill man inte, som jag yrkade 1917, 1922 och 1934 samt partiellt vid flera tilfällen, *revidera också vår grundlag*. Endast tre riksdagsskrivelser om ändringar i tryckfrihetsförordningen ha kommit till stånd. Vår grundlag är full med rester från förfluten tid och överskuggad av Gustav III:s envælde, som man vid lagens tillkomst fruktade, men som nu bara är ett fantom. Vår tids nya verkligheter pocka på en revision. Särskilt borde undersökas orsakerna i författningen, som kunna vara en fara för demokratiens successiva undergång här i landet.

Och här får jag verkligen erkänna, att fast jag varit med om de proportionella valen och fortfarande tycker att de äro principiellt rättvisa, förstår jag, att vi hotas av samma fara som hotade t. ex. Tyskland och Lettland. Vi se vart det bär hän även här och hur t. o. m. samma slags partifolk kan dela upp sig i flera olika partier under våldsamt banalt slagsmål. Jag är därför beredd att för min del *överbäga, om man inte i demokratiens namn och för att vidmakthålla den bör återgå till enmansvalkretsar*. England har ju sådana och har icke infört några proportionella val, och det är det enda land, där folkmeningen ännu verkligen blir utslagsgivande och där man har två eller högst tre partier att röra sig med. Dessa partier kunna inte pulverisera sig vidare utan äro tvungna att hålla ihop någorlunda. Och det vore väl i vårt land, så långt som vi kommit, tillräckligt med två eller tre partier.

På dessa skäl, herr talman, har jag *tillkännagivit min glädje över vad som utträttats mot arbetslösheten och för skäliga priser på jordbruksprodukter samt i synnerhet mina bekymmer för dels det totala åsidosättandet av jordbruksfrågans lagvägar, dels utrikespolitikens diktatorisering med bortseende från ofredens djupliggande orsaker och Nordens kallelse och dels den sanna demokratiens växande trångmål även i vårt land*.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen i förevarande ärende.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 21, angående rätt för distriktsveterinär att för löneklassplacering tillgodoräkna viss föregående tjänstgöring; samt

nr 24, angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

De kungl. propositionerna föredrogos var för sig och blevo därvid på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 39, av herr *Sanne* m. fl., angående elektrifiering av den s. k. Bohusbanan;

nr 40, av herr *Gabrielsson* m. fl., om ökat anslag till byggande av nybyggesvägar;

nr 41, av herrar *Rahmn* och *Löfgren*, angående anslag för beredande av möjlighet åt utlandssvenskars barn att erhålla undervisning och uppfostran i Sverige;

- nr 42, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, m. fl., angående ombildning av samrealskolan i Motala till högre allmänt läroverk;
- nr 43, av herr *Magnusson*, om sänkning av maltskatten;
- nr 44, av herrar *Heiding* och *Mannerskantz*, om ökat tullskydd för fönster- och spegelglas;
- nr 45, av herr *Lindgren*, om ökat tullskydd för tygskor med lädersula;
- nr 46, av herr *Bäcklund*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten *J. A. Front*;
- nr 47, av herr *Bäcklund*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa eller årlig pension åt förre soldaten och banarbetaren *J. A. Norlin*;
- nr 48, av herr *Bäcklund*, om ökat understöd åt daglönaren *K. F. R. Svenssons* änka;
- nr 49, av herr *Gabrielsson* m. fl., om årligt understöd åt arbetschefen *C. J. A. Wästfelts* änka;
- nr 50, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Wangson, Otto*, angående vissa ändringar i lagen om arbetarskydd;
- nr 51, av herr *Bergström*, angående omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer;
- nr 52, av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl., om provisorisk löneförbättring åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor;
- nr 53, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Wangson, Otto*, om förbud mot tillverkning och försäljning av material för stoppning av sängkläder, innan detsamma undergått betryggande rening och desinficering; samt
- nr 54, av herr *Sjödahl*, angående en omprövning av pensionsförsäkringsfondens medelräntenivå och nedbringande av räntan å redan beviljade lån ur fonden.

Anmälles och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Anmälles och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.56 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 17 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fortsattes överläggningen rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1936/1937.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr **Forssell**: Herr talman! Det stora program, som regeringen har proklamerat, är en tryggad folkförsörjning. Det är ett ovanligt lockande mål och var och en skulle ju med glädje vilja vara med, om det vore möjligt att genomföra. Söker man efter de medel, som kunna användas för detta syfte, så torde det för de flesta ligga en viss lockelse i att använda Sveriges mångomtalade naturliga rikedomar. Det förefaller mig, som om i många fall programmet om en tryggad folkförsörjning till ganska stor del skulle innebära detta, att folk tänker sig, att våra stora naturresurser avkastning skulle rättvisare och bättre fördelas på folkets olika lager och att man därigenom skulle vinna någonting mycket bättre än nu.

Om man tager upp den delen av frågan och ser efter vad våra beprisade stora naturliga resurser bestå i, skall man emellertid komma till det resultatet, att det finns inte så mycket mera att dela än vad som redan har delats. Vad som framför allt leker folk i hågen, när man talar om våra naturresurser, är kanske i första hand våra vattenfall, »våra vita kol». Varje fackman vet emellertid, att våra vattenfall kämpa en mycket hård konkurrens gentemot de kraftresurser, som man får på andra vägar. För närvarande är det inte möjligt att åstadkomma den elektriska energien från våra vattenfall till ett pris, som kan konkurrera med väl belägna kolverks. När de befinna sig i gynnsam situation, kunna de leverera energi mycket billigare än våra vattenfall. Den naturliga resursen i våra vattenfall är således i mycket stor utsträckning överskattad, och vi ha där inte någon överlägsenhet över främmande konkurrenter, som ha tillgång till kol. Vi ha också en betydande underlägsenhet gentemot vissa andra länder, som ha sina vattenfall så beskaffade, att utnyttjandet där blir väsentligt mycket billigare än hos oss. På den punkten finns således inte mycket att taga.

Sedan ha vi våra malmer. Ja, men vi ha till vår stora malmexport för närvarande praktiskt taget bara en enda kund, och den enda kunden räknar mycket skarpt och vet precis hur många ören, det kostar att taga malm från det ena eller andra hållet. Såvitt jag inte är felaktigt underrättad, är differensen för närvarande inte så stor. Det kan mycket väl hända, att den dag kommer, då kalkylerna börja nalkas den kanten, att våra malmer inte bli så begärliga. Denna naturrikedom med sin enda kund är således inte något, på vilket man kan leva högt.

Så ha vi till sist den tredje och största naturtillgången — våra skogar. Där veta vi, åtminstone alla, som ha sysslat med saken något ytligt, att vår trävaruindustri för närvarande arbetar under mycket hårda förhållanden. I stor utsträckning ha sågverken lagts ned och de, som arbeta, arbeta många gånger utan vinst eller eventuellt med förlust. En del arbeta naturligtvis med någon

Statsverkspropositionen. (Forts.)

mindre vinst. Hela denna industri har emellertid överhuvud taget icke någon så-dan marginal, att man skulle kunna vänta sig, att vi skulle ha några naturresurser att dela ut, om det hela organiserades om. Sedan är det den stora massaindustrien, som också är baserad på skogarna. Den går visserligen för närvarande — så långt man kan taga reda på status — med vinst, men marginalen mellan produktionskostnaderna och försäljningspriset är mycket smal. Det finns sann-nerligen ingen möjlighet att ur cellulosaindustrien för närvarande taga ut några större värden, än som nu erhållas, och dela upp dem för att på det sättet skapa någon mera tryggad folkförsörjning.

Detta är emellertid en alldeles utomordentligt stor fråga för oss. Trävarorna och massan torde representera bortåt 45 procent av vårt nuvarande exportvärde. Vad som kan göras på den punkten bör sannerligen göras. Här finns således just på detta område plats för undersökning av möjligheterna att förbättra utbytet, tekniken och sättet att hantera våra tillgångar överhuvud taget. Jag påpekar detta därför, att det är mycket intressant att se, vad regeringen förelslår just på denna punkt, där det således finns ett område, som kan vara mycket givande och där det behövs bistånd åt industrien. Det har varit uppe förslag om, att staten skulle anslå 100,000 kronor per år för gynnande av trä-forskningen — d. v. s. inom träindustriens och cellulosaindustriens områden. Jag hade äran att sitta som ordförande i en kommitté i tekniska högskolan, där praktiskt taget fackmän från samtliga berörda områden voro med, och jag fick där tillfälle att komma ganska noga in i vad det fanns för möjligheter och vad som kunde göras. Där fanns också, såvitt man kunde tro fackmännen, ganska mycket, som skulle kunna förbättras. Resultatet har nu blivit, att rege-ringen har äskat 30,000 kronor till undersökning av möjligheterna att fram-ställa bensin m. m. ur trä. För resten har regeringen icke gjort någonting. Jag är inte expert på det kemiskt tekniska området, men efter vad jag har kun-nat erfara med de möjligheter, som stått mig till buds att få upplysningar om denna sak, så äro de förhoppningar, som man hyser om att det skall bli vackra resultat av denna bensinproduktion ur trä, åtminstone bland fackmännen myc-ket minimala, och dessa ha, såvitt jag kunnat förstå, fullt klart för sig, att det aldrig kan bli någonting av det hela. På en punkt, där vi mänskligt att döma icke ha någonting att få, offrar regeringen en summa, som är ganska avse-värd i jämförelse med de anslag, som vi överhuvud taget ha för teknisk forsk-ning. På andra punkter, där det verkligen skulle vara något att vinna för att ernå förbättrade resultat och förbättrad ekonomi, få vi åtminstone tillsvidare ingenting.

Nu kan måhända en av orsakerna härtill vara den, att industrien åtminstone i sakens dåvarande läge, när detta krav kom fram, icke var med om att satsa pengar till undersökningarna, men det synes mig, att om man i alla fall satsar pengar, så vore det skäl att satsa dem på punkter, där resultatet kan bli av betydelse och icke för någon biundersökning. Dessutom bör man komma ihåg, att industrien i eget intresse verkställer en hel del undersökningar, men i regel ligga dessa intressen i nuet och inte i att taga upp frågor, som eventuellt kun-na ge en stor valuta i en framtid. Det ligger åtminstone i allmänhet inte för våra industrier. Däremot bör det ligga i statens intresse, att sådana undersök-ningar bli gjorda.

Det är många gånger också så att industrierna direkt ställa sig avoga emot undersökningar, därför att de kunna ingripa ekonomiskt ogynnsamt mot deras metoder och de anläggningar, som de ha gjort under andra förutsättnin-gar. Att ställa upp såsom krav för forskning och vidarearbetande av områden, som äro av betydelse för vår folkhushållning, att respektive industrier skola vara med härom, är icke klokt och förståndigt utan tvärtom. Det är visser-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ligen bra att ha industriföretagens bistånd, men det är också bra att gå fram oberoende av dem för att på det sättet kunna undersöka saken från alla sidor.

Jag tror, att på de områden, som jag nu har berört, ha vi våra åtminstone allmänt sett största naturresurser och att där få fram någonting, som skulle kunna möjliggöra en mera tryggad folkförsörjning än för närvarande, torde vara ganska svårt. Den enda naturtillgång av verklig betydelse, som vi ha och som för övrigt bär upp vårt arbete för närvarande, är det enskilda arbetet och det enskilda initiativet, som ideligen strävar efter att utnyttja varje möjlighet att finna nya utvägar.

Förutom detta utnyttjande av våra naturtillgångar har också som en speciell programpunkt för den rådande regimen varit planhushållet eller, som man nu försöker lansera från oppositionshåll, byråhushållet — detta mera för att skrämra svenska folket för byråkraterna och på samma gång försöka få bort deras funderingar över de välsignelser, som kunna ligga i ett planhushåll. Det låter ju alldeles förtjusande att på det sättet göra arbetet systematiskt, så att ingenting kan slarvas bort — det är bara nyttiga saker, som skola göras. Kan man begära någonting bättre än att ett planhushåll skall införas? Till en början glömmar man emellertid då bort, att planhushåll redan nu förekommer i alla privata företag. De bedriva mycket skarpare planhushållning, var och en på sitt håll, än vad någonsin staten kan göra. De ha råd att köpa de kunnigaste människorna på alla områden och kunna därför genomföra sitt arbete på helt annat sätt än som kan vara möjligt för en statsmakt. De enda, som statligt och rationellt angripit detta problem, äro onekligen våra bolsjevikiska grannar i öster, och vad resultatet blivit av denna verkliga planhushållning, som tagit samhällets alla resurser i anspråk, torde väl de flesta ha klart för sig.

Vad vår egen planhushållning beträffar är det intressant att se efter, vad som verkligen har skett, när våra statsmakter tagit hand om någon nödlidande industri eller liknande. När man ingripit till dess hjälp, vad har resultatet blivit? Ja, jag för min del vet åtminstone intet enda fall, då staten har kunnat reorganisera en industri, så att den kunnat komma på sund basis, utan det har alltid måst bli fråga om ett ideligen fortsatt understöd. När en privat finansman eller ett privat finansinstitut tar hand om en nödlidande industri för att reorganisera den, är det alltid deras mål att vidtaga vissa operationer, som medföra att vederbörande industri sedan verkligen kan stå på egna fötter och bli ett vinstbringande företag. Ett sådant resultat tror jag man får vänta på mycket länge, innan man skall finna det efter våra statsmakters åtgöranden.

Om man nu besinnar att vi ha exempel på, hur statsmakterna ingripit i enskilda industrier och försökt hjälpa dem, och vet hur det sedan gått, och tänker sig möjligheten att statsmakterna med samma resurser skulle ingripa i hela näringslivets organisation och på den försöka trycka sin stämpel, synes det som om det borde vara klart, att resultatet måste bli en utomordentlig skadegörelse. Man må komma ihåg, att ett felaktigt ingripande mot hela vårt näringsliv är någonting utomordentligt farligt, emedan vi ha konkurrenter. Man kan inte taga fram en enda industri i vårt land, som icke har att kämpa med grannarnas konkurrens, ofta under mycket hårda villkor. Det behövs endast ett enda missgrepp och industrien kan icke längre stå sig. Och hur skall det gå om dessa ingripanden ske över hela linjen? För närvarande är det så, att det finns fria industrier och andra företag, som sköta sig och som tjäna pengar, och det är dessa som få betala alla statens reorganisationer av nödlidande industrier. Så länge man har den källan att ösa ur går det nog bra, men så snart den källan är borta, om nämligen statsingripandet blir allmänt, kan ett missgrepp icke sluta med annat än en katastrof. Den risken är utomordentligt stor.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

När man talar om en regerings planhushållning, och särskilt vår nuvarande regerings planhushållning för hela vår industri och folknäring för åstadkommande av en tryggad folkförsörjning, kan det kanske vara skäl att ett ögonblick se efter, hur regeringens egen inre planhushållning har lyckats. Jag har i det avseendet plockat fram ett par dokument ur kammarens protokoll, som jag fann vara av ett ganska stort intresse när de en gång framlades av vederbörande statsråd och som jag nu tar mig friheten att sammanställa för att demonstrera, hur omöjligt det är att planhushålla även politiskt. Och detta till och med inom en regering, som politiskt sett är så skicklig som den nuvarande — alla torde vara ense, åtminstone alla dess motståndare, att på den punkten är det ingenting som brister.

När herr finansministern Wigforss för tvenne år sedan här i remissdebatten skulle lägga upp regeringens program för att tydligt och klart tillkännagiva, vad det var för ekonomiska synpunkter han lade på de förestående oerhörda miljonutgifter, vilka skulle vidtagas för att minska arbetslösheten och stimulera näringslivet, så förklarade han, att »man tar till allmänna arbeten. D. v. s. man säger: statliga och kommunala företag, som ändå skola komma till stånd. böra sättas i gång nu, under depressionen.»

Det är ett mycket sunt program och utomordentligt lockande, och såvitt referaten i tidningarna äro riktiga har herr statsrådet upprepat samma program ganska nyligen i ett av sina föredrag ute i landet.

En annan av våra regeringsledamöter, statsrådet Leo, torde såsom chef för kommunikationsdepartementet väl vara den bäste kännaren av beskaffenheten av de arbeten, om vilka vi nyss hört vad statsrådet Wigforss ansåg. När vi i maj 1934 debatterade införandet av den elektriska järnvägsdriften och oppositionen satte in en ganska kraftig stöt mot detta företag, som av järnvägsstyrelsen hade förklarats icke böra utföras och som icke tagits upp i dess riksdagspetita, emedan det icke från dess synpunkt var ekonomiskt försvarbart, och vilket sålunda tillhörde arbeten, som eljest icke skulle komma till stånd och alltså icke föll inom den kategori, som statsrådet Wigforss förklarat att kristidsarbetena skulle avse, då hade herr statsrådet Leo en passus i sitt anförande, som lyder på följande sätt: »Därtill kommer, att om man skall sätta i gång arbeten för att lätta på arbetslösheten, kan man väl sväriligen leta upp lämpligare arbeten än dessa elektrifieringsarbeten, ty även om kostnaden för dem inte omedelbart ger normal ränta, är det dock den fördelen med dessa arbeten, att de i fortsättningen bära kostnaderna för sitt eget löpande underhåll och sitt eget förnyelsebehov, vilket tyvärr icke kan sägas om en hel rad av andra arbeten, som vi måste sätta i gång för bekämpande av arbetslösheten, arbeten som för det första inte avkasta ett öres ränta, men som dessutom i fortsättningen kräva åtskilliga kostnader för underhåll, förbättring, förnyelse etc.»

Här är det sålunda fråga om s. k. beredskapsarbeten eller liknande och icke om reservarbeten, som notoriskt icke eljest skulle komma till utförande, och om dessa de ekonomiskt mest lysande av de kristidsarbeten, som staten satt i gång, får man den upplysningen av herr statsrådet Leo, att järnvägsselektrofieringar, som av järnvägsstyrelsen förklarats icke böra komma i fråga utan som framdrivits på regeringens order, äro de bästa i hela den stora mängd av arbeten, som kostat hundratals miljoner kronor. Om man nu ställer detta uttalande från den ene av regeringens ledamöter emot uttalandet från den andre, så märker man ju att där icke finns någon som helst överensstämmelse. Den ene lägger ut saken så, att vi skola bygga sådana företag, som ändå skulle komma till stånd, den andre förklarar öppenlystigt, att de allra bästa av de arbeten, som gå in i programmet, äro sådana som eljest icke skulle komma till stånd — det säger icke han, men det säger järnvägsstyrelsen. Och statsrådet

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Leo medger också i sitt anförande, att sedan petita inkommit, som icke upptagit detta arbete, har det ändock sedermera tillfogats på regeringens initiativ gent emot den ansvariga driftmyndigheten.

Jag vågar fråga: om det icke för en politiskt så ovanligt skicklig regering som den nuvarande är möjligt att anordna planhushållning ens i regeringsledamöternas eget rutinarbete, i vilket de äro uppvuxna, så att det hela går i lås utan att det blir sådana ohjälpliga glappor, hur skall det då gå för en regering att ta om hand ett planhushåll för hela landets näringsliv? Man möter ju där alla dessa oändligt skiftande problem som äro så ofantligt svåra att behandla, såväl när det varit fråga om detaljer, som vi sett från olika håll när det gällt att organisera vissa industrier, som ännu mycket mer när det blir fråga om att genomföra programmet i dess helhet. Att sålunda ställa upp som program, att här skall åstadkommas planhushållning och här skall skapas tryggad folkförsörjning med hjälp av regeringsingripanden, det betyder, om det på något sätt skall föras ut i praktiken, att vi stå inför en allvarlig fara, som kan komma att stå oss utomordentligt dyrt.

Herr Velandér: Herr talman! När jag tillät mig att begära ordet, var det närmast för att framföra några synpunkter av skattepolitisk art.

I förbigående kan jag dock deklarerera min anslutning till den allmänna tillfredsställelsen över vårt lands ekonomiska läge, sådant det återspeglas i den föreliggande statsverkspropositionen. Ehuru det sistförflutna året icke endast politiskt utan även med avseende å den ekonomiska utvecklingen varit rikt på orosanledningar, har dock statsrådet och chefen för finansdepartementet kunnat konstatera, att Sverige haft att uppvisa en fortgående stegring av produktion och sysselsättning, som sannolikt inneburit, att landets näringsliv kommit över återhämningsstadiet och in i en period av konsolidering — inom vissa områden även av verklig expansion. Dessa och andra konstateranden, exempelvis att under år 1935 viktiga industrigrenar haft att uppvisa en produktion upp till gränsen av tillgänglig kapacitet, måste ju framstå såsom varande av utomordentlig betydelse för land och folk.

Det är ju inte oförståeligt, att finansministern resp. regeringen, som ridit så hårt för rusthållet under de senaste åren, icke är benägen att göra sig urarva med avseende på den utveckling, som fört vårt land, dit detsamma undan krisen nu kommit. Jag saknar givetvis varje som helst anledning att söka upp-liva någon diskussion om och i vad mån olika faktorer härutinnan medverkat. Vid den här i dag förda diskussionen och tidigare har jag emellertid blivit på det klara med att i sådant sammanhang det icke är möjligt att komma förbi den förda valutapolitiken, jordbrukspolitiken, varigenom ny köp-kraft i betydande utsträckning skapats, finanspolitiken — den må nu under alla skeden ha varit fullt medveten eller ej — den fortgående ökningen av produktionen, såväl den för hemmamarknaden som den för export, av vilka vid skilda perioder än den ena och än den andra kunnat betecknas som fastare eller starkare samt försöken att stimulera en omfattande verksamhet med hjälp av en för många avskräckande statlig upplåning.

Om vad som varit bör emellertid icke alltför mycket ordas. Huvudsaken för många av oss är väl, att den nuvarande samhällsorganisationen verkligen erbjudit eller inrymt möjligheter till krisens likvidering för vårt lands vidkommande.

Tillfredsställande är väl ock, att finansministern, såvitt jag förstått följande borgerliga linjer, visat sig angelägen att sopa igen spåren efter den förda krispolitiken. Inte hade väl det varit bättre, om här gjorts gällande, att det existerade något effektivt partirecept för våldsamma krisers övervinnande, nu

Statsverkspropositionen. (Forts.)

och i framtiden, ett recept, som då måhända kunde kännetecknas av devisen: produktivkrafternas anspänning genom statlig upplåning eller dylikt.

Att de icke räntabla eller produktiva investeringarna av kristidsupplåningen för offentliga arbeten, beräknade till över 218 miljoner kronor, nu med ens kunna slutligen amorteras eller avskrivas, måste alltså vara ägnat att väcka tillfredsställelse. Att för sådant ändamål disponeras bland annat 7 miljoner kronor av automobilskattemedel väcker — det har kanske sagts från något annat håll förut i dag också — knappast heller några allvarligare betänkligheter hos mig. Det förefaller visserligen, som om ramen för dessa medels användande näppeligen bör vidgas utöver vad som ursprungligen avsetts, men så har i förevarande fall knappast heller skett. En annan fråga är, huruvida inte med hänsyn till dessa skattemedels utomordentligt snabba och starka stegring spörsmålet om deras skäligen och lämpliga avvägning bör tagas under sorgfälligt övervägande. Om därvid en anpassning nedåt finnes påkallad, torde väl den föga rationella fordonsskatten i första hand kunna bli föremål för jämkning.

Vid det föreliggande budgetförslagets upprättande har nu finansministern strävat efter att finna utrymme för en viss ökning av utgifterna vid oförändrad eller helst något sänkt beskattning, samtidigt som han varit på det klara med att ansträngningarna i fortsättningen måste inriktas på att möta kommande utgiftsökningar med så måttliga höjningar i beskattningen som möjligt. Detta senare låter ju icke uppmuntrande. I förra hänseendet har emellertid finansministern lyckats få fram ett verkligt överskott av löpande inkomster, och detta överskott på 20 miljoner kronor må, ehuru med stor tvekan, disponeras för en sänkning av den direkta beskattningen. I samband därmed föres från finansministerns sida olika resonemang. »Det kunde» — uttalar han sålunda — »synas vara en rimlig tankegång, att skatterna äro krisbetonade i högre grad ju senare under krisen de tillkommit och därför borde i omvänd ordning lättas. I så fall skulle företräde lämnas åt de sista 5 enheterna på den ordinarie inkomstskatten samt åt den särskilda förmögenhetsskatten, eftersom dessa skattehöjningar äro de senaste och tillkommo vid 1934 års riksdag.» Finansministern fullföljer emellertid icke denna tankegång, utan finner han, i avvaktan på ett närmare övervägande av skattetryckets rimliga fördelning på olika medborgargrupper, att skattesänkningen bör ske på sådant sätt, att skatteprocenten för den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten minskas med 20 enheter eller från 170 till 150 procent.

Denna finansministerns ståndpunkt har åtminstone jag mycket svårt att förlika mig med. Den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten är, såsom vi alla veta, en på rationella grunder uppbyggd skatteform med direkt syfte att ur budgeten avlägsna respektive förhindra införandet däri av andra former av direkt statlig beskattning. Detta ansågs allmänt vara inkomst- och förmögenhetsskattens huvudsakliga förtjänst vid dess införande, att man sålunda genom skatteskalans progressiva avvägning och avdragens anordnande kunde med begagnande av denna enda skatteform genom höjning eller sänkning av skatteprocenten uttaga för varje år önskvärt eller erforderligt skattebelopp. En höjning av skatteprocenten kan sålunda, såsom här gjorts gällande, näppeligen erhålla karaktären av krisskatt, även om höjningen skett under trycket av en kris.

Den särskilda förmögenhetsskatten däremot är ju en utpräglad krisskatt, om nu denna terminologi kan användas, och har därjämte från första stund betecknats såsom varande av tillfällig natur. Detta var finansministerns egen ståndpunkt 1934. Den har av finansministerns eget parti och riksdagens majoritet accepterats såsom sådan. Denna skatt är vidare, och jag hoppas, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

finansministern själv, om det gäller, är benägen att erkänna detta, i högsta grad irrationell samt till sina verkningar ur synpunkten av en jämlik och rättvis beskattning orimlig. Detta påvisades redan vid dess införande på ett så klarläggande sätt, att en motsatt uppfattning knappast torde vara möjlig. Jag hänvisar i sådant avseende till bevillningsutskottets betänkande nr 69 vid 1934 års riksdag. Därutöver skall jag tillåta mig att lämna några få belysande exempel.

År 1934, det år den särskilda förmögenhetsskatten av riksdagen första gången antogs, skulle sålunda med tillämpning därav den totala skattebördan variera för vissa skattskyldiga i Stockholm med en beräknad inkomst av lägst 5,200 och högst 24,000 kronor mellan 13.3 och 29.8 procent av inkomsten, för vissa större jordbrukare inom Södermanlands län med en beräknad inkomst av lägst 7,000 och högst 21,000 kronor mellan 13.2 och 77.9 procent av inkomsten samt för vissa mindre jordbrukare inom Örebro län med en beräknad inkomst av lägst 1,400 och högst 38,000 kronor mellan 13.1 och 46.4 procent av inkomsten. Dessa exempel avse nu inte de största inkomsterna. Jag skall därför komplettera dem med några fall från Stockholm. En person med en taxerad inkomst av 730,000 kronor hade alltså att vid den särskilda förmögenhetsskattens första tillämpning betala 45,583 kronor i dylik skatt och i övrigt sådana belopp, att den sammanlagda skattebördan nådde upp till 48.5 procent av inkomsten. En person med en taxerad inkomst av 535,700 kronor hade att betala 54,115 kronor i förmögenhetsskatt. Han fick således, ehuru hans inkomst var i runt tal 200,000 kronor lägre, betala cirka 9,000 kronor mera i förmögenhetsskatt. En person med en taxerad inkomst av 514,800 kronor kom däremot undan med endast 3,781 kronor i förmögenhetsskatt. Ett annat exempel avser två personer med en taxerad inkomst av resp. 117,700 och 117,200 kronor. Här fick den förre betala 9,188 kronor och den senare 2,707 kronor i förmögenhetsskatt. Skatterna i övrigt ställde sig för dessa båda inkomsttagare så, att den ene erlade i skatt 40 procent av inkomsten, under det att den andre kom undan med 28.9 procent. En person med en taxerad inkomst av 235,600 kronor hade att betala skatt, sammanlagt motsvarande 59 procent av inkomsten.

Detta är nu siffror, som tala, och de hänföra sig icke blott till de enstaka fallen. De lämna intet utrymme för begreppen rättvisa i beskattningen och skatt efter förmåga. De kunde ju i stället motivera verkliga deklamationer om kapitalkonsumtion eller, om man så vill, kapitalkonfiskation.

Nu kan väl hända, att finansministern invänder, att med den särskilda förmögenhetsskatten avsetts icke en skatt på inkomst utan en skatt på förmögenhet. Häremot synes mig böra erinras, att de skatter, som en medborgare har att erlägga, dock böra vara så avvägda, att de under alla förhållanden täckas av den faktiska inkomsten.

Det låter sig inte heller längre göra att resonera exempelvis på det sättet, att, om vi befinna oss i en djupgående kris, någon större olycka icke sker genom ett brandskattande av landets sparkapital på ett 20-tal miljoner kronor. Vi befinna oss nämligen icke i någon kris, och en dylik åderlätning efter grunder, som lämna skrämmande principiella och praktiska resultat, får icke upprepas.

Den särskilda förmögenhetsskatten bör alltså enligt mitt förmenande elimineras ur vårt skattesystem. Jag är ledsen, att jag måste bekänna mig till de mera bestämda motståndarna till denna skatt. Jag säger detta med hänsyn därtill, att finansministern i sitt anförande här i kammaren under förmiddagen med välbehag konstaterade, att andre vice talmannen ansett, att goda skäl för sänkning av den direkta beskattningen enligt finansministerns förslag före-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

läge. Jag var nu inte i tillfälle att avlyssna andre vice talmannens yttrande härutinnan. Jag vill dock erinra om, att, därest uttalandet var av angiven innebörd, detsamma inte överensstämmer med den ståndpunkt, som bondeförbundet intog 1934, en ståndpunkt, som därefter mig veterligen icke frånträtts. Ett sådant frånträdande skulle förresten vara ägnat att förvåna med hänsyn bland annat därtill att den särskilda förmögenhetsskatten, såsom känt, verkar utomordentligt ogynnsammare för landsbygden än för städerna.

Finansministern sökte såvitt jag förstod göra gällande, att en sänkning av procenttalet för den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten kunde härledas ur denna skatts egenskap av skatteregulator. Det är naturligtvis riktigt, att den särskilda förmögenhetsskatten aldrig haft sådan karaktär. Då den emellertid heller aldrig avsetts att utgöra någon rationell skatteform och dess införande helt motiverats av ett pressande statsfinansiellt läge, kunna ju finansministerns sålunda gjorda antydningar icke tillerkännas något större värde i detta sammanhang.

Finansministern betonade vidare, att han med sina utgångspunkter tog sikte på fördelen för de många i landet, under det att de, som icke godkände hans tankegång, väl togo sikte på de få. Och han kom i det sammanhanget fram till frågeställningen socialistisk eller borgerlig politik. Detta uttalande kan måhända förklara en hel del. Jag har en känsla av att det väl icke passar mig att söka närmare klarlägga detta finansministerns uttalande. Det är dock en öppen fråga, vad som kan vara till de många verkliga fördel. Om finansministern tilläventyrs menar, att denna fördel befordras i samma mån som förutsättningarna för kapitalbildningen elimineras genom otypliga skatteformer, är han säkert på vilse vägar. Produktion samt sysselsättning och utkomst för de många befordras icke i sådan ordning. Sparkapitalets förmåga att bära ökade pålagor är väl ock en öppen fråga. Storleken av den uppskattade inkomsten av kapital under taxeringsåren 1922—1935 talar knappast för att någon stegring av dess skattekraft inträtt. Under denna period har nämligen kapitalinkomsten nedgått med för enskilda från 531.7 miljoner kronor till 306.7 miljoner samt för inländska aktiebolag och därmed jämställda från 25 miljoner kronor till 16.4 miljoner kronor.

Den av finansministern avsedda översynen och undersökningen rörande en eventuell omläggning av beskattningen av inkomst och förmögenhet sker ju i överensstämmelse med riksdagens därom uttalade önskan och sammanhänger knappast med frågan om krisskatternas avlägsnande. Detta givetvis under den förutsättningen, att icke finansministern till äventyrs är av den uppfattningen, att dessa skatter icke få avlägsnas utan att i samband därmed förmögenheten eller sparkapitalet, låt vara efter mera enhetliga och rationella grunder, på annan väg belastas i enahanda utsträckning. Då skulle emellertid, såsom en ledande nationalekonom nyligen uttalat, kristidens svårigheter ha av finansministern »utnyttjats för att på en omväg genomföra en väsentlig ändring av de en gång fastställda skattegrunderna».

Den särskilda förmögenhetsskatten är nu i budgeten för 1936/1937 avsedd att tillföra statsverket 13 miljoner kronor. Det bör sålunda knappast vara någon svårighet att komma fram till en sänkning av de direkta skatterna med dels angivna belopp genom den särskilda förmögenhetsskattens avlägsnande dels ock ytterligare ett belopp, möjliggörande en icke oväsentlig reduktion jämväl av skatteprocenten för den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten. Det förefaller mig som om detta vore något att sträva efter. De högre inkomsterna resp. förmögenheterna skulle ändå ha åtskilliga minnen kvar av kris-tiden. Kvar skulle nämligen fortfarande stå den extra inkomst- och förmögenhetsskatten, den år 1933 beslutade väsentliga ökningen av arvs- och gävo-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

beskattningen samt fördubblingen av den progressiva utjämningsskatten. — Jag har i detta sammanhang underlåtit att mera ingående tala om den extra inkomst- och förmögenhetsskatten och detta av den anledningen, att denna ju enligt riksdagens tidigare beslut bundits för amortering av den kortfristiga upplåningen för offentliga arbeten. Den måste sålunda tills vidare tolereras.

Beträffande utredningen angående omläggningen av beskattningen på inkomst och förmögenhet får man hoppas, att denna må bli ingående och sorgfällig samt att riksdagen, om och när frågan för dess vidkommande blir aktuell, beredes nödig tid för sitt ställningstagande. Det synes jämväl önskvärt, att i samband därmed den nu pågående utredningen angående beskattningen eller skattetrycket i olika länder måtte föreligga. Det åberopas nämligen så ofta, att skattetrycket i andra länder är väsentligen hårdare än hos oss. Jag misstänker emellertid, att det måhända finns utrymme för olika meningar på den punkten och i varje fall måste det anses vara av värde att en klarläggande utredning i det hänseendet står till förfogande.

Jag kan i detta sammanhang tillägga, att jag för min del är övertygad om att medborgarna i detta land även de, som uppbära sparandet och kapitalbildningen, äro beredda att inom rimliga och skäligen gränser utgöra nödvändiga tributer till fullföljande av samhällets uppgifter på skilda områden, liksom jag icke heller bortser ifrån att vid övervägande av frågor därom det med vissa utgångspunkter kan vara möjligt att komma fram till resultat, som i det långa loppet hota hela folkets trivsel, välfärd och allmänna framåtskridande.

Till sist skulle jag vilja ge uttryck åt ett önskemål på skatteväsendets område av icke ringa vikt. Det har nämligen synts mig som om frågan om den fria avskrivningsrätten för juridiska personer och enskilda näringsidkare för i rörelsen ingående maskiner och inventarier vore mogen för lösning. Detta kan förresten sägas ha varit förhållandet alltsedan bolagsskatteberedningen — jag tror det var år 1931 — avgav sitt enhälliga förslag därom. Därigenom skulle ju den ojämnhet i skattehänseende, som de för det närvarande gällande mycket oenhetligt tillämpade principerna medföra, elimineras. Skattenämnder och skattemyndigheter skulle befrias från många mycket svårösliga uppgifter, en sund konsolidering av näringsföretagen skulle befordras och det allmännas skatteintäkter skulle nog komma att inflyta jämnare. Jag vågar påkalla finansministerns välvilliga intresse för denna frågas och därmed sammanhängande spörsmåls snara lösning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! En allvarlig underton har genomgått många anföranden i denna debatt. Dess bakgrund är ju det av oro och ovisshet präglade utrikespolitiska läget. Vad som här sagts ger mig icke någon orsak att uppträda för att försvara den utrikespolitik regeringen fört i nära kontakt med riksdagens förtroendemän. Men, mina herrar, en remissdebatt bör väl också kunna få fastslå det som enar, icke bara det som skiljer.

Jag tar till orda för att från regeringens sida bekräftelse icke skall saknas inför denna kammare i de väsentliga ting, vari enighet råder.

Ty bortsett från herr Nermans parti föreligger, det kan man konstatera efter de anföranden som här ha hållits, en sådan enighet rörande vårt lands hållning såsom medlem av Nationernas förbund. Vad angår den politik herr Nerman företräder är ju dess genomförande i varje fall ett avlägset perspektiv. Ty sedan herr Nermans parti kommit till makten måste två år förflyta innan hans parti kan befria Sverige från de förpliktelser, som åtfölja medlemskapet i Nationernas förbund. Jag vill icke underlåta att inom parentes till herr Nermans yttrande anmärka, att vad angår svenska medborgares rätts-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

liga intressen i främmande land är det självfallet, att dessa intressen i de former, som kunna komma i fråga, bli tillvaratagna av utrikesdepartementet.

Jag tänker icke anställa några särskilda reflexioner över att herr Lindhagen är misslynt. Han är misslynt över att hans omfattande framställningar till Kungl. Maj:t i utrikespolitiska ting icke föranlett, såsom han själv konstaterat, något svar i Kungl. Maj:ts tal på rikssalen.

Overhuvud taget kan jag vara mycket kort i mina reflexioner till vad som här har sagts. Att herr Bagge, såsom jag noterade, uppehöll sig endast vid riskerna av vårt medlemskap i Nationernas förbund var en ofullständighet, som jag för min del icke vill tillägga någon särskild innebörd.

Att herr Hamrin ställde trontalets ord i en viss motsättning till avgivandet av en svensk protestnot i Rom tror jag knappast kan ha varit riktigt väl övervägt. Jag vill icke därom nu säga mer än att den fråga, som herr Hamrin berörde och som i denna not behandlas, av regeringen handlagts och kommer att handläggas som en från sanktionspolitiken skild fråga. Trontalets tankegång i den del, som av herr Hamrin berördes, har nyligen av mig offentligt utvecklats sålunda. Vi ha ingen konflikt med Italien. Icke andra förbundsmedlemmar heller. Italien har genom sin statslednings åtgärder kommit i konflikt med den allmänna rättsordningen.

Mot herr Westmans konstaterande att Sveriges utrikespolitik är förändrad — men den skall därför icke vara annat än svensk, herr Westman, det tror jag vi komma att vara överens om — nämligen förändrad i jämförelse med perioden till och med världskriget, kan jag icke göra någon erinran. Den förändringen inträdde i princip år 1920. Jag finner vidare hans önskemål befogat att vi icke avlägsna oss längre än behövt från gamla rämärken. Ja, jag skulle vilja säga att jag anser det vara viktigt att vi icke komma ut på så djupt vatten att ingen återvändo ges.

Under år 1934 i nedrustningskonferensens förhandlingar avgav jag en deklaration, som jag anhåller att få föredraga vid detta tillfälle: »För de länder, vilka deltagit i världskriget, förefaller det uppenbart, att säkerheten vilar antingen på de egna vapnen eller på fredens gemensamma organisation. Ett land som mitt eget glömmet ingalunda, att dess säkerhet denna gång vilade på den väpnade neutraliteten. Den allmänna opinionen i ett sådant land kan utan svårighet medgiva, att säkerheten bleve än mera tryggad, om den kunde baseras på en allmän och effektiv solidaritet. Under nuvarande förhållanden bjuder likväl den mest elementära försiktighet den ansvariga regeringen att förbehålla sig rätten att vid behov välja neutralitetens väg.»

Detta uttalande står även i dag fast. Och jag kan tillägga, utvecklande innehållet i denna förklaring: om solidaritetspolitikens förutsättningar — såsom nu till mångas överraskning framgått — visa sig föreligga, ger den ett mått av trygghet, som vi icke böra avstå från. Om åter dessa förutsättningar brista, måste friheten att välja neutralitetens väg vara bevarad. Jag behöver icke erinra herr Westman om, att neutralitet icke i sig själv är något pansar; den behöver ett pansar, liksom även solidaritetens politik.

Låt mig alltså få konstatera, att det i själva verket råder en allmän en-dräkt kring den utrikespolitik, som nu under givna omständigheter beträffs. Detta är en tillgång som bör väl förvaltas. Maningar till varsamhet, som här ha förekommit, finner jag, även om de icke äro av någon särskild orsak påkallade, dock naturliga. Lika naturligt bör det vara för kammaren att från min sida höra en försäkran, att jag är lika medveten om riskerna i lägets ovissa utveckling som om gagnet av en med framgång fullföljd strävan att, för att begagna trontalets uttryck, återställa förtroendet till internationell rättsordning.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr Forslund: Herr talman! Det hör ju till dagens debatt, att man till Kungl. Maj:ts regering framför sina önskemål. För en helt kort stund sedan var det en talare, som framförde önskemål från medborgare med 700,000 à 800,000 kronors inkomst om året. Jag ber, herr talman, att få framföra önskemål från inkomsttagare, som stanna vid 2,000 à 3,000 kronor, ja, lägre belopp. Jag ber att få knyta an detta önskemål till ett uttalande i 1931 års statsverksproposition av dåvarande finansministern, som anmälde, att den kommitté, vilken år 1928 tillsattes för att närmare pröva de statsanställdas lönevillkor, under år 1930 hade avlämnat sitt förslag. Finansministern förklarade, att han icke var i tillfälle att framlägga förslag på grundval av kommitténs betänkande, men han tillade att han hoppades, att detta skulle kunna ske inom kortast möjliga tid, kanske till 1932 års riksdag. Tiden har emellertid gått, och ingenting har ännu åtgjorts. Jag är därför dagens finansminister tacksam för att han i årets statsverksproposition omnämnt, att denna fråga icke är löst. Men han har gjort detta i ordvändningar som göra, att vi, som äro särskilt intresserade av denna sak, icke riktigt veta, hur han tänker förfara. Det vore därför tacknämligt för många av de statsanställda att få vetskap om, hur man tänker sig att ordna denna fråga. Det är givet, att det här rör sig om stora grupper, eftersom löneregleringsproblemet numera har knutit ihop allt vad statsanställda heter, däri inbegripet även lärarkåren. Men frågans storlek får icke skrämja från att fullfölja vad man lovat dem, som äro anställda i statens tjänst, nämligen att denna fråga skall komma till en lösning. Jag vill sålunda i korthet ge uttryck åt den önskan, att finansministern måtte inför kammaren närmare ange, hur han tänker sig ordna denna fråga under den tid vi nu ha framför oss.

Samtidigt med att jag framställer detta önskemål skulle jag också vilja till finansministern uttala min tacksamhet över ett initiativ, som han tagit och som också omnämnes i statsverkspropositionen, nämligen om en förstärkning, ja, rentav en omorganisation av kammarrätten. Herrarna böra komma ihåg, att kammarrätten är den institution, som avgör alla tvister rörande statsanställdas lönevillkor. När det nu anmäles i statsverkspropositionen, att kammarrätten den 1 september 1935 hade en balans av över 12,000 mål, så förstär man, att tiden är inne att allvarligt upptaga till prövning, huruvida det är lämpligt att belasta kammarrätten med frågor av den art, som jag här tänker på. Jag vill för övrigt starkt ifrågasätta lämpligheten av, att frågor, som beröra avlöningsvillkoren för de statsanställda, avgöras på det sätt, som hittills har skett, och om man inte i stället borde övergå till ett förfarande ungefär liknande det, varmed man löser tvister på det privata området. Det kan icke vara absolut nödvändigt, att en fråga, större eller mindre, som berör avlöningsreglementen eller avlöningsvillkor, skall behöva gå upp i denna instans, och dessutom handläggas enbart av jurister. Det är icke modernt i vår tid att avstänga de så att säga mera allmänna intressena vid bedömandet av dylika frågor. Jag ifrågasätter, om det icke kunde vara lämpligt att taga upp även denna fråga, när nu finansministern signalerar en omorganisation. Det är, menar jag, rätt oroväckande att nödgas konstatera, att en institution, som skall handlägga dylika tvister, icke inom rimlig tid kan avgöra ett enkelt mål utan att det i en del fall dröjer i flera år till följd av otillräckliga arbetskrafter.

Jag hemställer, utöver önskemålet att få besked om förfarandet i själva lönefrågan, att denna sak måtte tagas under omprövning vid handläggning av ärenden rörande kammarrättens organisation och arbetsuppgifter.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr statsrådet **Wigforss**: Den fråga herr Forslund ställde till mig med anledning av några ord i finansplanen skall jag gärna söka besvara så gott jag kan.

Det är tydligt att frågan om statstjänarnas löner har fått ligga nere under de förflutna åren. Jag tror inte jag begår ett misstag om jag säger, att när krisen var som värst, på hösten 1932 och när riksdagen sammanträdde 1933, var man på statstjänarhåll mycket tillfredsställd med att det var möjligt att undvika en radikal nedskärning, för att inte säga ett borttagande av dyrtids-tilläggen. Det var naturligt att under dessa krisår önskemålet om att den en gång företagna utredningen skulle leda till proposition inte framfördes med någon större styrka. Men när tiderna bli bättre, när man ser hur på andra områden lönerna stiga, hur tjänstemännen få tillbaka förmåner som de fått avstå ifrån, när det talas om att i bolagsstyrelserna arvodena återföras till sin gamla nivå, när hela samhället har glömt hur svårt det var för några år sedan och inrättar sig efter en ny uppgångstid, så förstär jag mycket väl, att tjänstemännen tycka, att det kanske dröjer alltför länge, innan deras tur kommer. Jag finner med en viss förvåning att det nu låter, som om det vore en överraskning, att överhuvud taget inte hela frågan om lärarnas och stats-tjänstemännens löner kommer fram till denna riksdag. Jag har ett bestämt minne av, att ännu på våren 1935, alltså när förra riksdagen åtskildes, ingen på allvar tänkte sig en sådan möjlighet. När jag själv i höstas av vissa anledningar fann lämpligt att ta upp frågan på nytt, var det utan någon på-stötning utifrån. Orsaken var i grund och botten den, att den omläggning av hela pensionsväsendet m. m., som pågått under de senaste åren, gjorde det önskvärt att så snabbt som möjligt också komma fram till frågan om en revision av hela lönerglementet. Därför upptogs frågan om lärarlönerna och först den punkt som var enklast, nämligen de statsanställda lärarnas löner. Man kom då till ett preliminärt resultat, som i fråga om de statsanställda lärarna kunde ha möjliggjort ett framläggande av proposition till detta års riksdag. Men det fanns vissa punkter redan i fråga om de statsanställda lärarna som gjorde det önskvärt, att man samtidigt skaffade sig en bestämd ståndpunkt även i fråga om folkskollärarnas och småskollärarnas löneproblem, och när detta strax därpå togs upp, visade det sig att åtskilliga ting inte voro till-räckligt utredda.

Eftersom saken i den offentliga debatten spelat en roll skall jag erinra om, att 1928 års lönekommittés förslag innebar vad man kallar en bruttolön, det vill säga att hela den lön som skulle utgå till lärare vid folk- och småskolor skulle bestämmas efter en viss lönegrad. Däri skulle även innefattas de s. k. naturaförmånerna, men dessa skulle stå kvar, och så skulle man för dem göra vissa avdrag. Det är en väg som vissa skäl tala för, men som inte är den enda möjliga och säkerligen icke den lättast framkomliga. Den remiss, som detta förslag från 1928 års lönekommitté hade underkastats, ledde till att ett ämbetsverk, statskontoret, direkt avvisade denna väg och rekommenderade en annan, nämligen att lärarna skulle direkt inplaceras i statens löneschema endast till den del av lönen som var kontantlön. En utredning även härom ha vi ansett vara nödvändig, och hela den utredning om alla de utgående löneför-månerna till varje lärare och lärarinna i detta land, som måste vara en förut-sättning för att saken skall läggas fram för riksdagen, har faktiskt varit omöjlig att medhinna till detta års riksdag. Detta är anledningen till att inte något förslag om lönereglering nu kommer fram.

Vad beträffar de övriga statstjänstemännen kan man säga, att där har det inte varit möjligt att ens preliminärt skaffa sig en föreställning om de kost-nader, som kunna vara förbundna med en lönereglering. Saken är emellertid

Statsverkspropositionen. (Forts.)

så till vida mycket aktuell, som de båda föregående riksdagarna ha ordnat med en ny tjänstepensionslag för både civila och militära befattningshavare. Förhandlingar ha pågått, som jag hoppas skola ge möjlighet att för detta års riksdag lägga fram förslag om ett generellt ordnande av änke- och barnpensioneringen för statstjänare, och sedan är utan tvivel ögonblicket kommet, då hela frågan om det s. k. nya löne-reglementets omarbetning måste tagas upp på nytt.

Att denna sak icke är så enkel framgår däraf, att sedan 1928 års lönekommitté avlämnade sitt betänkande de ekonomiska förhållandena ha ändrats på sådant sätt, att jag för min del inte tror att det är möjligt att gå fram på den linje, som nämnda kommitté föreslog. Man ville helt enkelt inom kommittén slopa de s. k. dyrtidstilläggen eller rörliga lönetilläggen och föra dem in som en fast del av lönen. Det hade naturligtvis för statstjänarna varit en mycket stor fördel, om detta hade skett, innan det stora priset inträdde, men lika uppenbart är, att när man nu synes stå inför en period av återigen stigande priser, det kommer att bli mycket svårt att enas om den nivå, vid vilken lönerna skola slås fast utan några rörliga tillägg. Jag anser således, att en av de frågor som omedelbart måste tagas upp till behandling är, om man även vid en omarbetning av löne-reglementet måste räkna med en fast del av lönen och en rörlig del som följer levnadskostnaderna. Vidare har på grund av ändringarna i tjänstepensioneringen och de förslag som komma att framläggas om familjepensioneringen hela frågan om avdrag på lönen för pension och änkepension kommit i ett nytt läge. Alltsammans gör, att den överarbetning av 1928 års förslag, som blivit erforderlig, inte kommer att vara så enkel, och jag kan därför inte för ögonblicket uttala mig om, hur lång tid en sådan utredning kommer att ta. Men vad jag kan försäkra herr Forslund är, att dess igångsättande inte kommer att dröja mycket länge. Jag skulle kunna säga, att redan inom den närmaste tiden hela denna reglering kommer att tagas upp till övervägande genom tillsatta sakkunniga.

När jag ändå har ordet skall jag be att få säga ett par ord med anledning av herrar Forssells och Velanders yttranden. Herr Forssell klagade över att regeringen vid sina undersökningar rörande förbättring av svenska folkets försörjningsmöjligheter inte tagit upp något av ett förslag som lär ha kommit från tekniska högskolan rörande vissa tekniska utredningar på träområdet, under det regeringen tagit upp ett förslag som gäller framställande av flytande bränsle ur trä, vilket enligt herr Forssells mening hade mycket minimala utsikter att ge något resultat. Ja, man befinner sig tyvärr härvid i det läget, att man inte själv är sakkunnig. Men vi ha en ingenjörsvetenskapsakademi, som under många år bedrivit forskning på detta område, och det är på rekommendation — och jag skulle vilja säga på mycket kraftig rekommendation och enträgen hemställan — från denna ingenjörsvetenskapsakademi, vars kompetens herr Forssell nu underkänner, som detta förslag med en ökning av upp till 90,000 kronor av anslaget till ingenjörsvetenskapsakademien har kommit till. Huruvida något förslag från tekniska högskolan förelegat kan jag i detta ögonblick inte erinra mig. Det är inte så lätt att hålla reda på alla detaljer rörande framställningar, som *icke* kommit med i Kungl. Maj:ts propositioner. Men om jag skulle uttala något allmänt rörande tekniska högskolan, så tror jag att jag vågar säga, att statsmakternas omsorg om tekniska högskolan och deras villighet att med mycket dryga uppoffringar gå till mötes önskemål från det hållet inte kan betvivlas.

Herr Forssells yttrande om den planhushållning som inte en gång bedrivs inom regeringen, tror jag liksom så mycket annat vilar på att man förbiser vissa distinktioner. Det är alldeles riktigt, att jag upprepade gånger under

Statsverkspropositionen. (Forts.)

dessa år har sagt, att en av uppgifterna för krispolitiken, och den som jag mycket väl förstår är lättast tillgänglig för många människor, är att påskynda och under depressionsperioden låta utföra statliga och kommunala företag som ändå måste komma till stånd. Men därför är det inte sagt att man skulle vara förhindrad att ta upp företag, som inte under alla förhållanden skulle ha kommit till stånd. Det är alltså ingen motsägelse, att man under en depressionsperiod låter utföra vissa ting, som ändå något senare skulle komma till stånd, och samtidigt, som statsrådet Leo har gjort, rekommenderar en elektrifiering som inte för ögonblicket anses räntabel. De elektrifieringar som gjordes förra året äro ju, som herr Forssell har reda på, av två slag, sedda från järnvägsstyrelsens synpunkt. Det ena slaget äro sådana som järnvägsstyrelsen anser omedelbart räntabla och som den därför under alla förhållanden föreslår. Det andra slaget är sådana som järnvägsstyrelsen icke från sin företags-ekonomiska synpunkt anser sig kunna rekommendera men som den gärna ser genomförda, bara inte pengarna räknas in i det kapital som statsbaneföretaget anses vara skyldigt att förränta. Jag tror således, att motsättningen inom regeringen rörande denna planhushållning inte är så stor.

Däremot rekommenderar jag herr Forssell att något granska den motion, som hans parti nyligen väckte rörande hela vår jordbrukspolitik, ty om något innebär en långt gående planhushållning så är det denna. Den innebär nämligen att de svenska statsmakterna skola ta på sig ansvaret att så behärska den svenska marknaden — inte den allmänna prisnivån utan de speciella priserna — att jordbrukets priser hållas uppe, icke vid en viss bestämd nivå, som riksdagen tidigare har uttalat sig för, utan i ett visst bestämt förhållande till andra priser. Hur man skall kunna genomföra en planhushållning inom jordbruket och inom övriga näringsgrenar och hålla dessas priser i ett visst förhållande till varandra utan mycket långtgående reglerande och planmässiga ingripanden på näringslivets område, det torde motionärerna vara ensamma om att förstå.

Herr Velander talade något om skatterna. Jag skall inte förlänga detta kvällsplenium med att ta upp den saken till diskussion, ty den få vi rikliga tillfällen att diskutera, då den nya propositionen kommer. Men den som möjligen förvänas över, hur ojämnt en förmögenhetsskatt enligt vissa av herr Velanders exempel verkar, vill jag bara erinra om det välbekanta faktum, att varje förmögenhetsskatt just har den egenskapen att inte stå i något direkt förhållande till förmögenhetens avkastning. Vi ha i vår nuvarande inkomst- och förmögenhetsskatt ett element av förmögenhetsbeskattning. $\frac{1}{60}$ av förmögenheten kommer ingen ifrån, hur liten inkomst han än har av förmögenheten. Jag förstår inte, att herr Velander eller någon annan nöjer sig med så blygsamma jämförelsetal som 5 och 50 procent. Det är ingen svårighet att konstruera enskilda fall av skatt på förmögenhet som i relation till inkomsten gå upp till 100 och 1,000 procent eller till ett procenttal som man brukar beteckna med en liggande åtta.

Herr Nylander: Herr talman! I sitt anförande på förmiddagen använde herr Rickard Lindström en gammal känd metod att komma mig till livs genom att inför åhörarna söka göra troligt, att jag hade sagt en del saker som jag inte alls hade sagt. Det är väl dock en metod som endast brukar användas på »enklare valmöten», eller hur, herr Lindström? I själva verket har jag i mitt anförande, med stöd av arbetslöshetskommissionens officiella rapport, konstaterat att vissa felaktigheter förekommit i Brastad, men jag har inte angräpat eller ens sagt ett enda ord om dess arbetslöshetskommittés ordförande. Jag har inte sökt bagatellisera arbetslösheten i Bohuslän och de därmed för-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

enade stora svårigheterna. Jag har inte ställt mig utanför åtgärder, som kunna lända till mera varaktig försörjning för de av permanent arbetslöshet drabbade landsändarna. Vad särskilt det sistnämnda problemet beträffar vill jag hänvisa herr Lindström att studera den reservation, som undertecknad och övriga högerledamöter i statsutskottet förra året avgåvo under punkten om arbetslösheten, som just tog sikte på behövligheten av dylika åtgärder, för vilket ändamål medel föreslogos skola reserveras.

Vad fallet Brastad angår har herr Lindström i övrigt presterat just det värtaliga ordflöde som jag hade väntat. Han har gjort en fruktansvärd svartmålning av förhållandena i Bohuslän, och med denna svarta färg har han härliksom tidigare i sin tidning försökt dölja den enkla sanningen, att arbetslöshetskommissionen konstaterat ett flertal felaktigheter. Han relaterade för kammaren ett par särskilt markanta fall. Jag har inte lyckats identifiera det ena i arbetslöshetskommissionens officiella rapport, men beträffande det andra låter det på följande sätt i arbetslöshetskommissionens redogörelse till socialministern: »Anmärkningar hade gjorts mot att en man med sju barn, vars hustru åtnjöt lasarettsvård och som lämnat reservarbete på egen begäran, omedelbart därefter medgivits dagunderstöd. Ur kommissionens material kunde utläsas endast, att mannen lämnat arbetet på egen begäran. Sedan kommittén meddelat, att uppgiften härom vore felaktig, då han hemkallats och ersatts med annan person, s. k. skiftning, lät kommissionen i detta såväl som i tre liknande fall vid förklaringen bero. Att så skett har pressen icke meddelat allmänheten.» Sålunda har det här inträffat, att arbetslöshetskommissionen har begärt en förklaring från arbetslöshetskommittén i Brastad och efter erhållen förklaring godtagit densamma och avskrivit hela ärendet. Herr Lindström har inte ansett lämpligt att göra någon dementi. Jag förmodar, att han har så studerat den officiella rapporten, att den inte kan vara honom obekant, men likväl finna vi att han allt fortfarande i forcerade ordalag slår samma fanfarer på sin trumma — ett uttryck för herr Lindströms enklare valmötesmetoder.

Om jag i övrigt följer denna officiella rapport — jag ber om ursäkt, herr talman, att jag måste något läsa upp ur densamma — så framgår därav, att till den lokala arbetslöshetskommittén i Brastad till förklaring utställts sammanlagt 286 anmärkningar, varav 251 berörde fall, där återbetalning av statsbidrag kunnat ifrågakomma. Dessa anmärkningar delgavos länsstyrelsen, som omedelbart återkallade sina förordnanden för ordföranden och revisorn. Kommittén godkände i 92 fall anmärkningarna reservationslöst. I 52 fall lämnades tillfredsställande förklaring, varför kommissionen lät därvid bero. I 95 fall hade samma person kvitterat tvenne gånger under en utbetalningsperiod, varigenom högre understödsbelopp utbetalats än föreskrifterna medgiva. Kommittén gjorde gällande, att utbetalning motiverats med att den dagunderstörde icke erhållit understöd under nästföregående eller nästföljande period. Kommissionen har icke funnit det försvarligt, att en person kvitterar dubbelt så stort understöd som det högsta medgivna.

Allt detta vill nu herr Lindström bagatellisera; det är ingenting att tala om, säger han. En återbetalning av 1,873 kronor på en summa av i runt tal 973,000 är det ju bara löjligt att tala om! Förstår inte herr Lindström, att, som jag i mitt första anförande i dag uttryckligen framhöll, det icke är beloppets storlek som är anmärkningsvärt, utan det anmärkningsvärda är herr Lindströms och andra tidningsredaktörers angrepp på arbetslöshetskommissionen, de beskyllningar han har framställt och det försvar för ett felaktigt förfarande som han har presterat. Det är detta som jag velat fastslå och brännmärka. Är det möjligen så att herr Lindström önskar en hjälperksam-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

het med upp till 96 procents statsbidrag utan någon som helst kontroll? Herr Lindström har genom sitt anförande visat riksdagen och Sveriges folk, att han hellre utnyttjar ett landskaps nödläge till partipolitisk agitation än — fastän han själv är delaktig i riksdagens enhälliga beslut — söker ställa till rätta.

I själva saken, herr talman, har jag endast att fortfarande konstatera herr socialministerns tystnad.

Herr Norman: Herr talman! Jag ber att få anknyta till den fråga, som herr Forslund här nyss förde på tal, och som sedan upptogs av herr finansministern i hans senaste anförande. Det är självklart, att här icke är platsen att ingå på någon detaljdiskussion om detta spörsmål. Jag önskar endast att i all korthet framlägga några allmänna synpunkter på denna fråga, synpunkter framför allt sedda från den kårs sida, som jag själv tillhör.

När regeringen i höstas upptog till överarbetning det förslag från 1928 års lönekommitté, som rör lärarnas löner, väckte detta förhoppning om att ett femtonårigt utredningsarbete äntligen skulle ge resultat. Det är därför beklagligt, att man inte kan vänta någon proposition i denna fråga i år. Finansministern har både i statsverkspropositionen och alldeles nyss här i kammaren utvecklat skälen härför, och utan att på något sätt ifrågasätta behovet av och rättvisan i en lönereglering för någon viss lärargrupp tror jag, att det finns bärande skäl för regeringens uppfattning, att de olika lärargruppernas löner böra bedömas i ett sammanhang. Jag tror också, att man kanske kan konstatera, att efter de uttalanden, som här på förmiddagen i denna fråga gjordes av herrar Bagge och Hamrin, har så att säga det parlamentariska utgångsläget för en proposition nästa år blivit sådant, att det förefaller vara gynnsamt. Jag uttalar den förhoppningen, att de ytterligare överarbetningar, som nu pågå, icke komma att svälla ut så, att hinder skall möta för framläggandet nästa år av en proposition. Den kår, jag tillhör, och de lärargrupper över huvud, som här beröras, hysa bestämda förväntningar om att denna fråga äntligen skall bringas till en lösning. Jag behöver inte här referera det historiska förloppet, som har medfört, att dessa tjänstemannagrupper kommit att bli »lönepolitikens kvarsittare», som det uttrycktes i diskussionen kring 1928 års lönekommittés utredning. Redan herr Rahmn har ju på förmiddagen varit inne på dessa föregående förhållanden och erinrat om hur utredningsarbetet och vad därmed sammanhänger har utvecklat sig. Jag vill endast konstatera, att behovet av en lönereglering visat sig allt angelägnare. De löner, som statsmakterna fastställt för folkskolans lärarkår, äro minimilöner utan dyrortstillägg, och det har under en följd av år visat sig en bestämd tendens hos kommunerna att alltmer indraga de kommunala lönetilläggen. Som ett exempel kan jag anföras, att det för närvarande i en av rikets större städer, som tillhör dyrortsgrupp F, på allvar överväges att beträffande nytillträdande lärare fastställa endast de statligt bestämda minimilönerna utan några som helst kommunala dyrortstillägg. De inknappningar, som föranletts av statsfinansiella skäl beträffande arvoden för undervisning i slöjd och i fortsättningssskolan, ha också för en del av särskilt folkskolans lärarkår medfört, att vederbörandes inkomster blivit ytterligt begränsade. Denna kår har också på grund av de rationaliseringsåtgärder, som vidtagas från regeringens och riksdagens sida på folkskoleorganisationens område, kommit i en försämrad rättslig ställning på grund av bestämmelserna om begränsad ansökningsrätt och om tvångsförflyttning. Och särskilt de unga lärarna, som inte vunnit fast anställning, ha med sina dyra studiekostnader härigenom i många fall kommit i en fullkomligt ohållbar ekonomisk ställning. Lärarkårens krav beträffande

Statsverkspropositionen. (Forts.)

lönereglering vilar, vill jag säga, på objektiva sakliga grunder. Det kräves inplacering i det allmänna lönesystemet i sådan löneklass, att rättvis likställighet ernås med andra statstjänare, som med denna kår äro jämförliga beträffande utbildning, ansvarsställning och befordringsmöjligheter. Denna fråga är väl närmast en ekonomisk fråga för dessa befattningshavare, men jag hävdar bestämt den uppfattningen, att en rättvis och snar lönereglering har lika stor betydelse för folkundervisningen som för undervisarna. Inom få tjänstegrupper är arbetsresultatet så beroende av arbetsglädjen och trivselen hos utövarna som inom undervisningsväsendet. Det måste därför ligga i statsmakternas eget intresse att se till, att det missmod och den misströstan, som under de gångna åren alltmer vunnit insteg hos barndomsskolans lärarkår, förbytes i tilltro till statsmakternas vilja och förmåga att skapa rättvisa. Jag tackar regeringen för dess initiativ i detta hänseende och jag uttalar den förhoppningen, att riksdagen, när den nu går att pröva olika anslagposter och deras återverkningar på kommande statsregleringar, så avväger desamma, att icke ännu en gång de statsfinansiella skälen kunna motivera ett ytterligare fördröjande av den så länge uppskjutna löneregleringen för folkskolans lärarkår.

Så ber jag, herr talman, då jag nu har ordet, att få knyta några korta reflexioner till några poster inom åttonde huvudtiteln som ju bland annat rör folkskoleväsendet. Det har tydligen hos eklestiastikministern funnits en önskan att återgå till de anslag och den storleksgrad av dylika, som på olika poster inom hans departement utgingo, innan krisåren medförde nedskärningar i fråga om olika poster för att den besparing skulle kunna åstadkommas, som var nödvändig för genomförande av det allmänt sociala välfärdsprogram, 1933 års riksdag fick sig förelagt. Denna strävan och resultatet därav har hos en huvudstadstidning fått ett uttryck i den formuleringen, att »kulturbudgeten nu är helt frigjord från all kristidsransonering». Jag kan inte underskriva det omdömet beträffande en del anslagposter på folkundervisningsväsendets område. Här har förut helt kort omnämnts de besparingar, som skett beträffande arvoden för undervisning i slöjd och i fortsättningsskolan. Den skedde 1933 av den anledning, som jag här omnämnt. Det betonades då, att det enda motivet för denna nedskärning var det statsfinansiella läget och behovet att göra besparingar. När nu det ekonomiska läget blivit gynnsammare, ha från lärarkårens sida förhoppningar väckts, att det skulle ske en återgång till de gamla arvodesbeloppen. Beträffande arvodet för undervisning i fortsättningsskolan, fastställdes ju detta då den obligatoriska fortsättningsskolan infördes, efter sådan grund, att detta arvode skulle stå i bestämd relation till den egentliga lärarlönen och ligga högre än denna på grund av de särskilda kvalifikationer, som krävdes av undervisarna, och de särskilda svårigheter, som skulle följa med detta arbete. Arvodet fastställdes då så, att det blev högre än den egentliga lärarlönen omräknat i timpenning. För närvarande är det så, att detta arvode utgör endast omkring 50 procent av den egentliga folkskollärarlönen omräknad i timlön. Vad slöjdläroarvodet beträffar, tror jag, att man kan konstatera, att detta arbete med undervisning i slöjd redan före arvodesänkningen var det lägst avlönade kvalificerade arbete, som finnes här i landet. Riksdagen uttalade också i fjol sina sympatier för en återgång till de gamla bestämmelserna i vad det gällde slöjdläroarvoden.

Beträffande ett par andra anslag, anslaget till fortbildningskurser för folkskolans lärare och anslaget till resestipendier för lärare inom folkundervisningsväsendet, har det gått precis på samma sätt, att dessa anslag hava utgått, när det varit relativt gynnsamma ekonomiska tider, men de ha blivit indragna, när det stramat till. Även dessa anslag äro av sådan betydelse för

Statsverkspropositionen. (Forts.)

folkundervisningen, att det bör vara statsmakternas intresse att kunna tillgodose de önskemål, som här gjort sig gällande. Riksdagen får kanske tillfälle att pröva en del av nu berörda anslag under det kommande arbetet, och skulle riksdagen då finna det möjligt att tillgodose de i sig själva så berättigade önskemålen, är jag övertygad därom, att både ecklesiastikministern och finansministern skola med jämnmot och tillfredsställelse se, att så kommer att äga rum.

Häri instämde herr *Olsson, Oscar.*

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Under denna dags överläggningar ha tvenne av kammarens ledamöter från olika utgångspunkter behandlat arbetslöshetspolitiska frågor och därvid speciellt sysselsatt sig med förhållandena inom en kommun i Göteborgs och Bohus län. Det har gjorts gällande av den ärade representanten på Göteborgsbänken, herr Lindström, att arbetslöshetskommissionen beträffande denna kommun förfarit på ett byråkratiskt och icke hänsynsfullt sätt. Då jag för min del deltagit i behandlingen av denna fråga under alla dess skiftande former i arbetslöshetskommissionen, har jag velat begagna detta tillfälle, som står mig till buds, för att till kammarens protokoll låta anteckna, att jag tillbakavisar både de skriftliga och muntliga påståenden, som i skilda former och vid olika tillfällen gjorts icke blott mot kommissionen som sådan utan även mot dess tjänstemän för bristande oväld i sitt arbete.

Saken är den, att denna historia är så pass invecklad och omfattande, att det inte ens kan bli tal om att här lämna en relation av vad som förekommit. Jag vill framhålla, att kommissionens sammansättning är en bestämd borgen för att det inte kan ligga någon sanning i de påståenden, som gjorts beträffande kommissionens förfaringssätt i nu berörda avseende. Hade det, som herr Lindström velat göra gällande, varit riktigt, skulle för visso Kungl. Maj:t också ha justerat kommissionens beslut och förfaringssätt i detta avseende. Men så vitt jag känner har någon sådan tillrättavising från Kungl. Maj:ts sida icke kommit kommissionen tillhanda.

Det är även en annan sak som visar, att de, som kritisera arbetslöshetskommissionens åtgärder i denna sak, äro ganska ensamma om sin mening, i det att den man, som det närmast gäller, både skriftligen och muntligen som sin mening till kommissionen framfört, att han icke har någon erinran att göra beträffande det sätt, varpå kommissionen förhållit sig till honom eller hans samarbete med kommissionen, och han har själv närmast varit mycket bekymrad över allt det skriverseri, som förekommit i denna sak.

Jag tror därför, att jag kan nöja mig med att till sist instämma i herr Lindströms slutord i hans föregående anförande, då han sade, att vi skola tala så tyst som möjligt om Brastad. Men vi göra antagligen detta med olika motivering.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag borde kanske ha avstått från ordet, då nu herr finansministern inte är inne, men han fattar det måhända som en ohövlighet, om jag inte svarar på en fråga, som han direkt riktade till mig. Fastän han är frånvarande, skall jag tillåta mig svara på den framställda frågan.

Herr finansministern riktade den frågan till mig, huruvida jag ansåg, att de många miljoner, som blivit utbetalade av staten i spannmålsreglerande syfte, inte vore väl använda pengar eller inte bort av staten utläggas. Jag måste, herr talman, bekänna, att jag blev mycket överraskad av att en sådan fråga

Statsverkspropositionen. (Forts.)

från finansministern riktades till mig. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att finansministerns namn inte finns i det statsrådsprotokoll, varigenom spannmålsregleringen fördes ut i livet, och i verkligheten, men där finns mitt namn. Det beslutet fattades av riksdagen och i vederbörande utskott mot ett enhälligt socialdemokratiskt parti och tillkom alltså i rak strid mot den vilja, som man från det hållet dekreterade. Då menar jag, att det är något egendomligt, att man här frågar, huruvida jag för min del var motståndare till denna reglering. I själva verket såg jag i spannmålsregleringen en utjämning mellan de olika grupperna i landet, en befogad sådan utjämning. Detsamma gäller också mjölkregleringen, som inte den nuvarande jordbruksministern utan en föregående tog initiativ till. Jag tycker åtminstone, vad den saken angår, att man inte skall kanonisera sig själv. Det brukar ju eftervärlden få göra, och det är inte vanligt att man gör det medan man lever.

Vad beträffar utrikesministerns replik till mig, skall jag be att få fatta mig lika kort. Jag anförde upprepade gånger, och det kommer att synas i det stenografiska protokollet, att jag ansåg de uttalanden, som finnas i trontalet, diplomatiskt korrekta, och att jag har ingen anledning att säga något annat. Men det är väl att sticka huvudet i busken, om man icke medger, att den allmänna opinionen i vårt land, som kommit till uttryck i tidningspressen, mycket starkt reagerat mot de utrikespolitiska förhållandena, sådana de utvecklats i södra Europa och östra Afrika. I det hänseendet behöver jag blott hänvisa inte minst till den regringsvänliga pressen och dess uttalanden. Det skulle förvåna mig i högsta grad, om inte utrikesministern upprepade gånger fått mottaga framställningar från vederbörande i syfte, att han skulle dämpa tonen i de svenska tidningarna, därför att den vittnade om allt annat än ett gott förhållande till det ifrågakvarande landet.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Sedan nu herrar partiledare yttrat sig i de storpolitiska frågorna, torde tiden vara kommen att gå in på ett och annat av det övriga, som står i sammanhang med regeringens verksamhet och med de framlagda förslagen i vissa detaljer.

För mig ligger det då närmast till hands att säga ett par ord om ecklesiastikministerns politik och om hans huvudtitel i vissa punkter. Han förefaller ha gått tämligen skottfri under dagen här i kammaren, men jag tycker, att det vore synd om honom, i fall han ginge alldeles lottlös härifrån. Låt mig emellertid genast säga, att de pilar, som skola avskjutas, inte äro så särdeles giftbestrukna. Ehuru de kanske ej kunna förnekas framgå ur »krigarens lovlige avsikt» — för att tala med Viktor Rydberg — äro de dock icke avsedda att döda och knappast ens att såra, utan det är snarare fråga om en liten vänskapssmatch, som man säger. Det ligger icke desto mindre en allvarlig mening i vad jag ville säga.

Ecklesiastikministern förtjänar till en början en komplimang för sin obestridliga bildbarhet. Han har varit till den grad bildbar, att han nästan gör intryck av en förvandlingskonstnär, om man jämför honom sådan han var för fyra, fem år sedan och sådan han nu är i sina åtgärder och uttalanden. Även om man tänker på hans första år som ecklesiastikminister, har han bortlagt en del oarter, som vi då hade anledning att skjuta skarpt på honom för. Han har nu till exempel alldeles upphört att fabricera så kallade kungliga studenter, och han har lagt bort att från ministerbänken tala om Sveriges läroverkslärare under det ringaktande öknamnet »skolfuxar», som väckte sådan harm på den tiden. I stället har han gjort mycket för att förvärva denna aktade kårs sympatier genom att underlätta dess befordringsmöjligheter, genom att sörja för tillkomsten av nya lärarplatser och så vidare. Det är dock *en* hög-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

viktig fråga, i vilken man beklagar hans permanenta passivitet — låt vara att han ställt i utsikt att ett annat år — n. b. om han då sitter kvar — bättra sig i det avseendet. Det gäller, som man förstår, kravet på den av riksdagen sedan många år tillbaka såsom rättvis och behöblig erkända löneregleringen för läroverkslärarna, och, jag vill tillägga, ej blott för dem utan också för folkskollärarkåren. Jag hoppas, att det måtte bli fullt allvar med förberedelsen häraf för nästa år, vem som än sitter på taburetten. Statsrådet Engberg har också visat sitt intresse för den högre undervisningen och särskilt för läroverksundervisningen genom att under sista året besöka ett antal läroverk och fungera som nära nog permanent högtidstalare vid invigning av deras nybyggen. Vad han därvid sagt har varit väl formulerat och väckt åtskillig uppmärksamhet. Vi hörde nyligen herr Lindhagen säga, att »herr Engbergs tal äro mycket bra, ty man får så många nya synpunkter ur dem». Jag får för min del säga, att jag i dem knappast kunnat finna några nya tankar och synpunkter. Det är gamla axiom, gamla men därför ej mindre goda idéer, som han framfört, så kallade »eviga sanningar», om humanitet och frihet och om att man icke bör våldföra sina medmänniskor etc. Det är i regel sådant, som litet var kan skriva under. Herr statsrådet delar ut svenska flaggor och vackra ordensdekorationer vid sådana tillfällen och talar med sådant fosterländskt patos, att jag föreställer mig att vår vördade ålderspresident, universitetskanslern, när han läser dessa tal, nästan skulle kunna instämma med den gamle Simeon i hans ord i Skriften: »Herre, nu låter Du din tjänare fara i frid», eftersom han fått en så värdig efterföljare i patriotisk retorik.

Ja, detta är således blott komplimanger, åt ecklesiastikministern. Han är, som sagt mycket bildbar och verkar nästan som en nitisk nyomvänd i både religion och politik. Jag hörde kort före jul i Kristinehamn ett av dessa frapanta tal, och jag sade då, såsom jag säger nu i dag, att jag kunde skriva under nästan alltsammans. Men det upplysta och fredliga auditoriet var knappast i behov av varningar för våld och frihetskränkningar. Kort förut hade han talat vid invigningen av ett flickskolehus, och då gjorde han vissa tänkvärda uttalanden. Han talade för humanitet och mot fanatism. »Humaniteten har», sade han, »sinne för måttet och begränsningen. Den är mäktig av självövertvinnelsen att under målmedveten kamp för egna ideal både se och erkänna, att även andras kunna ha värde och existensberättigande. Dock endast så långt de hävdas med andliga vapen. Ty framför allt måste den med avsky vända sig mot varje försök att ersätta det fria övertygandet med det brutala våldförandet.» I fortsättningen av samma tal fördömde han skarpt den fanatism, som finner sin »utlösning i våldshandlingar, i övergrepp på person och personlig frihet. Den humana livssynens källor återigen rinna upp ur helt andra marker», sade han med all rätt. Detta allt är så sant som det är sagt. Då man läser dessa varningar för våldshandlingar, för övergrepp på person och personlig frihet, frågar man sig, inför vilken publik talet är hållet. Mången torde väl vara frestad tro, att detta tal möjligen hållits vid något sammanträde, där man diskuterat t. ex. vissa arbetares behandling »efter förtjänst» på ett sätt, som partivännen kanske ville varna för. Men så förhåller det sig ju ingalunda, utan talet har hållits för en flickskolas unga elever och för deras säkerligen mönstergillt fridsamma lärarinnor och lärare, som sannerligen, såvitt jag förstår, inte behöva någon varning för våldsdåd och för att tillgripa övergrepp på person och personlig frihet. Detta ämne liksom friheten överhuvud taget behandlar statsrådet med förkärlek i sina tal, och vi, som hysa en liberal åskådning, ha naturligtvis ingenting att invända mot själva satserna; tvärtom. Vi se däri en propaganda just för våra idéer. Vi förvåna oss endast över att frihetsidéerna understrykas så starkt just av en representant för ett parti,

Statsverkspropositionen. (Forts.)

som egentligen icke har manifesterat sig som ett frihetens ridderskap. Men det måste ju glädja oss, att herr statsrådet, vars parti på sitt program har den tvångsreglerade staten, övergivit sina vägars villa och nu driver liberal propaganda.

Emellertid var det egentligen inte blott för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det var för att gå in på några detaljanmärkningar angående åttonde huvudtiteln. Man måste ju med tacksamhet erkänna, att på grund av den ljusare statsekonomiska situationen i år åtskilligt, som förut måst försummas, nu blivit tillgodosett. Man har alla skäl att vara tacksam för det. Det är i alla fall ett par punkter, som jag skulle vilja taga upp. Det skulle nog kunna finnas flera andra, som vore förtjänta av vissa randanmärkningar, men jag skall nu blott taga fram ett par, som jag har särskild anledning att dröja vid ett ögonblick.

Det gäller först den populära föreläsningsverksamheten. Den har ju en gång haft ett anslag av 400,000 kronor. Nu är det nere i omkring 200,000, men det har tillstyrkts av skolöverstyrelsen att anslaget nu skulle bli 300,000. Denna höjning har avvisats av ecklesiastikministern, som säger, att med den nuvarande radioverksamheten torde en stor del av det syfte, som dessa populära föreläsningar ha, ändå kunna tillgodoses, och därför kan man draga in på dem. Jag kan inte helt dela den uppfattningen. Radioföredragen ha visserligen i stort sett samma syfte, men radion och de populära föreläsningarna gå i alla fall delvis olika vägar. Den personliga kontakten emellan publiken och föreläsaren har en mycket stor betydelse, och behovet hos dem, som åhöra en föreläsare, att genom frågor och samtal med denne omedelbart få de upplysningar, som de önska, kan tillgodoses på ett sätt som icke är möjligt vid åhörandet av en radioföreläsning. Det har till fullo visat sig, att den farhåga, som en och annan hyste, när radion började, att den skulle taga död på föreläsningsverksamheten, inte alls har bekräftats. Tvärtom tror jag, att det intellektuella intresset och intresset för att få ökad bildning endast har stimulerats genom radion. De populärvetenskapliga föreläsningarna kunna vidare illustreras med bilder; hela det konsthistoriska ämnesområdet t. ex. låter sig ej lika bra behandlas i radio; det förutsätter bilder.

I fråga om de anslag, som äro föreslagna för nykterhetens främjande, är det ett par punkter, som torde påkalla kritik ifrån riksdagens nykterhetsgrupper. Det har ju under några år funnits en kommitté, som arbetat emot den olagliga rusdryckshanteringen, en kommitté, som gjort sig förtjänt av mycket erkännande och vunnit ganska stor framgång i sin verksamhet. Den har varit alldeles särskilt nyttig därigenom, att den har lyckats intressera kretsar, som ha varit mindre berörda av den speciella nykterhetsrörelsen. Det är sålunda inte bara nykterhetsföreningarna, som den har satt i verksamhet, utan den har i mycket stor utsträckning intresserat kulturföreningar av olika slag och fackföreningar i stor utsträckning för att taga itu med detta arbete. Om man nu drar in anslaget till denna kommitté, så tror jag, att man därigenom gör stor skada. Vi minnas ju, hur vid ett föregående tillfälle här i kammaren, generaltulldirektören höll ett mycket beaktat anförande till förmån för nämnda kommittés verksamhet. Han visste bättre än någon annan, vad han talade om.

Nu är det visserligen sant, att ecklesiastikministern inte föreslår fullständig avveckling härav. Han föreslår, att den s. k. rikskommitténs verksamhet skall överflyttas på centralförbundets för nykterhetsundervisning. Han har därför föreslagit en höjning av centralförbundets anslag med omkring 5,000 kronor. Men rikskommittén har för närvarande 15,000 kronor till sitt förfogande, och jag vill minnas, att den för några år sedan till och med hade 20,000. Det är

Statsverkspropositionen. (Forts.)

klart, att ju mer den har till sitt förfogande, desto mer kan den utträta på detta viktiga område. Nyligen inträffade fasansfulla dåd, som vi alla torde läst om, stryka kraftigt under maningen att ej försumma kampen mot olaga sprit-hantering. Visserligen skulle nu 5,000 kronor ställas till centralförbundets förfogande, men det är att märka, att detta förbund även har sina övriga uppgifter, för vilka det anslag, som föreslås, är betydligt minskat mot vad det tidigare varit — visserligen inte i fjol, ty då föreslogs samma anslag. Men förut har det varit uppe i 140,000 kronor. Nu är det minskat till 115,000. Det har en gång varit 200,000.

Om nu utan ökning av centralförbundets anslag med mer än 5,000 kronor denna nya verksamhet skall överflyttas dit, så måste antingen detta förbunds övriga uppgifter eller också den nya uppgiften i avsevärd grad försummas. Det finns också en annan omständighet, som sammanhänger därmed, och det är, att centralförbundet för nykterhetsundervisning har till uppgift att lämna objektiv upplysning utan propagandakarakter, under det att verksamheten för den olagliga hanteringsens bekämpande haft verklig propagandakarakter. Alla måste väl erkänna, att det är en propaganda, som är högst berättigad; propaganda för laglydnad kan ej vara klandervärd. Centralförbundet kan dock knappast med de stadgar, som binda det, driva en sådan propagandaverksamhet. Det kan inte göra det utan att komma i kollision med de villkor, som äro stipulerade för centralförbundets verksamhet. Nu är det visserligen sant, att centralförbundet har nödtvunget förklarat sig villigt att övertaga den nya uppgiften, men det har samtidigt sagt ifrån, att det måste få tillräckliga anslag för att kunna fullgöra den, och det bör också få tillräcklig frihet i avseende å propagandan, så att det ej behöver vara bundet av de stränga bestämmelser, som gälla dess övriga verksamhet.

Det var detta, jag ville särskilt fästa uppmärksamheten på för att man, när statsutskottet skall behandla dessa saker, må betänka vikten av att ej strypa denna synnerligen viktiga verksamhet, som är av den beskaffenheten, att den åtnjuter sympati hos alla, som önska lag och ordning iakttagen.

Det vore naturligtvis åtskilligt annat att också tala om i avseende å åttonde huvudtiteln, men tiden är långt framskriden, och andra talare torde kanske upptaga ett eller annat därav. Jag skall därför nu nöja mig med dessa erinringar.

Herr Lindley: Herr vice talman! Herr Bagge yttrade under förmiddagen något, som jag anser mig nödsakad att tillbakavisa. Han påpekade nämligen såsom fördömligt, att kommunalarbetsförbundet i sina avtalsförslag begärt rätt till sympatiarbetsnedläggelse, vilket han ansåg vara klandervärdt. Jag anser dock detta krav vara fullt naturligt och berättigat. Det finns saker, som arbetarna sätta högre värde på än de materiella förmånerna. En av dessa, ja kanske den mest viktiga av alla, är den att icke behöva uppträda såsom strejk- eller blockadbrytare. Ty det är egentligen detta, som det här är fråga om. Blir det en konflikt på något område, som berör kommunen, även om det är fråga om arbetare, som inte direkt äro anställda hos kommunen, så begär eller fordrar man, att kommunalarbetarna skola upptaga och utföra det där arbetet, som andra arbetare ha nedlagt. Gång efter annan har detta inträffat. Men det inträffar också gång efter annan, att de bli tvingade på grund av sin anställning i kommunen att arbeta tillsammans med strejkbrytare. Detta anse arbetarna vara nedsättande, fördömligt och obehagligt för deras vidkommande.

Jag behöver bara taga ett enda exempel för att man skall kunna förstå detta. Tag exemplet vid hamnarna! Vi ha visserligen inte haft någon verk-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

lig hamnarbetarkonflikt på tio års tid — inte så att det inte finns anledning till det, ty det är en hel massa frågor, som fortfarande äro olösta, men det är ju så, att vi anse, att strejker inte betala sig, och följaktligen är det bättre att så mycket som möjligt kompromissa sig fram. Detta gör, att där finnas saker och ting, som vi skulle ha önskat få ändring på. Jag behöver bara peka på en sådan sak som semesterfrågan. Hamnarbetarna ha fortfarande ingen semester, fastän de äga en av de mest kampdugliga organisationer, som man kan leta upp i vårt land. Likväl ha vi inte kunnat få detta. Vi anse, att det kostar för mycket att upptaga en mycket stor och förödande strid, som skulle omfatta hela landet, för att genomdriva detta. Nog finns det alltså skäl för en sådan konflikt, men om den skulle utbryta — vad skulle då inträffa? Jo, arbetsgivarnas enda linje vid sådana konflikter är ju icke att lägga armarna i kors utan att försöka anskaffa arbetsvilliga, vilket de alltid ha gjort tidigare vid alla konflikter. Då skulle kommunalarbetarna bli tvingade att arbeta tillsammans med dessa strejkbrytare. Ty i nästan alla hamnar tillhöra ju kranarna kommunen, och på grund därav få kommunalarbetarna utföra det arbete, som bedrivs där. Anser då herr Bagge, att detta kan anses vara tillfredsställande ur arbetarsynpunkt? Herr Bagge säger »ja», men jag vill bara konstatera, att till och med bland professorerna kan man ibland finna ganska märkbara spår av solidaritet, synnerligast när det gäller professorstillsättningar. Så nog finns det solidaritet även på det området! Men varför skulle då icke arbetarna ha samma rättighet att manifesteras solidaritet som herrar professorer? Det är därför som jag inte kan acceptera herr Bagges uttalande, och jag vill till och med säga, att hans uttalande förvånar mig ganska mycket, ty märk väl, herr Bagge sitter med i den där förhandlingsdelegationen för kommunernas vidkommande, och herr Bagge representerar alltså en hel del kommuner, där arbetarna äro i majoritet, och likväl intar han en sådan ståndpunkt, att han vill förvägra dessa arbetare rättigheten att eventuellt intaga den ståndpunkten att vägra att tjänstgöra såsom strejkbrytare eller att vägra att arbeta tillsammans med strejkbrytare.

Följden av detta har, efter vad jag kan förstå, blivit, att kommunalarbetareförbundet vägrat att gå med på en uppgörelse, en generell uppgörelse, och nu vill gå tillbaka till respektive kommuner. Detta är riktigt, och jag kan inte tänka mig något annat än att Stockholms stadsfullmäktige, med den majoritet som finns där, ovillkorligen ställa sig på arbetarnas sida, och detsamma kommer också att bli fallet i en hel del andra kommuner. Jag tycker därför, att det är litet oklokt att spänna bågen så förskräckligt hårt på detta sätt, att herr Bagge inte kan återhålla sin förtrytelse utan till och med talar om den i kammaren.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Det, som föranlett mig att begära ordet, är de fula plumpor i protokollet över en eljest saklig och vederhäftig remissdebatt, som sattes under förmiddagen av herr Rickard Lindström. Redan förut ha två talare på eftermiddagen tagit upp till belysning några av de synpunkter, som herr Lindström framförde. Jag måste emellertid för min del säga, att de uppenbara felaktigheter, som han delgav kammaren i sitt anförande, äro av den beskaffenhet, att det förefaller mig, som om de borde förtjäna ytterligare någon belysning.

Såsom man förut erinrat om här, har riksdagen enhälligt och med stor skärpa uttalat önskvärdheten av att en noggrann kontroll utövades rörande användningen av de medel, som anslogos till arbetslöshetens mildrande. När då i det fall, som herr Lindström berör, det upprepade gånger hade konstaterats under de föregående åren, att felaktigheter blivit begångna i den kom-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

mun, varom det här är fråga, Brastad i Bohuslän, och när sedan på sommaren i föl en särskild framställning inkom till arbetslöshetskommissionen om ytterligare utökad hjälp och arbetslöshetskommissionen av den anledningen satte i gång med en särskild undersökning, så gav den ett resultat, som jag skall något omnämna. När därefter landshövdingen i Göteborg efter att ha tagit del av de anmärkningar, som voro framställda, ansåg sig böra återkalla förordnandet för den dåvarande ordföranden i arbetslöshetskommittén, och när i övrigt en del åtgärder sedan vidtogos, då uppstår här efter detta herr Rickard Lindström i kammaren och lämnar, som jag skall visa, på vissa punkter sakligt direkt felaktiga upplysningar, varjämte han uppträder på ett sätt, som om det vore de statens tjänstemän, som i enlighet med riksdagens bestämda vilja söka kontrollera handhavandet av dessa medel, som hade gjort felaktigheter, och som om de borde ställas till ansvar och upprättelse krävas av dem, medan däremot de, som ha begått felaktigheterna, enligt herr Lindströms mening skulle ha upprättelse. De skulle ha upprättelse, och detta trots att, såsom jag tror herr Hagman erinrade om, den person det närmast gällde själv har undanbett sig sådan upprättelse och har förklarat, att han är fullt tillfreds med de åtgärder, som ha vidtagits från statsmakternas sida.

Det förhåller sig så, att vid den undersökning, som företogs, framställdes en mängd anmärkningar. I många fall erkände man reservationslöst, att anmärkningarna voro riktiga, och gick med på att återbetala, i andra fall lämnade man förklaringar, som godtogos av kommissionen, och i några andra fall kunde det förhålla sig på annat sätt.

Nu säger herr Lindström, att det rörde sig om en så oerhört obetydlig del av det anslag, som lämnats till kommunen, 1,800 kronor eller något sådant. Jag minns inte, hur många tiondels procent, han räknade ut, att det var, och att det därför vore hjärtlöst, obarmhärtigt och orimligt och benhårt byråkratiskt att bråka om den saken. Då vill jag erinra om vad herr Lindström vet, ty det har stått i en offentliggjord redogörelse, som av arbetslöshetskommissionen lämnats till socialministern i denna fråga, att hur mycket, som felaktigt utbetalats, vet varken herr Lindström eller jag i verkligheten. Det var nämligen på det sättet, att när arbetslöshetskommissionen begärde in papperen för att konstatera den saken, så inträffade i kommunen en eldsvåda, varigenom ett relativt stort antal redovisningshandlingar förstördes, handlingar i alla händelser av den beskaffenheten, att deras förlust omöjliggör en granskning för den gångna tiden av de felaktigheter, som kunna ha begåtts. Det må sålunda vara relativt litet eller mycket, hur mycket det är kan som sagt varken herr Lindström eller jag säga.

Herr Lindström nämnde — som bevis för vilken omänsklig behandling man lät de arbetslösa där nere undergå — ett fall, som han sade sig komma ihåg. Det gällde en familjefader i en barnrik familj. Jag är tämligen säker på att det är precis samma exempel, som är redovisat i arbetslöshetskommissionens rapport till socialministern. I det fallet var det så, att en man med sju barn, vars hustru åtnjöt lasarettsvård och som lämnat reservarbetet på egen begäran, omedelbart därefter medgivits dagunderstöd. Av kommissionens material, när den granskade detta, kunde emellertid endast utläsas, att mannen lämnat arbetet på egen begäran. Så fort arbetslöshetskommittén meddelat, att uppgifterna härom voro felaktiga, då han hemkallats och ersatts med en annan person, precis på det sätt, som herr Lindström anmälde, genom s. k. skiftning, så lät kommissionen bero vid förklaringen i detta såväl som i tre liknande fall.

Man måste ställa sig något undrande över det sätt att argumentera, som herr Lindström sålunda använder. Han framställer såsom fullkomligt orimligt, att

Statsverkspropositionen. (Forts.)

man skulle kunna göra någon anmärkning i det fallet. I realiteten är det på det sättet, att av handlingarna ser man bara, att en man har lämnat arbetet på egen begäran. Då tar man reda på, hur det är, och när man får upplysning därom, lämnar man saken utan erinran. Vad är det att anmärka mot ett sådant förfarande?

Herr Lindström talade också om den oerhörda hårdhet och hjärtlöshet, som visats gentemot de arbetslösa stenarbetarna, särskilt i Bohuslän, och jag förmodar, att han speciellt avsåg just denna kommun, som han särskilt uppehöll sig vid. Jag tror, att det redan har nämnts, men jag skall be att för säkerhets skull få upprepa det, att under år 1934 utbetalades i arbetslöshetshjälp till denna enda kommun i Bohuslän 654,000 kronor, vilket gör 174 kronor per invånare i kommunen, 174 kronor per invånare och 1,000 kronor per anmäld arbetslös i medeltal. Sådan är verkligheten beträffande den kommunen.

Herr Lindström gjorde sedan gällande, att arbetslöshetskommissionen med sina arbeten omöjliga kunde hjälpa stenarbetarna. Det skulle ske, antar jag han menade, på annat sätt, genom stenbeställningar och genom andra allmänna arbeten. Hur är det nu i verkligheten? Jag har tagit reda på att under det sista året ha till 3,322 stenarbetare, som varit anställda i statliga reservarbeten, utbetalats arbetsförtjänster, som i genomsnitt uppgått till 5.11 per dag. Per månad, om man beräknar månaden till 25 arbetsdagar, gör det i medeltal 127.75. Många ha givetvis kommit åtminstone något över den siffran. Vid stenarbetena, till vilka staten har lämnat anslag, utgår det en maximerad arbetsförtjänst av 130 kronor per månad, som bekant endast till familjeförsörjare. Vad är då skillnaden emellan å ena sidan dem, som äro anställda vid reservarbeten, och å andra sidan dem, som äro anställda vid de statliga stenbeställningarna? Ja, det kan allra högst bli 9 öre per dag. Är det detta, som gör det så förhatligt, förkastligt, obarmhärtigt och hjärtlöst att tvinga arbetarna till den ena gruppen av arbete och å andra sidan den andra gruppen av arbeten så eftersträvansvärd? Det kan omöjligt förhålla sig på det sättet.

Nu är det emellertid ingen, som menar, att stenarbetarna i Bohuslän i längden och för framtiden skola försörjas genom statliga reservarbeten, lika litet som de i längden kunna försörjas genom stenbeställningar eller andra allmänna arbeten. Om stenindustrin inte kan återuppstå i större utsträckning, så måste det göras någonting för överflyttning av denna arbetskraft till andra yrkesområden. Så förefaller det också, som om regeringen skulle se på denna fråga. De åtgärder, som jag livligt ber att få uttala mitt gillande av, som regeringen har vidtagit för yrkesutbildning t. ex., stå fullt i stil med strävandena att vinna anställning på andra områden för dessa stenarbetare.

Detta problem, att söka åstadkomma överflyttning till andra yrkesområden än dem, i vilka vederbörande tidigare ha varit sysselsatta, är givetvis ett av de allra svåraste, som man har att lösa, men det är nödvändigt att åtminstone eftersträva en lösning, ty gör man inte det utan försöker att binda arbetskraften så stelt som man möjligtvis kan vid sina förutvarande yrken, då är jag rädd för att man kommer in i en ohjälplig återvändsgränd.

Jag är säker på att vi alla livligt beklaga det olycksöde, som gått ut över stenhuggardistriktet, särskilt i Bohuslän och Blekinge, jag är också livligt övertygad om att vi alla nu liksom tidigare eftersträva att på alla lämpliga sätt söka bringa hjälp åt dem, som bli oförskyllt lidande där och annorstädes på grund av en industris nedläggning eller andra sådana omständigheter. Men det måste jag säga, herr talman, att dessa strävanden befordras sannerligen inte av sådana ovederhäftigheter som dem, herr Lindström har framfört här.

Statsverkspropositionen. (Forts.)

Herr **Forssell**: Herr talman! Herr finansminister Wigforss riktade mot mig en anklagelse för att jag skulle ha försökt att uppträda som någon särskild talesman för Tekniska högskolans anslagskrav, och han framhöll, att Tekniska högskolan har all anledning att vara tacksam mot statsmakterna för det sätt, varpå den blivit behandlad. Det senare vill jag fullständigt instämma i. Det var endast ett misstag från statsrådet Wigforss' sida, då han trodde, att jag skulle ha kommit med någon sorts klagan över att högskolan inte fick begärda anslag. Förhållandet var, att det var vissa sammanslutningar inom skogs- och träområdet som begärt anslag på 100,000 kronor om året till träforskning, och den hemställan skickades på remiss ifrån regeringen till Tekniska högskolan. Vi yttrade oss om detta förslag, och det gjorde vi på det sättet, att en kommitté tillsattes av de på området arbetande. Dessa tillstyrkte livligt förslaget och angåvo vissa synpunkter och riktlinjer för vad som borde ske inom området. Där fanns mycket att vinna för det permanenta arbetet i fråga om cellulosa och trävarorna. Men av kravet beviljades endast de 30,000, som gingo till det område, som minst av alla gav några möjligheter.

Nu säger statsrådet Wigforss, att vederbörande ha rekommendation ifrån Ingenjörsvetenskapsakademien. Ja, de kan väl hända. I den kommitté, som behandlade saken vid Tekniska högskolan, suttu idel ledamöter av Ingenjörsvetenskapsakademien, för så vitt jag minns rätt. Det var således de speciellt sakkunniga männen inom Ingenjörsvetenskapsakademien, som behandlade saken, och jag tror därför, att jag är ganska väl underrättad om hur saken ligger till, då jag påstår, att regeringen omsorgsfullt har valt ut den sämsta delen av förslagen om undersökningar, vilka förslag icke kommo ifrån oss, utan vi hade endast att yttra oss därom. Att Tekniska högskolan sedan har vissa resurser tack vare de åtgärder, som ha vidtagits från statsmakterna för vårt förseende med laboratorier, där vi skulle kunna göra nytta för ett eventuellt anslag till träforskning och cellulosaforskning och kunna göra den nyttan för minsta möjliga kostnad, det är en annan sak. Men detta har inte varit något krav ifrån Tekniska högskolan, utan kravet har kommit ifrån andra håll.

Vad vidare beträffar statsrådet Wigforss' avståndstagande från min tolkning av hans framställning av hur de olika arbetena till kristidens lättande skulle ha utvalts, vill jag säga, att det av mig upplästa citatet var kärnan i statsrådet Wigforss' programförklaring om regeringens arbetslöshetspolitik. Där fanns ingenting nämnt om alla de andra arbetena, som icke voro värda sitt kapital. Då är det väl ganska naturligt, att man förmodar och har anledning att antaga, att i en lång och omsorgsfull framställning av regeringens kristidspolitik, som göres här under remissdebatten, då saken ventileras från alla sidor, bör en relativt fyllig och precis framställning ske. Man frågar sig dessutom: vad är meningen med att säga detta, om inte meningen är att säga, att det är sådana arbeten, som det åtminstone i huvudsak är fråga om. Har någon människa tänkt sig, att statsmakterna särskilt skulle avstå från att utföra sådana statliga och kommunala arbeten, som ändå skulle komma till stånd? Det kan ju inte vara någon mening i att såsom programförklaring säga, att vi komma att få utföra det arbete, som ligger närmast till hands, utan det skulle i så fall falla av sig självt. Det skulle från planhushållningssynpunkt vara ganska tacknämligt, om statsrådet Wigforss i kommande framställningar av dessa saker gjorde en liten exposé av hur stor procent av de arbeten, som ha utförts såsom kristidsarbeten, som ha betalat sitt kapitalutlägg, och hur stor procent av dessa arbeten, som inte ha betalat sina kapitalutlägg. Jag tror, att det skulle ge en ganska

Statsverkspropositionen. (Forts.)

skrämmande bild av den arbetslöshetspolitik, som har bedrivits under den gångna kristiden.

Till sist riktade statsrådet Wigforss gentemot mig en attack för högerns jordbrukspolitik. Jag har här flera gånger uppträtt som kättare emot högerns jordbrukspolitik. Det är det område, där jag skiljer mig från partiets allmänna ståndpunkt i vissa, tämligen viktiga detaljer, och jag har ingen anledning att taga upp till behandling eventuella partimotioner, vare sig från högern eller något annat parti i jordbruksfrågan. Vid olika tillfällen har jag försökt i kammaren framlägga de synpunkter, som jag själv kommit till efter ett omsorgsfullt försök att komma till en ställning i saken. Jag vill inte gå in därpå nu.

Herr Lindström: Herr talman! Det kan konstateras, att när affären Brastad kommer fram i den offentliga debatten, så rycka genast stora härskaror an från skilda håll och bära sig åt, som om de skulle ha behov av att frigöra sig ifrån en stor själavända eller en tung samvetsbörd. Detta har tidigare förekommit i pressen, och det förekommer i kammaren i dag. Jag ber att få påpeka, att de, som yttra sig i detta fall, äro parter i målet på den andra sidan. Det är representanterna för den traditionella borgerliga arbetslöshetspolitiken i riksdagen, och det är representanterna för statens arbetslöshetskommission. Det är mycket viktigt att hålla reda på detta, när man skall ha utgångspunkterna klara i den fråga, det här gäller.

Herr Nylander hade åtminstone undergått en förbättring från sitt första till sitt andra anförande. Han sade nu, att han icke ville personligen anklaga ordföranden i Brastads sockens arbetslöshetskommitté. Det är alltid en liten vinst, och jag är angelägen att få konstatera detta. Herr Nylander liksom herr Sam Larsson tog upp ett fall, som jag också berörde i mitt förra anförande, vilket skulle bevisa min oerhörda ovederhäftighet. Jag talade om denna omständighet med mannen, som hade sju barn och vars hustru blev sjuk och som måste resa hem för att sköta barnen. Han bytte då med en sockenbo, som hade kontantunderstöd. Detta var föremål för anmärkning, men, påpekades det, och det är mycket riktigt, det vet jag själv, statens arbetslöshetskommission har i sin promemoria om denna angelägenhet sagt, att på den punkten åstadkoms rättelse. Ja, det är riktigt, men det har näppeligen något att göra med det, som jag lade huvudvikten på. Anklagelsesmaterialet rörande den här mannen och de tre andra omtalade fallen hörde till grunderna, när arbetslöshetskommitténs ordförande i Brastad utan undersökning avsatte och fick schavottera för hela landet. Det är det, som är det mest upprörande i denna sak. Om herr Sam Larsson, som är hög generaldirektör och allt möjligt, gör en felaktig eller tio felaktiga utbetalningar, då sparkar inte herr socialministern i väg honom och gör undersökningen sedan, utan då undersöks det i laga ordning av de institutioner, som finnas för det ändamålet. och först när saken är klar, får herr Larsson undergå de bestraffningar, som det kan bli fråga om. Så har det inte gått till i detta fall, och vad jag vill framhålla här för kammaren är frågan huruvida statens arbetslöshetskommission är en ny domstol, som kan döma människorna genom sin maktfullkomlighet.

Det har slagits fast av en tjänsteman i arbetslöshetskommissionen i en skrift om svensk arbetslöshetspolitik under de senaste åren, att statens arbetslöshetskommission har en fullständigt unik administrativ ställning inom den svenska statsförvaltningen. Jag tycker verkligen, att det kan räcka. Jag tycker verkligen inte, att det står i överensstämmelse med hävdvunnet skick

Statsverkspropositionen. (Forts.)

och hävdvunnen sed i detta land att här ett slags ämbetsverk, som på grund av omständigheterna har hängts på sidan av den övriga statsförvaltningen, skall få komma och göra sådana saker som betyda, att en människa, en enskild människa, som dock har uppoffrat sig oerhört mycket för att hjälpa sina medborgare, utan vidare skall utlämnas till att, som jag nyss sade, schavottera för hela landet. Det är det, mina herrar, som saken gäller, och denna fråga komma ni inte ifrån med alla era brösttoner och all er advokatyr. Ni få beskylla mig för ovederhäftighet, så länge er lyster — jag kommer för min del att hävda den uppfattning, som jag har hävdat hittills i detta fall, och kärnpunkten är det, som jag nu redan har framhållit.

Det sades av herr Hagman, och han sekunderades välvilligt av herr Sam Larsson: Vad står nu herr Lindström här och pratar för om denne man i Brastad? Han har ju själv vänt sig till arbetslöshetskommissionen med ett telegram och sagt, att han inte har någon erinran att göra mot de åtgärder, som ha vidtagits. — Ja, det är riktigt, men vad man inte talar om är, att den mannen blev under flera veckor så nedbruten av allt detta, som han har fått uppleva, att han ansåg det vara den förnämsta angelägenheten för honom att få slut på allting, få det avvecklat så snart som möjligt, hur det än gick till. När han blev frisk igen, försökte han, och det vet herr Hagman, att komma till tals med statens arbetslöshetskommission för att vinna rättelse på en del punkter.

Denne man, som det är fråga om, har, och det förnekade jag inte i mitt första anförande, gjort en del fel. Han har gjort en del formella oriktigheter, dock av en mycket begränsad omfattning, trots allt det där om eldsvådan, som spelar så stor roll i herrarnas argumentering, därför att det är er sista ynkliga tillflykt, när ni inte kunna komma med någonting annat. Han har gjort så stora uppoffringar för att klara dessa väldiga arbetslöshetsproblem, dessa oerhörda svältproblem i en särskilt hemsökt landsända, så att det är inte värdigt, att den svenska riksdagen nu också släpper lös hetsen mot honom, sedan han har fått vandra genom hela pressen i detta land och endast fått spridda röster, som ha försvarat honom. Det är hjärtlöshet, herr Sam Larsson, men det är en hjärtlöshet parad med ynkedom. Det är klart, att man kan här slå sig till paragrafernas riddare och säga, att all rättfärdighet är uppfylld. All right! Det går mycket bra att gå den vägen, men vad som lämnats utanför är mänskligheten: humaniteten och hjärtat. Jag tror, att de, som ha stått på den sidan, i alla fall klara sig längre än dessa herrar, som varit så storslagna paragrafryttare.

Det talas nu här om att Brastads kommun har fått så och så mycket. Ja, den har fått mycket i absoluta tal räknat. Men varför? Jo, därför att det inte har funnits något arbete för människorna där. De ha i genomsnitt fått 1,000 kronor per år och arbetslös, de ha förtjänat 5:11 om dagen, och det är bara 9 öre mindre än de, som ha varit anställda vid statens stenbeställningsarbeten, ha fått. Ja, det är också mycket riktigt. Jag hör emellertid till dem, som inte anse det alls vara förnuftigt och riktigt att maximera arbetslönen per månad för familjeförsörjare vid statens stenbeställningar till 130 kronor. Det är för litet. Därpå klara människorna sig knappast nödtorftigt, och ha de varit så framsynta, när de hade arbete — som många av Bohusläns stenhuggare varit — att de sparat slantar och skaffat sig egna hem, då klara de sig inte alls. Men i alla fall föreligger det en mycket väsentlig skillnad mellan en man, som får stå hemma i socknen och hugga sin sten för dessa knappa 130 kronor i månaden, och en man, som skickas ut på reservarbete — han får litet mindre i varje fall — och som skall klara sig själv därborta i Värmland eller Småland eller var det är och sedan skall sörja för sin familj i hemorten. Det är också

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ett problem, herr Larsson, som man får tänka på. Siffrorna äro nog bra, men de förklara inte omedelbart alla mänskliga hemligheter, och framför allt klara de inte av allting, som ligger bakom arbetslöshetens problem.

Det där exemplet om mannen med den sjuka hustrun och de sju barnen, mannen som var sänd på reservarbete, kan kanske lära t. o. m. herr Larsson litet om stenkommunernas tragedi. Det visar till evidens, att det finns fall och mycket ömmande fall, där reservarbetena äro den tänkbarast otjänliga vägen att klara dessa problem.

Herr Larsson sade, att jag hade satt fula plumpar i protokollet. Ja, herr Larsson, de plumparna få stå kvar, och bakom de plumparna står jag, hur litet jag än betyder i den här frågan i herr Larssons ögon, och bakom de plumparna står också befolkningen i Bohuslän, som under många år har saknat möjligheter att försörja sig på ett normalt sätt. När det är fråga om denna arbetslöshet, så är det inte bara fråga om att vederbörande skola få några kronor om dagen eller i månaden för att klara sig nödortfärdigt, det är också frågan om en framtid, som ser fullständigt hopplös ut för dessa människor. Det skapas här ett psykologiskt läge, som är ganska säreget och som präglar människorna på ett speciellt sätt. Herr Larsson, det förstår jag, har svårt att förstå, att dessa människor kunna reagera hårdare än andra människor och att deras problem måste man taga hand om på ett helt annat sätt än de vanliga problemen i samhället. Herr Larsson sade, att man vinner ingenting på att dessa frågor föras fram på det sätt som jag har gjort. Ja, det är en smaksak, men jag är övertygad om och jag har sett det tidigare, trots all påstådd ovederhäftighet, att när man på allvar har sagt ifrån att så står det till — i fallet Brastad och i andra fall — då ha människorna lyssnat. Var övertygad om att trots alla försök till bortförklaringar skall också denna debatt slutligen leda till det målet, att Bohuslän så småningom vederfares den rättvisa, som bör vederfaras det, och att statsmakterna på allvar taga upp denna förödda, krisförödda landsdels oändligt viktiga försörjningsproblem.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Jag nödgas taga kammarens uppmärksamhet i anspråk i anledning av ett uttalande av finansminister Wigforss. Dessförinnan tillåter jag mig dock beröra ett par uttalanden av statsrådet Sköld i hans sista anförande.

När statsrådet Sköld säger, att i höstas förelåg det förhållandet, att vete inte gick att förvärva i allmänna marknaden till ett pris under 22 öre, så måste detta uttalande bero på att statsrådet Sköld vid det tillfället råkade vara illa underrättad, ty förhållandet torde med all sannolikhet varit det, att de som hade vete att sälja hade inriktat sig på att priset skulle ganska snart stiga till 18 öre, och begärt salupris torde vid verkliga underhandlingar ha rört sig om nämnda pris och icke 22 öre.

Vidare vill jag framhålla, att det tyder på brist på verklighetssinne, när statsrådet Sköld talar om och tror, att det är möjligt, att exempelvis några veckors höga fläskpriser skulle försäkra en abnorm stegring av svinstocken. Härför saknas i flera olika avseenden de naturliga betingelserna.

Det lär ha sagts av finansminister Wigforss, att högerns partimotion angående prisnivån för jordbruksprodukter skulle innebära ytterligare steg på planhushållningens väg. Detta är inte riktigt. Motionen syftar till att i huvudsak återställa prisrelationen mellan jordbruksprodukter och de varor, jordbrukarna behöva köpa för sina hushåll, såsom mat, kläder och dylikt samt för jordbruksdriften, till den relation, som rådde under femårsperioden 1925—1929. Som av motionens motivering framgår, åsyftas ingen detaljreglering utan endast att i stora drag och ungefärligt medeltal återställa nämnda prisre-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

lation, d. v. s. att när statsrådet Sköld i sina resonemang och förslag talar om 75 % prisnivå, så tala vi om fulla 100 % prisnivå, jämfört med 1925—1929.

Att motionärerna ej vilja ha någon tillkrånglad reglering framgår av motiveringen, vari säges, att målet, erforderlig bärighet för jordbruket, kan ernås genom importrestriktiva åtgärder och beredande av erforderlig förmånsställning för svenska jordbruksprodukter å den inhemska marknaden. Därest tillräckliga sådana åtgärder vidtagas, torde detaljregleringar bli tämligen överflödiga. Ätminstone ha vi motionärer inte någon önskan eller strävan efter dylika detaljregleringar. Tvärtom önska vi motionärer uppnå största enkelhet i hjälpåtgärderna för jordbruket, vilket också framgår av mitt föregående uttalande här i dag. Det torde senare bli tillfälle att närmare diskutera frågan, och något misstänkliggörande av motionens syfte lär väl knappast lyckas. Vi motionärer tacka såväl jordbruksministern som finansminister Wigforss för uppmärksamheten och se däri ett tecken, att vår motion är av betydelse vid dryftande av blivande hjälpåtgärder och målet för desamma. Högern vill ingen tillkrånglad planhushållning och icke heller, att jordbruksregleringarna skola göras till ett medel för jordbrukets socialisering.

Herr Velande: Herr talman! Endast ett par mycket korta repliker!

Herr finansministern antydde i ett till mig riktat genmäle, att ingen skatt å förmögenhet vore avvägd i relation till förmögenhetens avkastning. Med detta yttrande kan nu finansministern näppeligen avse någonting annat än att en sextiondel av förmögenheten, oberoende av avkastningen, inrymmes i vissa av våra skatteformer. Denna omständighet fritager väl ändå inte finansministern från att vid konstruerandet av en fristående förmögenhetsskatt beakta den omständigheten, huruvida förmögenheten lämnar ägaren, alltså den skattskyldige, någon avkastning eller inte.

Herr Forslund fann lämpligt beteckna mig såsom petitionär för dem, som tillföras inkomster på upp till 700,000 å 800,000 kronor. Den karakteristiken var nog föga träffande. Däremot är det riktigt, herr Forslund, att jag i mitt anförande, som ju i rätt stor utsträckning rörde sig om den särskilda förmögenhetsskatten och dem, som böra utgöra sådan skatt, icke räknade med att, enligt herr Forslunds mening, dessas rättsläge vore sådant, att det icke vore tillåtet att i sådant sammanhang ens tala om dem.

Herr Västberg: Herr talman! Jag hade inte tänkt att deltaga i denna debatt och allra minst i polemik med en partivän, men efter herr Rickard Lindströms senaste inlägg anser jag nödvändigt, att man även ifrån sådant socialdemokratiskt håll, som är alldeles obundet i denna fråga, säger ett par ord.

Herr Lindström sade nämligen, att alla de, som yttrat sig för att ställa Brastadssaken i en riktig belysning, representerade parter, nämligen de, som voro företrädare av den kritiserade politiken. Eftersom jag gillar den politik, som den nuvarande regeringen gick in för år 1933, av innebörd, att man skulle övergå ifrån A. K.-systemet till offentliga arbeten med öppna marknadens löner, har jag alltså principiellt samma inställning som herr Lindström, men icke förty anser jag mig böra framhålla, att jag inte delar den kritik, som han utövat gentemot arbetslöshetskommissionens tjänstemän.

Vad är det, som tvisten rör sig om? Det är inte den principiella frågan angående den bästa arbetslöshetspolitiken, inte tvisten mellan de borgerliga och socialdemokraterna angående A. K.-systemet, utan tvisten står ju bara emellan huruvida de beskyllningar, som herr Lindström har riktat emot arbetslöshetskommissionen och dess tjänstemän, äro riktiga, befogade och rättvisa eller inte. Utifrån en mycket noggrann och samvetsgrann prövning av detta spe-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

ciella fall måste jag uttala mitt bestämda beklagande av att en medlem i den socialdemokratiska gruppens förtroenderåd, en redaktör för en socialdemokratisk tidning, kan även i denna remissdebatt vidhålla en tidigare i pressen hävdad oriktig framställning. De ansvariga här äro ju riksdagens borgerliga partier, som ha beslutat vissa direktiv, som enligt vår uppfattning äro inhumana. Vi skulle vilja ha en uppmjukning och förbättring, en mjukare tillämpning och tolkning av dessa direktiv. Därom råder ingen tvist. Men vad som i omtvistade fall har skett är ju endast, att kommissionens tjänstemän ha tillämpat och följt riksdagens uttryckliga begäran, att man skall utöva skärpt kontroll över användningen av statens arbetslöshetsmedel. Och herr Lindström har själv varit med om att godkänna denna skärpning av kontrollen. Men likafullt kastar han sig över tjänstemännen, när de lojalt ställa sig riksdagens beslut till efterrättelse och försöka utöva denna kontroll.

Nu har han här övergått till att rikta anmärkningen mot länsstyrelsen, och närmast emot landshövding Jacobson. Jag har ju ingen anledning att taga denne i försvar, eftersom jag anser, att denne närmast är ansvarig för att vederbörande ordförande i arbetslöshetskommittén i Brastad avsattes ifrån sin post. Saken gick ju nämligen till på det sättet, att arbetslöshetskommissionen lämnade promemorian under hand till landshövdingen, och att denne begärde, att han skulle få den som offentlig handling, något som kommissionen givetvis ej kunde neka, och följaktligen har det helt kommit på landshövdingens ansvar det ingripande som skedde. Hur kan man då alltjämt, som herr Lindström gör, mobilisera allt sitt patos, domdera och fäktas med armarna, slå knytnävarna i pulpeten och förmena, att han i sin kritik mot A. K. representerat en saklig ståndpunkt i denna fråga? Jag vill också i detta sammanhang understryka, att när herr Lindström säger, att hans avsikt varit att åstadkomma ett slags väckelse bland de borgerliga, skulle jag kunna förstå en sådan synpunkt, om han riktat kritiken mot riksdagens direktiv, om han riktat kampen mot A. K.-systemet, att han använt det svåra läget i Bohuslän som ett exempel på att man icke med A. K.-systemet kan lämna den behövlige hjälpen till en utarmad och hårt drabbad befolkning. Det skulle jag förstå. Men här skapar han ju endast ett onödigt irritationsmoment och ställer sig själv i en sakligt svag position genom att framställa oriktiga beskyllningar mot människor, tjänstemän, som endast följt sin enkla, lojala plikt mot statsmakterna.

Detta synes bäst av resultatet av kritiken. Det har icke blivit någon ny politik från arbetslöshetskommissionens sida. Från det hållet har icke kommit någon ytterligare hjälp till Bohusläns befolkning. Vad som skett är att regeringen ingripit, vilket väl innebär att den anser, att arbetslöshetskommissionen gjort så mycket, som den kunnat inom ramen av givna direktiv, och vad som därutöver måste göras, är det, som regeringen själv har gjort, när den tagit i anspråk de medel, riksdagen ställt till dess förfogande för arbetslöshetens lindrande på olika orter i landet. Jag tycker, herr Lindström skall akta sig för att driva en uppfattning, som, om man drager ut konsekvenserna, icke kommer att drabba arbetslöshetskommissionen utan — regeringen.

Jag vill till slut, när det nu talas om hårda direktiv, uppriska herr Lindströms minne på en mycket väsentlig punkt. Jag har ingen särskild lust att referera till sammanträden, som egentligen ej höra offentligheten till, men det kan ju i alla fall vara nödvändigt ibland. Här har herr Lindström gjort anmärkningar mot arbetslöshetskommissionens politik, en politik, som jag ej för min del har den ringaste lust att ikläda mig något personligt ansvar för, men ett av de direktiv, som riksdagen givit och som arbetslöshetskommissionen, såvitt jag förstår, måttfullt tillämpat, har herr Lindström själv med-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

verkat till. Detta direktiv, som speciella arbetargrupper här i landet icke alls anse sig betjänta med, innebär en uppluckring i bestämmelsen, att man ej skulle få mobilisera angelägna arbeten som reservarbeten. Herr Lindström förordade i särskilda utskottet 1933 den reglering av spärren mot att angelägna arbeten skulle kunna utnyttjas som reservarbeten som då fanns, under det att herr Hagman och jag — som skola representera en mera »konservativ» uppfattning, en mera »inhuman» och »byråkratisk» inställning, enligt herr Lindströms terminologi — förordade ett bibehållande av den gamla bestämmelsen, vilket vi gjorde även av det skälet, att om man tar angelägna arbeten och kastar ut dem som reservarbeten, så innebär ju inte detta, att man skapar nya arbetstillfällen för krisens lättande, utan endast att man överför arbeten från den allmänna marknaden med avtalsenliga löner till reservarbeten med nödhjälpslöner. Jag tror inte man kan säga, att detta är en politik, som svarar mot arbetsklassens och de arbetslösas intressen.

Ja, jag har nödgats säga ut detta, ty jag kunde faktiskt inte sitta stilla och höra på, när herr Rickard Lindström försökte kasta sig över ansvariga tjänstemän då de följt riksdagens direktiv och gjort sin lojala plikt. Jag tycker inte, att herr Lindström skall tävla med herr Albin Ström i ovederhäftighet om valmännen i Göteborg utan hålla sig till sak och förfäktat en riktig linje i de här mycket ömtåliga frågorna. Ty det är endast genom att föra en stark sakpolitik, som ett parti, vilket ställer anspråk på sig självt och bär ansvar inför medborgarna, har möjlighet att bevara sitt inflytande.

Herr Lindström: Herr talman! Jag börjar känna mig riktigt tillfredsställd över att ha väckt till liv en storartad medborgerlig samling mot mig i denna fråga om Brastad.

När jag hörde herr Västberg dra sitt lilla spröda strå till stacken, tänkte jag på ett ord av en gammal fransk revolutionär: »Lagligheten dödar oss.» Lagligheten, lojaliteten mot byråkratien har lagt sig som en alp på herr Västbergs förut varma själ och gjort den till en lika lydig, foglig och, jag vågar säga, byråkratisk själ som alla de andras.

Det säges här, att jag har anklagat oskyldiga människor. Har jag försökt att kasta någon oskyldig stackars usling i skärselden, så må detta vara mig förlåtet. Men, mina herrar, jag pekar ännu en gång — och jag bryr mig då inte om, ifall det träffar A. K. eller någon annan myndighet här i landet — på vad jag pekat på de två föregående gångerna och detta, som herrarna ha undflytt i alla sina annars bombastiska anföranden, nämligen det förfaringsätt, som denne man fick undergå och som för honom var ett oerhört personligt lidande.

Det talas om att jag har angripit oskyldiga element. Nå, arbetslöshetskommitténs ordförande i Brastad var kanhända inte formellt oskyldig. Men om man ömmar så mycket för alla dessa, som nu förmodligen gjorde en uppoffring på den höga tjänstens vägnar, varför skall man inte ömma en enda liten gnista också för den, som varit den verkligt lidande i hela denna affär? Denna affär är sådan, mina herrar, att om ni skulle ta den på fullt allvar och se den mot bakgrunden av uråldriga rättssedvänjor i detta land, så skulle ni protestera.

Ja, herr Västberg har gjort sitt för att klara upp det för dem, som ha ont samvete i Brastadsaffären. Jag förstår, att han är tröstad, fastän hans sak är ganska klen. Han kommer att få sitt tack, när han kommer hem i kväll.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den angick pensionsväsendet samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riks-

Statsverkspropositionen. (Forts.)

dagens hus och riksdagens verk, till bankoutsittet, samt, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 16, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension; och nr 17, med förslag till lag om användande under budgetåret 1936/1937 av vissa till fonden för pensionering av civila tjänst innehavare inflytande medel.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 22, med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1936; samt

nr 23, med förslag till förordning om särskild skatt å förmögenhet för år 1936.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 23, av herr *Larsson, Sam*, m. fl., om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande;

nr 24, av herr *Nylander* m. fl., om anslag till svenska stadsförbundet för uppehållande av dess finansråds verksamhet; och

nr 25, av herr *Bergqvist* m. fl., om inrättande av en 5-årig realskolelinje vid samrealskolan i Boden.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Ehrnbergs* motion, nr 26, om tilläggstull för tofflor.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Gustafson, John*, och herr *Andersson, Verner*, väckta motionen, nr 27, om påskyndande av utredningen angående landskyld och landgille samt andra jämförliga skattepålager.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet nedannämnda motioner:

nr 28, av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad, och herr *Hansson, Jacob*, om pension åt förre tillsyningsmannen vid brännvinsnederlaget i Åhus N. B. E. Rietz; och

nr 29, av herr *Bergqvist*, om pension åt observatorn Hanna Christina Mörtzell.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 30, av herr *Bodin, Karl*, om utredning rörande inskränkning av kungörelseläsandet i kyrkor;

- nr 31, av herr *Tjällgren*, om viss ändring i den s. k. bulvanlagen;
nr 32, av herr *Bagge* m. fl., om skärpning av kontrollen över främlingsinvasionen i riket; samt
nr 33, av herr *Bagge* m. fl., om revision av bestämmelserna angående utlännings rätt att här i riket idka handel och driva näring m. m.
-

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Bagge* m. fl. väckta motionen, nr 34, om anslag till bestridande av kostnader för ökad kontroll över och statistisk redovisning av utlänningsstrafiken i riket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:

- nr 35, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., om åtgärder i syfte att låta en höjning av prisnivån för jordbruksprodukter komma jordbrukets arbetskraft till godo;
nr 36, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., om utredning angående fiskets ekonomiska läge m. m.;
nr 37, av herr *Heiding*, om lagändring i syfte att underlätta tillkomsten av gemensamhetsfischen; samt
nr 38, av herr *Heiding* m. fl., om sänkning av räntan å egnahemslån.
-

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

- nr 55, av friherre *Lagerfelt*, om anslag till svenska landskommunernas förbund;
nr 56, av herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Myrdal*, om anslag till fortsatt bearbetning av vissa statistiska uppgifter rörande aktiebolag; samt
nr 57, av herr *Hamrin* m. fl., om ändrade grunder för statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola och särskild slöjdskola.
-

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.16 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 18 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 29, angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen; och
nr 30, angående viss omläggning av automobilbesiktningsväsendet m. m.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 21, angående rätt för distriktsveterinär att för löneklassplacering tillgodoräkna viss föregående tjänstgöring; och

nr 24, angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet den av herr *Sanne* m. fl. väckta motionen, nr 39, angående elektrifiering av den s. k. Bohusbanan.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Gabrielsson* m. fl. väckta motionen, nr 40, om ökat anslag till byggande av nybyggesvägar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 41, av herrar *Rahmn* och *Löfgren*, angående anslag för beredande av möjlighet åt utlandssvenskars barn att erhålla undervisning och uppfostran i Sverige; samt

nr 42, av herr *Karlsson*, *Oscar Gottfrid*, m. fl., angående ombildning av samrealskolan i Motala till högre allmänt läroverk.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 43, av herr *Magnusson*, om sänkning av maltskatten;

nr 44, av herrar *Heiding* och *Mannerskantz*, om ökat tullskydd för fönster- och spegelglas; samt

nr 45, av herr *Lindgren*, om ökat tullskydd för tygskor med lädersula.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet nedannämnda motioner:
nr 46, av herr *Bäcklund*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre soldaten J. A. Front;
nr 47, av herr *Bäcklund*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa eller årlig pension åt förre soldaten och banarbetaren J. A. Norlin;
nr 48, av herr *Bäcklund*, om ökat understöd åt daglönaren K. F. R. Svenssons änka; samt
nr 49, av herr *Gabrielsson* m. fl., om årligt understöd åt arbetschefen C. J. A. Wästfelts änka.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 50, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Wangson, Otto*, angående vissa ändringar i lagen om arbetarskydd; samt
nr 51, av herr *Bergström*, angående omarbetande av ordningsstadgan för rikets städer.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Johanson, Karl Emil*, m. fl. väckta motionen, nr 52, om provisorisk löneförbättring åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott den av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Wangson, Otto*, väckta motionen, nr 53, om förbud mot tillverkning och försäljning av material för stoppning av sängkläder, innan det samma undergått betryggande rening och desinficering.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 54, av herr *Sjödahl*, angående en omprövning av pensionsförsäkringsfondens medelräntenivå och nedbringande av räntan å redan beviljade lån ur fonden;
nr 55, av friherre *Lagerfelt*, om anslag till svenska landskommunernas förbund;
nr 56, av herr *Hansson, Sigfrid*, och herr *Myrdal*, om anslag till fortsatt bearbetning av vissa statistiska uppgifter rörande aktiebolag; samt
nr 57, av herr *Hamrin* m. fl., om ändrade grunder för statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola och särskild slöjdskola.

Föredrogs och godkändes kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 29 och 30 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 58, av herr *von Heland* m. fl., om ökning av anslaget till munderingsutrustning för armén;

nr 59, av herr *von Heland* m. fl., om användande av smör i stället för margarin vid utspisning inom försvarsväsendet;

nr 60, av herr *Lindmark* m. fl., om inrättande av ett statligt gymnasium i Skellefteå;

nr 61, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären C. O. Hård;

nr 62, av herr *Björck, John*, m. fl., om ökat anslag till höjande av det mindre jordbruket; samt

nr 63, av herr *Lindmark* m. fl., om viss ändring i bestämmelserna för premielåneverksamheten bland egnahemsbildare.

Anmäldes och bordlades bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.10 f. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Måndagen den 20 januari.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 29, angående fortsatta åtgärder för främjande av sparsamhet bland skolungdomen; och
nr 30, angående viss omläggning av automobilbesiktningsväsendet m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:
nr 58, av herr *von Heland* m. fl., om ökning av anslaget till munderingsutrustning för armén;
nr 59, av herr *von Heland* m. fl., om användande av smör i stället för margarin vid utspisning inom försvarsväsendet; samt
nr 60, av herr *Lindmark* m. fl., om inrättande av ett statligt gymnasium i Skellefteå.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet den av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, väckta motionen, nr 61, om understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre grenadjären C. O. Hård.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 62, av herr *Björck, John*, m. fl., om ökat anslag till höjande av det mindre jordbruket; och
nr 63, av herr *Lindmark* m. fl., om viss ändring i bestämmelserna för premiälåneverksamheten bland egnahemsbildare.

Föredrogos och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:
nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och
nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:
nr 64, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Hansson, Sigfrid*, angående elektrifiering av järnvägslinjen Göteborg—Strömstad;
nr 65, av herr *Holstenson*, om utredning och förslag rörande bidrag av automobilskattemedel till underhåll av enskilda vägar;
nr 66, av herr *Bergqvist* m. fl., om höjning av arvodet vid garnisonspastorsbefattningen i Boden;

nr 67, av herr *Heiding* m. fl., om utredning och förslag rörande anslag till fyrbelysning i segelrännan Färjestaden—Kalmar;

nr 68, av herr *Sanne m. fl.*, om anbringande av en agafyrbåt vid Grisbådarna m. m.;

nr 69, av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl., om anslag till inköp av gatsten för statens räkning;

nr 70, av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl., om vissa åtgärder till stenindustriens stödjande;

nr 71, av herr *Johanson, Karl August*, om årlig pension åt e. o. kronojägaren K. R. Holmströms änka;

nr 72, av herr *Andersson, Per*, angående viss ändring av bestämmelserna i 19 kap. 3 § första stycket lagen om delning av jord på landet m. m.;

nr 73, av herr *Andersson, Per*, angående viss ändring av bestämmelserna i 21 kap. 10 § lagen om delning av jord på landet;

nr 74, av herr *Egnell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om socialregister;

nr 75, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Hansson, Jacob*, om viss ändring i bestämmelserna angående arbetstidens begränsning inom bageri- och konditoriefacket;

nr 76, av herr *Sanne*, angående inrättande av en särskild fiskeristyreelse;

nr 77 av herr *Sanne*, m. fl., om befrielse för mindre fiskebåtar från hamnavgift i fiskehamnar på västkusten;

nr 78, av herr *Sanne*, m. fl., om ökat anslag till främjande av beredning och avsättning av fisk;

nr 79, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Hansson, Sigfrid*, om vissa åtgärder till fiskerinäringens stödjande;

nr 80, av herr *Nilsson, Theodor*, och herr *Hansson, Sigfrid*, om sänkning av räntan å lån från fonden för fiskerinäringens befrämjande;

nr 81, av herr *Larsson, Johan*, om viss ändring i bestämmelserna rörande statens sekundärlånefond för jordbrukare;

nr 82, av herr *Holstenson* och herr *Johansson, Johan*, om ökat anslag för bidrag till stenröjning å ofullständiga jordbruk;

nr 83, av herr *Egnell* och herr *Svenson, Ernst*, om ökat anslag till täckdikningar;

nr 84, av herr *Andersson, Elof*, m. fl., om inrättande av en filial av statens växtskyddsanstalt, förlagd till Alnarp;

nr 85, av herr *Johansson, Johan*, m. fl., om importreglering för potatis; samt

nr 86, av herr *Johanson, Karl August*, om viss ändring av bestämmelserna rörande förening av folkskollärbefattning med organist- eller klockarsyssla.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.